

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

J. STEVENS, Van Nationale Orde van advocaten naar Orde van Vlaamse Balies en Ordre des barreaux francophones et germanophone 1153

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Gemeente** – Verordening – Termijn van beroep voor de Raad van State Arbitragehof 17 mei 2001 1170

Onrechtmatige daad – **Schade en schadeloosstelling** – Kosten van technisch raadsman – Geen vergoedbare schade Cass. 5 mei 1999 (*met noot*) 1171

Arbeidsovereenkomst – Werkgever – Controlerecht – Vermoeden van misdrijven – Verborgene camera – Voor publiek toegankelijke winkelruimte – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Rechtmatigheid van het door camera-bewaking verkregen bewijs Cass. 27 februari 2001 (*met noot van P. Humblet, «Geheime camera's en verborgen camera's»*) 1171

Handelspraktijken – 1. Gezamenlijk aanbod – Toelaatbaarheid – Producten of diensten die tegen een totale prijs worden aangeboden – Begrip «totale prijs» – 2. Prijsaanduiding – Aanduiding van een lanceerprijs – Toepasselijkheid van bepalingen betreffende aanduiding van een prijs- of tariefvermindering Cass. 25 oktober 2001 (*met noot van R. Steennot, «Het gezamenlijk aanbod van producten of diensten die een geheel vormen en de aanduiding van een lanceerprijs»*) 1173

Vreemdeling – Vluchteling – Erkenningsprocedure – Taalgebruik in asielzaken – Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen R.v.St. 21 juni 2001 1176

Strafvordering – Rogatoire opdracht – Rechtshulp in strafzaken – Inbeslagneming – Eigen specifieke procedureregels Hof Antwerpen 23 november 1999 (*met noot van I. Gabriëls, «Verhouding tussen de rechtspleging van de wet van 12 maart 1998 tot die bepaald voor de tenuitvoerlegging van rogatoire opdrachten op verzoek van buitenlandse gerechtelijke overheden»*) 1178

Collectieve schuldenregeling – Gerechtelijke aanzuiveringsregeling – Kwijtschelding – Rijksdienst voor Sociale Zekerheid – Bevoorrechte schulden Hof Antwerpen 31 januari 2001 1180

Aanneming van werk – Graafwerk – Verplichting van de aannemer om vooraf de liggingplannen van ondergrondse openbare nutsleidingen aan te vragen – Reinigen van grachten Kh. Hasselt 29 mei 2000 1181

1. Productenaansprakelijkheid – Wet Productenaansprakelijkheid – Toepassingsgebied – Elektriciteit – Gebrekkig product – Tekort aan veiligheid – **2. Overeenkomst** – Toestemming – Standaardvoorwaarden – Aanvaarding – **3. Onrechtmatige daad** – **Aansprakelijkheid** – Elektriciteitsverdelers – Slecht contact in aftakkingssklem – Op zichzelf geen fout Rb. Brugge 30 oktober 2000 1182

Minderjarige – Ouderlijk gezag – Goederen van het kind – 1. Optreden in rechte als eiser – Machtiging – Oproeping andere ouder – 2. Aanduiding voogd *ad hoc* – Schijnbare belangen-tenstelling

Vred. Roeselare 15 november 2001 (*met noot*) 1184

Rechtspraak in kort bestek

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Rechterlijke organisatie** – Rechtbank van eerste aanleg – Alleenrechtsprekende rechter – Strafzaken – Interneering Arbitragehof 10 november 1999 1185

Onrechtmatige daad – **Schade en schadeloosstelling** – Voertuig-schade – Gebruiksderiving – Bewijs Cass. 4 maart 1999 1186

Onrechtmatige daad – **Schade en schadeloosstelling** – Werkgever die lonen, bijdragen en vergoedingen betaalde wegens arbeidsongeschiktheid van personeelslid – Terugvordering van aansprakelijke – Omvang – Rechten van de getroffen zelf – Gederfde nettoloon Cass. 8 september 1999 1186

Inkomstenbelastingen – Bedrijfsuitgaven – Kosten en honoraria van fiscaal adviseur – Aftrekbaarheid Cass. 4 mei 2000 (*met noot*) 1187

Burgerlijke rechtspleging – Conclusie – Termijnen – Art. 747, § 2, Ger.W. – Wering uit het debat – Belang Cass. 18 mei 2000 1187

Kanttekeningen

J. Laenens, De aanvullende kamers in de hoven van beroep 1187

A. Van Put, Wet van 22 mei 2001 betreffende de werknemersparticipatie in het kapitaal en in de winst van de vennootschappen: Inwerkingtreding, uitvoeringsbesluiten en wijzigingen 1188

Boeken

E.C. Mac Gillavry, Meewerken aan strafvordering door banken en Internet Service Providers. Een onderzoek naar wetgeving en praktijk; E. Schreuders, Als de politie iets wil weten...; B.-J. Koops, Verdachte en ontsleutelplicht: hoe ver reikt nemo tenetur? (*door P. De Hert*) 1191

R. Holtmaat, De toekomst van Gelijkheid (*door P. Humblet*) 1191

C.H. Sieburgh, Toerekening van een onrechtmatige daad (*door B. De Temmerman*) 1192

G. Plas, Het vergaderingsrecht, de ordehandhaving en de bestuurlijke overheden (*door J. Velaers*) 1192

Mededelingen

Doctoraat Rechten – K.U. Leuven 1192

Paneldebat over gelijkslachtig ouderschap 1192

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931, verschijnt iedere week van september tot juni.

Hoofredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

Redactie: A. Van Oevelen (hoofredacteur), E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws, M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Vaste medewerkers:

A. Alen, F. Aps, R. Boes, A. Carette, G. Debersaques, A. De Wilde, Gh. Dhaeyer, J. Erauw, M. Gelders, P. Humblet, W. Lambrechts, R. Leysen, J. Meeusen, H. Nys, I. Opdebeek, W. Pintens, P. Popelier, W. Rauws, D. Simoens, G. Suetens-Bourgeois, L. Vandenberghe, H. Vanhees, S. Van Overbeke, C. Van Schoubroeck, J. Wouters

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 123 €, Advocaten-stagiair: 115,50 €, Studenten: 73,50 €
Abonnementen worden automatisch verlengd, behoudens schriftelijke opzegging ten minste drie maanden vóór de uitgave van het eerste nummer van de nieuwe jaargang

Richtlijnen voor de auteurs:

De teksten van hoofdartikelen en annotaties worden, samen met een diskette (WP of Word) toegezonden aan het redactiesecretariaat. Getypt op anderhalve interlinie bedraagt een hoofdartikel bij voorkeur niet meer dan 25 bladzijden, een annotatie niet meer dan 6 bladzijden. De redactie dankt bij voorbaat alle auteurs voor het in acht nemen van deze richtlijnen.

BEDRIJFSJURIST

**Licentiaat Rechten -
enkele jaren ervaring**

Bent u licentiaat in de rechten, beschikt u over enkele jaren bedrijfs- of balie-ervaring in de relevante rechtsdomeinen (zie verder) en over een goede kennis van de Nederlandse, Franse en Engelse taal, eventueel zelfs aangevuld met kennis van een andere Europese taal, dan is de taakinhoud van bedrijfsjurist alsook de werkomgeving die de DIREKTIE JURIDISCHE ZAKEN BELGIË, gevestigd in Brussel, u te bieden heeft, misschien wel dé opportuniteit waarop u zat te wachten.

Samen met uw collega's bedrijfsjuristen, zal u in teamverband optreden als raadgever van een zeventigtal vennootschappen, waaronder SIDMAR N.V., COCKERILL SAMBRE S.A. en ALZ N.V. met betrekking tot de diverse onderdelen van het **ondernemingsrecht**, zoals vennootschapsrecht, algemeen verbintenissenrecht, bijzondere overeenkomsten, intellectueel eigendomsrecht, economisch en financieel recht, milieurecht, Europees mededingingsrecht, e.d.m.

In deze domeinen zal u overeenkomsten opstellen of becommentariëren, met zin voor creativiteit zal u voorstellen ontwikkelen en zal u eveneens gerechtelijke geschillen begeleiden.

Vindt u zichzelf hierin terug? Maak u kenbaar en stuur een e-mail met recent curriculum naar: martin.destoop@sidmar.be.

VAN NATIONALE ORDE VAN ADVOCATEN NAAR ORDE VAN VLAAMSE BALIES EN ORDRE DES BARREAUX FRANCOPHONES ET GERMANOPHONE

*De wet van 4 juli 2001 tot wijziging, met betrekking tot de structuren van de balie, van het
Gerechtigelijk Wetboek*

I. SITUERING EN GESCHIEDENIS VAN DE WET

1. De wet van 4 juli 2001¹ brengt een grondige verandering in de structuur van de Belgische balie met haar thans ruim 13.000 advocaten.² De Nationale Orde van advocaten verdwijnt en in haar plaats komen twee autonome Ordes.

Daarmee zet de wetgever een streep onder vier jaar soms hoog oplopend gekibbel tussen Vlaamse en Franstalige advocaten en balies, en onder een innovatie van het Gerechtigelijk Wetboek dat vanuit een conferentie van stafhouders een Nationale Orde had gecreëerd om te waken over de eer, de rechten en de gemeenschappelijke beroepsbelangen van de advocaten³ en de regels en gebruiken van het beroep te bepalen en er eenheid in te brengen door passende reglementen vast te stellen.⁴

¹ Wet tot wijziging, met betrekking tot de structuren van de balie, van het Gerechtigelijk Wetboek en van de wet van 13 maart 1973 betreffende de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis, *B.S.*, 25 juli 2001, 25166 (errata *B.S.*, 12 september 2001, 30609). Parlementaire voorbereidingsstukken: *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001: Wetsvoorstel, nr. 50-892/1 – Amendementen, nrs. 50-892/2 tot 9 – Verslag door de heer J. Vandeuren en mevr. A. Barzin, nr. 50-892/10 – Tekst aangenomen door de commissie, nr. 50-892/11 – Amendementen, nrs. 50-892/12 en 13 – Tekst aangenomen in plenaire vergadering en overgezonden aan de Senaat, nr. 50-892/14; *Parl. Hand.*, Kamer, 2000-2001, 10 en 11 januari 2001; *Parl. St.*, Senaat, 2000-2001: Ontwerp overgezonden door de Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr. 2-619/1 – Amendementen, nrs. 2-619/2 en 3 – Verslag door mevr. C. Nyssens, nr. 2-619/4 – Tekst geamendeerd door de commissie, nr. 2-619/5 – Amendementen, nrs. 2-619/6 – Tekst geamendeerd door de Senaat en teruggezonden naar de Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr. 2-619/7; *Parl. Hand.*, Senaat, 26 april 2001; *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001: Ontwerp geamendeerd door de Senaat, nr. 50-892/15 – Amendementen, nrs. 50-892/16 en 17 – Verslag door de heer J. Vandeuren en mevr. A. Barzin, nr. 50-892/19 – Tekst aangenomen door de commissie, nr. 50-892/20 – Amendementen, nr. 50-892/21 – Tekst aangenomen in plenaire vergadering en teruggezonden naar de Senaat, nr. 50-892/22; *Parl. Hand.*, Kamer, 2000-2001, 10 mei 2001; *Parl. St.*, Senaat, 2000-2001: Ontwerp opnieuw geamendeerd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr. 2-619/8 – Amendementen, nr. 2-619/9 – Verslag door mevr. C. Nyssens, nr. 2-619/10 – Tekst aangenomen in plenaire vergadering en aan de Koning ter bekrachtiging voorgelegd, nr. 2-619/11; *Parl. Hand.*, Senaat, 2000-2001, 21 juni 2001. Zie ook: wet van 31 mei 2001 tot wijziging van het Gerechtigelijk Wetboek en van de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een Rijksregister van natuurlijke personen, *B.S.*, 25 juli 2001, p. 25.165.

² In december 2000 telden de Vlaamse balies 7.233 leden, de Franstalige 5.410 leden (van wie meer dan de helft behoorden tot de Franse orde te Brussel) en waren er 29 Duitstalige advocaten (balie van Eupen). In totaal dus 12.672.

³ Art.493 (oud) Ger. W.

⁴ Art.494 (oud) Ger. W.

De Koninklijke Commissaris, stafhouder C. Van Reepinghen, beschouwde zijn innovatie als een «dringende noodwendigheid».⁵ Iedereen beklemtoonde destijds de noodzaak aan eenvormigheid in de beroepsregels en aan gezamenlijke actie, maar de voorstanders van de traditionele volledige autonomie van de plaatselijke balies op bestuurlijk, reglementair en disciplinair vlak, dwongen een moeizaam compromis af. Een zwaar op de hand zijnde besluitvorming, en een deken die geenszins beschikt over de uitgebreide bevoegdheden van de stafhouders⁶ waren er de prijs voor.

2. Men moet toegeven – en eigenlijk bestond hierover nooit enige betwisting – dat de Nationale Orde in de praktijk nooit de hooggespannen verwachtingen heeft ingelost. Sedert haar oprichting heeft ze hooguit 27 unifiserende reglementen – overigens van ongelijk belang – totstandgebracht.⁷

Zoals oud-deken Hugo Van Eecke vaststelde, onderonden de eerste dekenen reeds vrij vlug «dat het raderwerk van de werking van de Nationale Orde knarste» ingevolge oeverloze discussies en de byzantijnse betwistingen omtrent de reglementaire bevoegdheid van de Algemene Raad.⁸

Sommige balies, zoals de Franse Orde van Brussel,⁹ hielden de discussie over de bevoegdheden van de Nationale

⁵ VAN REEPINGHEN, C., *Rapport sur le code judiciaire, supplément Pasinomie*, 1967, nrs. 11-12, Brussel, Bruylant, 1968, 386; CAMBIER, C., *Le code judiciaire*, Travaux de la Faculté de Droit de Namur, Brussel, Larcier, 1969, 35.

⁶ STEVENS, J., «De autoriteit van de stafhouder, de bevoegdheden van de deken», in *Liber Amicorum Jozef Van den Heuvel*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1999, 109-124.

⁷ Ze worden opgesomd in fine van het artikel van oud-deken MICHEL VAN DOOSSELAERE, «Réforme ou fin de l'Ordre national des avocats? Essai d'analyse d'une crise et perspectives d'avenir», *J.T.*, 2000, (233), 241.

Het artikel geeft een uitstekend gedocumenteerd overzicht – vanzelfsprekend vanuit het standpunt van de Franstalige balies – van de evolutie van het conflict en de diverse voorstellen, tot maar niet met de parlementaire behandeling van de diverse ontwerpen. Zie ook: VAN EECKE, H., «De nieuwe baliestructuren», *Het Poelaertplein*, 2000-2001, nr. 2, p. 8.

⁸ VAN EECKE, H., «De Belgische Nationale Orde van advocaten, een kwarteeuw geschiedenis: 1968-1993 en een blik naar de toekomst», in *Jura Vigilantibus*, Antoine Braun, *Les droits intellectuels, le barreau*, Brussel, Larcier, 1994, 415-416. L. Misson, *Quelle justice voulez-vous?*, Luik, Pire, 1997, 177 en 182 sprak van «un machin, mal conçu et inefficace».

⁹ Die het zelfs bestond in een resolutie van 25 februari 1992 een soort «uitdaging» naar de Nationale Orde te lanceren (in de woorden van deken M. Van Doosselaere, *o.c.*, 236, nr. 11) door te stellen dat verscheidene reglementen van deze Nationale Orde slechts golden als «aanbeveling».

Orde gedurende dertig jaar levend en ontwikkelden parallelle initiatieven zowel op gebied van reglementering als in hun contacten met de overheid, tot niet geringe immobilisatie van de Nationale Orde. Er werden drie postulaten gesteld:

1) de stafhouders-leden van de Algemene Raad zetelen daar als vertegenwoordigers van hun balie; zij moeten dus telkenmale en in alles hun achterban raadplegen, wat het reglementaire werk bij elk amendement of voorstel tot wijziging stillegde.¹⁰

2) de Algemene Raad kan maar reglementeren in zaken die de betrekkingen tussen advocaten (dus niet van advocaten met derden, magistraten of cliënten) van verschillende balies betreffen; dus is de raad maar bevoegd om zogenaamde raakpunten tussen advocaten van verschillende balies op te lossen, m.a.w. collisieregels vast te stellen.¹¹

3) deze regels hebben geen geldingskracht (hoewel ze gelden voor alle advocaten) binnen de balies; zij hebben geen inwendige werking en zullen dus niet gelden in een conflict tussen advocaten van dezelfde balie; dientengevolge wordt gesteld dat elke balie ten volle de bevoegdheid behield om eigen regels «voor inwendig gebruik» voor zijn leden op te stellen, afwijkend van de regels door de Nationale Orde opgelegd, of deze verder te detailleren, te expliciteren of te interpreteren als een soort van uitvoeringsreglementen van reglementen van de Nationale Orde.¹²

Een «rebellie» van de Nederlandse Orde te Brussel, die een jaar lang weigerde de haar opgelegde bijdragen aan de Nationale Orde ingevolge het verhoogd budget, waartegen enkel zij had gestemd, te betalen, verhoogde de slagkracht en het prestige van deze instelling zeker niet en paralyseerde een jaar lang de werking.¹³

Daarnaast waren er de gebrekkige werking van de administratie van de Orde, het gevoel dat het bureau (deken, vice-deken, secretarissen) zich te veel bevoegdheden toeëigende, de inefficiëntie van de voorbereiding van de vergaderingen van de Algemene Raad, en de haperingen in de uitvoering van zijn beslissingen. Vaak bleek de Nationale Orde niet in staat in te spelen op de actualiteit of een duidelijk en eensgezind standpunt in te nemen, gezien de zware stemprocedure (vereist is telkens een twee derde meerderheid en een meerderheid binnen elke taalgroep),¹⁴ welke bovendien elke taalgemeenschap een vetorecht gaf. Ook werd het

de Nationale Orde ten kwade geduid dat zij hoegenaamd geen standpunt had weten in te nemen in het nationale debat over justitie- en politiediensten n.a.v. de pedofiliezaken.

De beperking van het mandaat van de stafhouders (en de deken) tot twee jaar, en het feit dat hun opvolgers niet allen hetzelfde jaar aantreden, gaf aanleiding tot moeilijkheden, zoals zonder twijfel ook het gegeven dat stafhouders reeds binnen hun eigen balie overbevraagd zijn, en de Nationale Orde hun al overvolle agenda nog verzwaart.

Ten slotte dient te worden vastgesteld dat – meer nog dan een verschillende juridische en debatcultuur in Noord en Zuid – de effectieve kennis van de andere landstaal er aan beide zijden van de taalgrens niet op vooruit is gegaan. Vanaf het moment waarop de simultaanvertaling in de commissies werd afgeschaft, om te bezuinigen, begon in feite een permanent dovemansgesprek.

3. Aanleiding tot de breuk vormde een jaarlijks weerkerend debat over de verdeling van de staatsvergoeding voor de rechtshulp. Dit was uitgegroeid tot een symbool van de slechte werking van de Nationale Orde.

Jaar na jaar hebben (ook de Franstalige) stafhouders van de grote balies opmerkingen gemaakt over frappante ongelijkheden; niet zozeer van gewest tot gewest, maar van balie tot balie, dus van arrondissement tot arrondissement. Elk jaar werd gezegd dat men om de stagiairs niet te laten wachten, de cijfers blindelings diende goed te keuren en dat tegen volgend jaar de balies grondig gecontroleerd zouden worden en het systeem zou worden geëvalueerd. Om dan het jaar daarop hetzelfde scenario te zien opvoeren door het bureau.

Nieuw aan de situatie in 1997 was enkel dat de grote Franstalige balies, nadat zij zich eerst kritisch hadden opgesteld ten aanzien van de discrepanties, blok hebben gevormd met het bureau en de kleine Franstalige balies, waardoor een nieuw feit, namelijk de communautarisering van het conflict, ontstond. Dit heeft zich door een radicalisering van de geesten snel doorgezet in andere domeinen van onvrede over de werking van bureau en Nationale Orde.

Het is dus niet, zoals deken van Doosselaere het beschrijft dat: «les démons communautaires et l'individualisme ont mis à mal l'Ordre National».¹⁵

De Vlaamse balies eisten een doorgedreven controle, waartegen de Franstalige zich bleven verzetten.

Op 26 juni 1997 werd een voorlopige oplossing gevonden: reeds 75% van de vergoedingen zou worden doorbetaald aan de balies.

Op 28 augustus 1997 kwam het op een extra Algemene Raad tot blokkering der stemmen. De deken, mr. Joseph Michel, besliste daarop eigenmachtig de resterende 25% uit te betalen.¹⁶

¹⁵ O.c., 233, punt 1.

¹⁶ Een beslissing die voor kritiek vatbaar is, daar de deken, ook wanneer hij persoonlijk wordt genoemd in het K.B. van 23 mei 1997 i.v.m. de staatskosten in de vergoeding van de rechtshulp, in het wettelijk kader waarin hij optreedt (art. 503 en 505 (oud) Ger. W.) slechts kan optreden volgens de instructies van de Algemene Raad, bij wie de hele beslissingsmacht ligt (art. 490-504 (oud) Ger. W.), terwijl de deken slechts verschijnt als een uitvoerder van de beslissingen van de Algemene Raad (zie STEVENS, J., «De autoriteit van de stafhouder, de bevoegdheden van de deken», o.c., p. 113, nrs. 9-14).

¹⁰ STEVENS, J., *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*, Antwerpen, Kluwer, 1997, nr. 165; voor de weerlegging van deze postulaten: nrs. 186 en 194 e.v., zie ook LAMBERT, P., *Règles et usages de la profession d'avocat du Barreau de Bruxelles*, Brussel, Nemesis-Bruylant, 1994, 148, als voorstander van de Brusselse beperkende interpretatie en BRAUN, A. & MOREAU, F., *La profession d'avocat*, 1985, overdruk uit *R.P.B.D., compl.* VI, nrs. 927-929; volgens M. VAN DOOSSELAERE, o.c., 236, nr. 11, voetnoot 23 wordt de minimalistische stelling eveneens tegengesproken door Rb. Gent, 24 maart 1999, *A.J.T.*, 1998-99, 998, bevestigd door Gent, 16 december 1999 (onuitgegeven) in de procedure van de overige Vlaamse balies tegen de balie van Gent.

¹¹ Art. 177 van de Deontologische Regels en Huishoudelijk Reglement van de Nederlandse Orde te Brussel (versie 1996, in de uitgave 2000 bevat het overeenstemmende artikel 159 deze bepaling niet meer); BRAUN, A. en MOREAU, F., o.c., 199.

¹² Zie de verwijzingen in voetnoot (10).

¹³ VAN DOOSSELAERE, o.c., 236, nr. 14.

¹⁴ Art. 498 (oud) Ger. W.

Als gevolg daarvan vroegen twaalf van de veertien Vlaamse stafhouders onmiddellijk een buitengewone Algemene Raad samen te roepen met als agenda: 1) ontslag van de deken, de vice-deken en de twee secretarissen; 2) organisatie van verkiezingen.¹⁷

Op de Algemene Raad van 25 september 1997 bleek nogmaals een blokkering van de stemmingen volgens de taalaanhang, waarop de Vlaamse stafhouders de raad verlieten en startten met een politiek van burgerlijke ongehoorzaamheid, wat deken Van Doosselaere noemde «la politique de la chaise vide... et de la caisse vide».¹⁸

4. Op een vergadering te 's Gravenwezel op 1 oktober 1997 werd de Vereniging van Vlaamse Balies gepland.¹⁹

Op 7 februari 1998 werd in een «Staten-generaal» van de raden van de Orde van 13 balies de Vereniging van Vlaamse Balies opgericht en werden haar statuten goedgekeurd.²⁰

Met deze statuten²¹ beoogde de Vereniging volgens punt 6 van haar eerste Beleidsverklaring van 2 december 1998 «de voorloper te zijn van een door de wetgever te erkennen structuur van de Vlaamse Balies».²²

¹⁷ De motivering van het verzoek was de volgende: «Rekening houdend met het feit dat de ondergetekende stafhouders zich niet verder kunnen verzoenen met de werkwijze, de wijze van beslissen en de wijze van uitvoeren van de beslissingen binnen de Nationale Orde, vragen zij aan de deken van de Nationale Orde van advocaten, conform art. 507, tweede lid, Ger. W., de algemene raad onmiddellijk op te roepen...».

¹⁸ *O.c.*, 237, nr. 18.

¹⁹ De verklaring van 's Gravenwezel, ondertekend door dertien van de veertien Vlaamse stafhouders (Gent onthield zich) luidde als volgt: «De stafhouders van de volgende balies... herhalen dat de werking van de Nationale Orde van advocaten niet voldoet, o.m. door de gebrekkige functionering van het bureau. Zij hebben beslist een zelfstandige Vlaamse Raad van advocaten op te richten die de belangen van hun respectieve balies in de toekomst zal behartigen. Zij zullen onverwijld alle nodige initiatieven nemen om het daartoe vereiste wettelijk kader te creëren.»

²⁰ In strijd met wat mr. Van Doosselaere meldt (*o.c.*, 233, nr. 1) gaat het niet om een V.Z.W., maar om een feitelijke vereniging waarvan de balies de leden zijn.

²¹ Gepubliceerd in het *Rechtskundig Weekblad*, 1997-98, 1430.

²² Het doel van de vereniging werd als volgt omschreven in art. 4: «De Vereniging heeft tot doel:

- a) te ijveren voor een behoorlijke en efficiënte rechtsbedeling;
- b) de rechten en belangen van de advocaten te behartigen;
- c) een behoorlijke praktijkuitoefening door de advocaten te bevorderen;
- d) overleg te plegen over:
 - 1) de handhaving van de beginselen van waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid die aan het beroep van advocaat ten grondslag liggen, de tekortkomingen daaraan, en over de tuchtrechtelijke betuigeling en bestraffing van inbreuken daarop;
 - 2) de stage en de nakoming van de stageverplichtingen;
 - 3) de beroepsopleiding van de advocaten-stagiairs en de permanente vorming van de advocaten;
 - 4) de rechtshulp aan minvermogenenden;
 - 5) en in het algemeen alle onderwerpen die voor de advocatuur en de rechtzoekende van belang zijn;
- e) adviezen en aanbevelingen te verwoorden en ontwerpen van verordeningen met betrekking tot de in dit artikel vermelde doelstellingen uit te werken;
- f) de Vlaamse advocaten te vertegenwoordigen die lid zijn van de Ordes die deel uitmaken van deze vereniging.»

Het «overleg plegen» en «verordeningen ontwerpen» was geïn-

spireerd door de gedachte dat de vereniging, die geen bij of krachtens de wet ingesteld publiekrechtelijk organisme was (zoals de raad van de Orde of de Nationale Orde) zelf geen regelgevende bevoegdheid bezat. Bij de later door de Franstalig opgerichte Conférence des Bâtonniers francophones et germanophone (later Conférence des Barreaux francophones et germanophone genoemd) lag deze schroom voor de wetmatigheid van haar optreden niet voor. Haar op 31 maart 1999 goedgekeurde statuten bepalen in art. 9 immers: «Les règlements votés par l'assemblée générale sont immédiatement applicables par les barreaux comme s'il s'agissait de leurs propres règlements. Au besoin les barreaux membres s'engagent à adopter dans les trois mois le nouveau règlement.»

De oprichters stond een landelijke orde naar Nederlands model voor de geest.²³ Ze dachten aan een verkozen Raad van Afgevaardigden (in Nederland College van Afgevaardigden) en een uitgebreid bestuur (Raad van Bestuur, in Nederland Algemene Raad).

De verkozen leden zouden niet enkel bestaan uit de stafhouders, die sowieso al overbelast zijn. Deze leden zouden geen vertegenwoordigers zijn van hun balie/arrondissement, maar van de hele Vlaamse advocatuur; ze zouden voor een redelijke termijn worden gekozen en beperkt herkiesbaar (continuïteit versus evolutie), en beslissen volgens eenvoudige beraadslagings- en stemprocedures.

De bestuursleden (zeven later acht) werden departementshoofden, verantwoordelijk voor de gang van zaken in hun sfeer van bevoegdheid (voorzitter – algemene zaken/financiën/vorming en opleiding/deontologie/rechtshulp en rechtsbijstand/documentatie en advies/communicatie en informatie/collectieve en sociale voorzieningen). De aangesloten balies reorganiseerden hun werking over het algemeen om hetzelfde organogram in te voeren met plaatselijke verantwoordelijken voor de overeenstemmende materies.

5. De balie van Gent nam geen deel aan de oprichting van de Vereniging van Vlaamse Balies. Ze vond deze actie onwettig en gevaarlijk voor de balie, daar deze zich «in de illegaliteit» begaf.

Ondertussen was de Vereniging echter reeds erkend als gesprekspartner van de Commissies voor de Justitie van de diverse parlementen, van de minister van Justitie en de Vlaamse overheid, en onderhield ze de beste contracten met de Vlaamse parlementsleden van alle strekkingen.

De toenmalige minister van Justitie, de heer Tony Van Parijs, riep de Gentse balie zelfs publiekelijk op – als spreker op de openingsconferentie van Gent in november 1998 – om tot de Vereniging toe te treden. Om het met een boutade te zeggen: een vereniging waartoe de minister van Justitie de Gentse balie publiekelijk aanspoort toe te treden, bevindt zich in een redelijk comfortabele illegaliteit.

Gent trad tot de Vereniging toe in januari 2000.²⁴

spireerd door de gedachte dat de vereniging, die geen bij of krachtens de wet ingesteld publiekrechtelijk organisme was (zoals de raad van de Orde of de Nationale Orde) zelf geen regelgevende bevoegdheid bezat. Bij de later door de Franstalig opgerichte Conférence des Bâtonniers francophones et germanophone (later Conférence des Barreaux francophones et germanophone genoemd) lag deze schroom voor de wetmatigheid van haar optreden niet voor. Haar op 31 maart 1999 goedgekeurde statuten bepalen in art. 9 immers: «Les règlements votés par l'assemblée générale sont immédiatement applicables par les barreaux comme s'il s'agissait de leurs propres règlements. Au besoin les barreaux membres s'engagent à adopter dans les trois mois le nouveau règlement.»

²³ De Advocatenwet van 23 juni 1952, zoals ingrijpend gewijzigd bij wet van 2 februari 1989, bewerking door mr. E.E. MINKJAN, *Nederlandse Staatswetten*, E.S. Schuurmans & Jordens, nr. 39, Zwolle, Tjeenk Willink, 1993, 11.

²⁴ Na een procedure door de overige Vlaamse balies tegen de stafhouder van de balie van Gent i.v.m. een Gentse beleidsnota over de publiciteit, waarin werd geoordeeld door de voorzitter (Vz. Rb. Gent, 24 maart 1999, *A.J.T.*, 1998-99, 998) en beaamd door het Hof van Beroep (Gent, 16 december 1999, onuitgegeven) dat de stafhouders en de raden van de Orde niet van de wettelijk vereiste hoedanigheid en belang deden blijken om op te treden, daar ze enkel bevoegd zijn om binnen en voor hun eigen arrondissement voor de toepassing van de nationale reglementen te waken (art. 501, lid 2

Ook in Brussel waren er dissidente stemmen,²⁵ en op een bepaald moment was er zelfs sprake van een heuse scheuring in de raad van de Orde,²⁶ maar fundamenteel bestond er in de diverse Vlaamse balies eensgezindheid over de noodzaak van een diepgaande hervorming, met autonomie voor de groep van de Vlaamse balies. Dat «een lichte hervorming wonderen kan doen»²⁷ geloofde niemand meer.

6. Ondertussen had een bemiddeling plaats door enkele oud-dekens en werd op 5 maart 1998 een protocol ondertekend tussen de 29 stafhouders, waardoor de wettelijke taken die de Nationale Orde in elk geval dient uit te oefenen (voorbereiding van de erkenning van de diploma's, rijksregister, verhouding met en bijdrage aan C.C.B.E., Reprobel, vergoedingen op grond van art. 455bis Ger. W., adviesaanvragen in het raam van art. 493 Ger. W. verder leiden naar de taalgroepen, het advocatenhuis, en Leganet) limitatief worden bepaald, een regeling voor hun financiering wordt gewaarborgd, overleg wordt beloofd over de opdrachten van de Nationale Orde buiten de lopende zaken, en een comité van overleg wordt ingesteld dat onder meer wordt belast met «het voorbereiden van de onontbeerlijke structurele hervormingen op nationaal en/of regionaal vlak teneinde de rechten en gezamenlijke belangen van de advocaten te vrijwaren en de betrekkingen tussen de leden van de verschillende balies te regelen».²⁸

Stappen om het personeel te ontslaan en het Huis van de Advocaat te verkopen, leidden tot stormachtige momenten in de Algemene Raad van de Nationale Orde, maar een en ander geschiedde.

De Franstalige en Duitstalige stafhouders richtten op 31 maart 1999 – van de nood een deugd makend – hun Conférence des Barreaux francophones et germanophone op (Namen trad niet toe), die was geïnspireerd op het voorbeeld van de Vereniging van Vlaamse Balies,²⁹ behoudens de raad van afgevaardigden (assemblée générale), die geen verkozen afgevaardigden uit de balies kent, maar slechts de 13 stafhouders.

De Franstaligen kwamen maar schoorvoetend tot deze organisatie. Voor hen werd de «versplintering van de balie» opgelegd door de Vlamingen uit communautaire overwegingen, met het oog op een communautarisering van de justitie.³⁰

(oud) Ger. W.). Deze procedure die in het begin nogal kwaad bloed zette in Gent, bleek uiteindelijk een «meeting point», en het feit dat de balie van Gent ze won, stelde haar in staat «met opgeheven hoofd» toe te treden tot de Vereniging, waar ze overigens meer dan welkom was.

²⁵ TALON, A. en KEULENAER, F., in *Het Poelaertplein*, 1997-1998, nr. 3, 11.

²⁶ VAN ECKE, H., «De nieuwe baliestructuur», o.c., 9.

²⁷ Naar het woord van D. VAN GERVEN, in: «Kanttekeningen. Statuten «Vereniging van Vlaamse Balies», R.W., 1997-98, 1406.

²⁸ VAN DOOSSELAERE, M. o.c., J.T., 2000, p. 237, nr. 19.

²⁹ GLANSORFF, F. «La conférence des Barreaux francophones et germanophone», J.T., 2000, 242.

³⁰ VANDERVEEREN, P., «Le Barreau», in *Quel avocat pour le 21^e siècle?*, Brussel, Bruylant, 2001, 17; GLANSORFF, F., «L'évolution institutionnelle de la profession d'avocat», in hetzelfde boek, p. 23 sprak van «une volonté de séparation pour divergences de «culture professionnelle».

Beide verenigingen brachten reglementering tot stand die soms afweek van die van de Nationale Orde³¹ en die in voorkomend geval werd gerechtvaardigd door de dwingende noodzaak, gezien het totale stilvallen van deze instelling.

Onderhandelingen en besprekingen, tot in het kabinet van de minister van Justitie toe, brachten geen resultaat. De Franstaligen wensten dat elke oplossing werd geprivilegieerd die het behoud van de Nationale Orde zou waarborgen.

7. Op 2 maart 1999 keurde de Raad van Afgevaardigden van de Vereniging van Vlaamse Balies een «Voorstel van wet tot wijziging van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de Balie» goed. Het voorziet in de splitsing van de Nationale Orde in twee totaal onafhankelijke en autonome Ordes met gelijkwaardige bevoegdheden. De autonomie wordt dermate gerespecteerd dat art. 6 bepaalt dat beide Ordes hun reglement van orde vaststellen, dat voorts de wijze van samenstelling en werking van de organen van de Orde, Raad van Afgevaardigden en Raad van Bestuur, hun bevoegdheden en hun werking bepaalt.³² Het ontwerp voorziet ook in de «promotie» van de advocaten-stagiairs tot volwaardige leden van de balie.³³

De uitbreiding van taken en bevoegdheden die men thans vindt in art. 495 en 496 (nieuw) Ger. W., vindt men reeds in art. 8 van het ontwerp.³⁴

Tegenover de ongelimiteerde autonomie, ook op het vlak van de regelgeving³⁵ voorzag het ontwerp slechts in een beroep door elke deken bij een Federaal Arbitragecollege (F.A.C.A.F.), samengesteld uit alle stafhouders (de staf-

³¹ Bv. voor de Vereniging: betreffende de advocaat-syndicus (2 juni 1999); de publiciteit (17 november 1999), de permanente vorming (8 december 1999), meerdere kantoren (7 maart 2000) en het belangwekkend besluit over het verbod van multidisciplinaire samenwerkingsverbanden (13 december 2000).

Voor de Conférence: betreffende de specialisaties, de publiciteit en de permanente vorming (*La Tribune*, 2001, nr. 1, 81) de opvolging van advocaat (*La Tribune*, 2001, nr. 2, 12).

³² Werkwijze die zal worden overgenomen in de besproken wet van 4 juli 2001, onder art. 491 (nieuw) Ger. W.

³³ Art. 4. Idee overgenomen door de wetgever, in het (nieuw) art. 431 en 450, eerste lid, Ger. W.

³⁴ Waarvan de tekst luidde:

«De Vlaamse Orde van Advocaten en de Orde van Frans- en Duitstalige advocaten hebben ieder tot taak te waken voor de eer, de rechten en de gemeenschappelijke beroepsbelangen, en zijn ieder bevoegd voor de juridische bijstand, de stage, de beroepsopleiding van de advocaten-stagiairs en de permanente vorming van alle advocaten behorend tot de Ordes die er deel van uitmaken.

Ieder van hen neemt de initiatieven en maatregelen die nuttig zijn voor de opleiding, de tucht en de loyaliteit in het beroep en voor de behartiging van de belangen van de advocaten en van de rechtzoekenden.

Elke Orde kan betreffende die aangelegenheden voorstellen doen aan de bevoegde overheden. In alle materies die zij nuttig achten, en in elk geval in alle aangelegenheden waar de Nationale Orde van advocaten regelgevend is opgetreden, wordt overleg gepleegd met de andere Orde om te trachten tot een voor beide Ordes identieke of minstens op elkaar afgestemde regeling te komen.»

³⁵ Art. 9 voorzag daarin in volgende bewoordingen: «Art. 493 Ger. W. wordt: «Elk van de beide Ordes is bevoegd om de regels en gebruiken van het beroep van advocaat te bepalen en één te maken door middel van verordeningen. De Raad van Bestuur geeft van elk ontwerp van verordening kennis aan de andere Orde om deze de mogelijkheid te geven binnen dertig dagen na de kennisgeving opmerkingen te maken. Deze opmerkingen zijn niet bindend.»».

houder van de Orde bij het Hof van Cassatie met raadgevende stem), dat met een twee derde meerderheid een reglement geheel of gedeeltelijk kan vernietigen (de stemkracht van de stafhouders werd bepaald overeenkomstig art. 498 derde en vierde lid (oud) Ger. W.

Voor het eerst werd gesteld dat de reglementen van de Orde ook bindend zijn voor de Ordes die er deel van uitmaken.³⁶

Bij strijdigheid van de reglementen van de beide regionale Ordes gelden voor de betrekkingen tussen advocaten behorend tot de respectieve Ordes «dezelfde regels en gebruiken als in transnationale betrekkingen tussen advocaten binnen de Europese Unie».³⁷

Toen bleek dat het idee van de F.A.C.A.F. werd verworpen door de Franstaligen (in de loop van 1998-1999-2000 hadden diverse besprekingen plaats tussen de Vereniging en de Conférence, diverse oud-stafhouders en zelfs al wie zich geroepen achtte zijn steentje bij te dragen) stelde de Vereniging van Vlaamse Balies in een brief van 7 januari 2000 aan voorzitter F. Erdman van de Commissie voor de Justitie van de Kamer een alternatieve oplossing voor. Voornamelijk voorzag deze tekst in geregeld overleg en communicatie van stukken tussen beide deken, desgewenst in een federaal overlegcomité (deken en twee bestuurders telkens) met adviserende bevoegdheid.

8. Aan Franstalige kant werd eveneens een project uitgewerkt.³⁸

De Algemene Raad werd behouden in zijn samenstelling van enkel stafhouders (de wijze van stemmen diende nog te worden bepaald, maar zou de mogelijkheid van blokkering moeten uitsluiten).

Deken en vice-deken bleven bestaan, maar i.p.v. de twee secretarissen kwam er een bestuurscomité van zeven leden. Hoewel het bestaan van twee lokale Ordes (de bestaande verenigingen) werd aanvaard, bleven hun bevoegdheden beperkt tot adviseren en tot wat niet behoort tot de bevoegdheid van de Federale Orde,³⁹ en zoals deken Van Doosselaere terecht opmerkt, betekende dit dat hun reglementen slechts niet fundamentele regels en gebruiken van het beroep kunnen betreffen.⁴⁰

9. Dit voorstel van de Franstalige balies zal zijn weerslag vinden in een wetsvoorstel van de Franstalige volksvertegenwoordigers Desmedt, Michel, Giet, Herzet en Grafé van 24 februari 2000.⁴¹

Eerder al had volksvertegenwoordiger S. Verherstraeten op 23 september 1999 een wetsvoorstel ingediend.⁴² Het voorzag eenvoudigweg in de splitsing van de Nationale Orde in twee regionale Ordes, volledig los van elkaar en met gelijke autonome bevoegdheden, zodat, naar de woorden van de indiener, het voorstel «vooral terminologische aan-

passingen» aan de van kracht zijnde wettekst bevatte. De indiener overwoog: «De beide taalgroepen hebben een fundamenteel tegengestelde visie en houden elkaar voortdurend in een negatief evenwicht»,⁴³ wat een pientere inschatting van de situatie weergaf.

Op 9 februari 2000 legde volksvertegenwoordiger G. Bourgeois eveneens een wetsvoorstel neer,⁴⁴ dat was gebaseerd op de tekst goedgekeurd door de Vereniging van Vlaamse Balies op 2 maart 1999.⁴⁵

Op 16 februari 2000 legden volksvertegenwoordigers Annemans, Laeremans en Van den Eynde eveneens een vereenvoudigd wetsvoorstel neer.⁴⁶

Ondertussen kwamen er nog initiatieven van deken B. Van Dorpe, eredeken H. Van Eecke en een aantal oud-stafhouders van Gent en Brussel, die hun goede diensten hadden aangeboden.⁴⁷

Oud-stafhouders P. Legros en E. Carre zagen ook wat in de omvorming van de Nationale Orde in een «reflectiekamer» met evocatierecht, zonder dat hun project echter goed uit de verf kwam.⁴⁸

10. De Commissie voor de Justitie van de Kamer begon haar zittingen op 29 februari 2000.⁴⁹

Commissievoorzitter Erdman zond na afloop van de hoorzittingen een «nota aan de fracties», waarin hij de «blokkeringssituatie vaststelt en een aantal vragen ter oplossing voorlegt aan de fractieleden».

Zijn onderzoek resulteerde in het wetsvoorstel Erdman van 11 oktober 2000,⁵⁰ dat, op grond van een akkoord van alle partijen, de basis zal vormen voor verdere bespreking.

11. Ondertussen had zich een nieuw feit voorgedaan dat de druk op de ketel nog wat kwam verhogen.

In juni 2000 slaagde de Algemene Raad van de Nationale Orde er niet in, na twee vergaderingen en drie stemronden, een deken, vice-deken en twee secretarissen te verkiezen voor de volgende gerechtelijke jaren met de meerderheid bepaald in art. 498 Ger. W. De Vlaamse stafhouders hadden

⁴³ *Ibid.*, p. 2.

⁴⁴ *Parl. St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 50 0433/001.

⁴⁵ En dat overigens in zijn toelichting de volledige tekst weergeeft van de «Nota van de Vereniging van Vlaamse Balies betreffende de wijziging, wat de Nationale Orde van Advocaten betreft, van het tweede deel, boek III van het Gerechtelijk Wetboek (Wetsvoorstel ingediend door de heer Servais Verherstraeten, *Parl. St.*, Kamer, B.Z. 1999, 108/1)», goedgekeurd door de Raad van Bestuur van de Vereniging van Vlaamse Balies op 5 januari 2000, bezorgd op 7 januari 2000 aan voorzitter Erdman, en waarvan hierboven sprake (punt 7 *in fine*).

⁴⁶ *Parl. St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 50 0445/001.

⁴⁷ VAN DOOSSELAERE, M., o.c., *J.T.*, 2000, p. 239, nr. 28-31.

⁴⁸ *Journal du procès*, nr. 371 van 14 mei 1999, p. 11

⁴⁹ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 92-153. Werden gehoord: deken B. Van Dorpe, vice-deken J.M. Defourny, secretaris oud-stafhouder H. Lange, secretaris mr. L. Defalque, de voorzitter van de Vereniging van Vlaamse Balies oud-stafhouder G. Boliau en bestuurders J. Stevens en H. Lamon, de voorzitter van de C.B.F.G., oud-stafhouder F. Glansdorff, stafhouder van de balie bij Cassatie Th. Delahaye, oud-dekens M. Van Doosselaere, A. Deridder, R. André, J. Van den Heuvel, H. Van Eecke. In de senaatscommissie werden de beide voorzitters mevr. Boliau en mr. Glansdorff opnieuw gehoord.

⁵⁰ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001.

³⁶ Art. 15, § 1, van het ontwerp.

³⁷ M.a.w. de C.C.B.E.-regels, «Gedragscode voor de advocaten van de Europese Gemeenschap», Straatsburg, 28 oktober 1988, goedgekeurd bij beslissing van 12 oktober 1989 van de Algemene Raad van de Nationale Orde, vormen dus de collisieregels.

³⁸ VAN DOOSSELAERE, M., o.c., *J.T.*, 2000, p. 238, nr. 24.

³⁹ Voorgesteld art. 509^{quater}, Ger. W.

⁴⁰ VAN DOOSSELAERE, M., o.c., *J.T.*, 2000, p. 239, nr. 24.

⁴¹ *Parl. St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 50 0465/001.

⁴² *Parl. St.*, Kamer, B.Z., 1999, nr. 108/1.

geen kandidaten voorgedragen, en weigerden te stemmen voor de Franstalige kandidaten.

De Koning had geen gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid alsnog te voorzien in de vacatures⁵¹ en zou zulks ook daarna niet doen.

De Franstalige Ordes (met uitzondering van Namen) dagvaardden daarop de Nationale Orde in kort geding op 4 juli 2000, om over de Nationale Orde een voorlopig bebindvoerder te doen aanstellen, die in de plaats kon treden van haar Algemene Raad en bureau.⁵²

Bij beschikking van 17 november 2000⁵³ besliste de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel dat zij geen rechtsmacht bezat en, gezien het beginsel van scheiding der machten, niet kon tussenkomen in de organisatie van een openbare dienst, of, zich in de plaats stellend van de Koning, in de vacatures voorzien. Het gaat niet om een beslissing die een burgerlijk of politiek recht als voorwerp heeft en derhalve kan de rechter van de rechterlijke orde op een dergelijke eis geen recht doen.

12. De toelichting bij het wetsvoorstel Erdman betreurt dat de balie zelf niet bij machte is geweest voorstellen te formuleren tot algehele reorganisatie. Spoedeisendheid wordt afgeleid uit de feitelijke toestand en haar gevolgen en uit de onmogelijkheid een nieuwe deken en vice-deken te verkiezen.

Met het nodige realisme stelt Endman: «In deze stand van zaken moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de notie «wenselijkheid» en de notie «haalbaarheid»: het heeft geen zin structuren voor te stellen die niet zouden kunnen worden aanvaard, zij het dat de voorgestelde formules niet tot een volledige consensus-aanvaarding kunnen leiden.»⁵⁴

Het voorstel vertrekt van de bestaande feitelijke verenigingen «die tot instellingen van publiek recht moeten worden omgevormd». Er wordt geen keuze gemaakt wat hun structuren en werking betreft; enkel worden basisprincipes vooropgesteld. Er is een overlegstructuur (de Federale Raad van de balies), maar deze heeft slechts adviseerende bevoegdheid. De autonomie van de twee Ordes wordt daarmee bevestigd. Een vordering tot nietigverklaring van een reglement van een van de Ordes kan, buiten de oude procedure van art. 611 Ger. W., ook worden gebracht voor een scheidsgerecht.

Deze tekst, waarop alle betrokkenen opmerkingen en notities formuleerden, werd nog fel geamendeerd, door de indiener zelf,⁵⁵ de volksvertegenwoordigers Bourgeois en Van Hoorebeke⁵⁶ en vooral Giet en Herzet.⁵⁷

De Senaat bracht een aantal nieuwe tekstverbeteringen en preciseringen aan.⁵⁸

⁵¹ Art. 506, eerste lid (oud) Ger. W.

⁵² Terzelfder tijd werden de Nationale Orde en de deken ten gronde gedagvaard in nietigverklaring van een beslissing van de deken op grond van de doorslaggevende stem hem bij staking van stemmen toegekend door art. 505, tweede lid (oud) Ger. W., en schadevergoeding. Deze zaak werd nooit gepleit.

⁵³ Niet gepubliceerd. Rol kort geding nr. 2000/1007/c.

⁵⁴ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 3.

⁵⁵ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001.

⁵⁶ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/004.

⁵⁷ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/007.

II. BESPREKING VAN DE WET

A. Inleiding

13. Het parlement heeft getracht een compromis tot stand te brengen tussen het verlangen van de Vlaamse Balies naar een zo groot mogelijke autonomie⁵⁹ en de wens van de Franstalige Balies om zoveel mogelijk gemeenschappelijk te houden. De wetgever behield twee permanente verbindestekens tussen de Ordes: een overlegorgaan, de Federale Raad van de balies, en een scheidsgerecht, bevoegd om reglementen van een Orde op verzoek van de andere geheel of gedeeltelijk te vernietigen.

14. De wet vangt aan met een groot aantal artikelen waarin telkens de woorden «Algemene Raad der Orde van advocaten» of «Belgische Nationale Orde» worden vervangen door «Orde van Vlaamse Balies» en «Ordre des Barreaux francophones et germanophone», in de artikelen 428bis tot nonies Ger. W. Het betreft de regeling, in uitvoering van de Europese richtlijn van 21 december 1988,⁶⁰ om EU-advocaten toe te laten het beroep van advocaat in België uit te oefenen als alhier gevestigde advocaten en de (Belgische) titel van advocaat te voeren.⁶¹

⁵⁸ En besliste, op aandringen van de Vereniging en de Conférence dat beide instituten Orde genoemd zouden worden, waartegen om wat duistere redenen in de kamercommissie bezwaar was geopperd (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 27 e.v.; zie ook de opmerking van Voorzitter Erdman in plenaire zitting van de Kamer CRIV 50 PLEN, 101, 14, 0205). Reeds in de Kamer waren er amendementen (nr. 33) van volksvertegenwoordigers Verherstraeten, Vandeuren en Van Parijs (nr. 42), Laeremans en Schoofs (nr. 12), Bourgeois en Van Hoorebeke in deze zin. In de Senaat haalde het amendement (nr. 34) van de heer Vandenberghe en mevr. Kaçar (*Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/2) het onmiddellijk. De termen «Vereniging» en «Conférence» werden als verwarrend ervaren, en weerspiegelden niet het bestuurlijk gezag dat van publiekrechtelijke rechtspersonen uitgaat (*Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/4, p. 17).

⁵⁹ In de nota van de Vereniging van Vlaamse Balies van 5 januari 2000, integraal opgenomen in de toelichting bij het wetsvoorstel Bourgeois van 2 februari 2000 (*Parl. St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 50 0433/001), heet het reeds (p. 8 en 9): «Minimaal moeten er twee autonome lichamen komen die elk de Vlaamse respectievelijk Franssprekende en Duitssprekende advocaten *ten volle* vertegenwoordigen, besturen en de bevoegdheid hebben om reglementen te maken, en die geleid worden door een eigen deken en een eigen bestuur dat aangesteld wordt door hun eigen representatieve rechtstreeks gekozen raad...»

8) Daarom wenst de Vereniging van Vlaamse Balies dat er geen orgaan komt boven de twee autonome nationale ordes, bevoegd voor politieke of maatschappelijke kwesties waar Vlamingen, Walen en Brusselaars in dit land een eigen standpunt plegen te vertolken.

Er is geen enkele reden waarom de advocaten dat ook niet zouden kunnen; ook al resulteert dat mogelijk in twee aparte en zelfs tegenstrijdige standpunten, ze zullen dan toch minstens aan bod gekomen zijn in het maatschappelijk debat en voor de wetgever, hetgeen tot nog toe zelden of nooit kon bij gebreke aan eenstemmigheid (men denke aan de diametraal tegengestelde standpunten in Noord en Zuid betreffende de verticale integratie van de parketten, enz.).»

⁶⁰ Ingevoegd in het Ger. W. bij wet van 29 april 1994 en het K.B. van 2 mei 1996 en 27 maart 1998; reglement van de Algemene Raad van de Belgische Nationale Orde van Advocaten van 30 januari 1997; zie STEVENS, J., *Regels en gebruiken*, o.c., nr. 248.2.

15. Hoewel deze wijziging van het Gerechtelijk Wetboek niet thuishoorde in het ontwerp, is de wetgever ingegaan op het verzoek van beide verenigingen om de stagiairs volledig gelijk te stellen met de tableau-advocaten. Artikelen 430, 431 en 450 Ger. W. werden daartoe aangepast. De Orde van advocaten bestaat dus voortaan uit de advocaten die op het tableau of op de lijst van de stagiairs zijn ingeschreven.⁶² Ingevolge de wijziging van art. 450 Ger. W. hebben de stagiairs nu ook vanaf het eerste jaar stemrecht.

Deze regel wordt voor de Brusselse Ordes doorgevoerd door de wijziging van art. 430 Ger. W. In dit artikel wordt voor deze Ordes ook een punt 3 toegevoegd, nl. «3°. In het gerechtelijk arrondissement Brussel worden de adviezen bedoeld in de artikelen 66, 88, § 1 en 195 gegeven door de stafhouder van elk van de twee Ordes van advocaten», welke regel vroeger niet op zijn plaats stond onder art. 490, Ger. W. betreffende de Algemene Raad.

16. In principe brengt de nieuwe wet geen wijzigingen aan in het statuut van de advocaten bij het Hof van Cassatie en hun Orde.

Een bijkomend art. 484bis Ger. W. bepaalt dat in principe de reglementen van de twee nieuwe Ordes ook voor hen gelden.⁶³

Bij een wijziging van de huidige reglementen van de Nationale Orde door de nieuwe Ordes moet met de Orde van

advocaten bij het Hof van Cassatie overleg worden gepleegd, en moet haar instemming worden verkregen voor de wijziging van die reglementen «die haar aanbelangen».⁶⁴

De balie van Cassatie is door haar stafhouder of zijn vertegenwoordiger, lid van de raad van de Orde, vertegenwoordigd in de algemene vergadering van beide regionale Ordes,⁶⁵ weliswaar met raadgevende stem. Ze is dus betrokken bij het bestuur en het regelgevend werk van de beide Ordes.

Bovendien, zo geen overeenstemming wordt bereikt tussen de zes leden van het scheidsrechtelijk college over de persoon van de voorzitter van dat college, is de pro-stafhouder van de balie bij het Hof van Cassatie (of bij verhindering zijn voorganger) stemgerechtigd voorzitter.⁶⁶

Ten slotte is haar stafhouder ook nog voorzitter van de raadgevende Federale Raad van de balies, die zijn zetel en secretariaat heeft in de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie.⁶⁷

Men mag zich afvragen of de numeriek kleine balie van Cassatie en haar (oud)-stafhouders hiermee niet overvraagd zijn.

17. De wet bevat ook de louter terminologische aanpassing van de wet van 13 maart 1973 betreffende de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis.⁶⁸ In de plaats van de deken van de Nationale Orde of zijn plaatsvervanger, is het de voorzitter of een lid van de raad van bestuur van de respectieve Ordes die zitting neemt in de commissie onder gemelde wet samengesteld.

18. Bij een afzonderlijke wet van 31 mei 2001⁶⁹ werd de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een rijksregister dienovereenkomstig aangepast. Ook hier treden de (voorzitters van de) beide Ordes in de bevoegdheden van de (deken van de) Nationale Orde.

19. De wetgever was bijzonder vooruitziend toen hij reeds bij de wetwijziging van 23 november 1998 m.b.t. de juridische eerste en tweedelijnsbijsstand⁷⁰ in art. 508/19, § 1, derde lid en § 2, Ger. W. sprak van «de in art. 488 bedoelde overheden» (meervoud) op een moment dat art. 488 Ger. W. slechts één overheid kende, nl. de Nationale Orde van Advocaten. Thans zijn er ingevolge het nieuwe art. 488 twee overheden, nl. de twee regionale Ordes.

20. Minder geïnspireerd was de wetgever toen hij met de wetwijziging van 29 mei 2000 art. 1391 Ger. W. wijzigde, in die zin dat voortaan de advocaten inzage kunnen nemen van de beslagberichten op de griffie «of door toedoen van de Nationale Orde».⁷¹

⁶¹ Ingevolge de Richtlijn 98/5 van 16 februari 1998 waarbij de vestiging onder «home title» wordt erkend als (bijna) gelijkwaardig, en de toegang tot de plaatselijke balie fel wordt vergemakkelijkt, verliezen deze artikelen – waarvoor al tanende belangstelling bestond – praktisch alle belang (STEVENS, J., *Art. Comm. Ger. W.*, art. 428bis-decies, nrs. 18 en 19). De richtlijn wordt geïmplementeerd in het Belgische recht door de wet van 22 november 2001 ter vergemakkelijking van de uitoefening van het beroep van advocaat en van de vestiging in België van advocaten die onderdaan zijn van een andere lidstaat van de Europese Unie (*B.S.*, 20 december 2001).

⁶² Art. 431 (nieuw) Ger. W. Sinds de wetwijziging van 7 februari 1985 bestond de orde uit de tableau-advocaten en de stagiairs sedert twee jaar op de lijst ingeschreven (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 24). Door de wet van 25 mei 1999 werd ook art. 439 Ger. W. gewijzigd, zodat advocaten-stagiairs ook kunnen pleiten voor de Raad van State. Het Arbitragehof had het verbod reeds ongrondwettig verklaard op 20 mei 1998, (arrest nr. 55/98, J.L.M.B., 1998, 1016), maar de discussie was blijven bestaan. Vandaar de wetwijziging.

⁶³ Art. 484bis Ger. W.: «In de betrekkingen tussen de advocaten bij het Hof van Cassatie en de leden van de onderscheiden balies moeten de voor deze laatsten toepasselijke reglementen als bedoeld in artikel 496, in acht worden genomen. In de betrekkingen tussen de advocaten bij het Hof van Cassatie onderling gelden de door de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie vastgestelde regels en reglementen.»

In de toelichting bij het oorspronkelijk wetsvoorstel Erdman van 11 oktober 2000 (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 4, nr. 9a p. 6, art. 3) wijst de indiener erop dat deze advocaten benoemd worden en het niet mogelijk is ze bij deze of gene instelling toe te voegen. De heer Erdman wijst op de noodzaak van overleg terzake, en van «bijzondere regelingen» die zullen moeten worden uitgewerkt. In een nota van 16 maart 2000 had de stafhouder van deze Orde, mr. Th. Delahaye, gewezen op de specificiteit van de balie bij het Hof van Cassatie. Deze advocaten hoeven geen keuze te maken tussen beide Ordes, daar deze balie tweetalig is en de indeling van haar advocaten plaatsvindt overeenkomstig de taalrol waarin art. 45 van de wet van 15 juni 1935 voorziet. Zie ook de uiteenzetting van stafhouder Delahaye tijdens de hoorzitting (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 892/010, p. 129 e.v.).

⁶⁴ Art. 507 (nieuw) Ger. W.

⁶⁵ Art. 490 (nieuw) Ger. W.

⁶⁶ Art. 502 (nieuw) Ger. W.

⁶⁷ Art. 503 (nieuw) Ger. W.

⁶⁸ Wijziging van art. 28, § 4, tweede lid, van de genoemde wet.

⁶⁹ Gepubliceerd in hetzelfde *Belgisch Staatsblad* van 25 juli 2001, p. 25.165. De advocaten hadden toegang via de deken van de Belgische Nationale Orde. Zie K.B. van 26 februari 1997 (*B.S.*, 14 maart 1997) en reglement van de Nationale Orde van 30 januari 1997; STEVENS, J., *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen, o.c.*, nr. 796.1 e.v.

⁷⁰ Boek IIIbis, Ger. W. ingevoegd bij art. 4 van de wet 23 november 1998, *B.S.*, 22 december 1998; eveneens opgemerkt door VAN DOOSSELAERE, M., *o.c.*, 235, voetnoot 15.

21. Eveneens werd vergeten art. 1022 Ger. W. aan te passen i.v.m. het advies van de Algemene Raad van de Nationale Orde van advocaten vooraleer de Koning een tarief vaststelt «van de sommen die invorderbare kosten zijn wegens het verrichten van bepaalde materiële akten», de rechtsplegingsvergoeding dus.⁷²

22. Een taak die de Koning niet meer zal moeten vervullen, is te voorzien in de vacature van het bureau indien in de loop van twee vergaderingen en na drie stemmingen de vereiste meerderheid niet is bereikt. Deze bepaling van art. 506 (oud) Ger. W. is opgeheven.

Het is gebleken dat de eerste keer dat ze toepassing had kunnen vinden, dit nagelaten werd (zie *supra* nr. 11).

Een en ander getuigt van het optimisme van de wetgever en van zijn vertrouwen in de nieuwe structuren en organisatie van advocatenland.⁷³

B. Organisatie, werking en vertegenwoordiging van de twee Ordes

23. Art. 488 (nieuw) Ger. W. bepaalt dat de veertien Vlaamse Ordes, inbegrepen de Nederlandse Orde van advocaten te Brussel, de Orde van Vlaamse Balies vormen, en dat de dertien Franstalige Ordes, inbegrepen de Franse Orde te Brussel en de Duitstalige Orde van Eupen, de Ordre des Barreaux francophones et germanophone vormen.

Volgens art. 17 van de Nederlandse Advocatenwet⁷⁴ vormen de gezamenlijke advocaten, die in Nederland zijn ingeschreven, de Nederlandse Orde van advocaten.

Ook in de oude tekst van art. 488 Ger. W. waren het alle Belgische balies die de Nationale Orde vormden. P. Lambert had daaruit afgeleid⁷⁵ dat er geen institutionele en organieke band totstandkwam tussen de Nationale Orde en elk van de Belgische advocaten.

Dit was slechts juist in zoverre de betrekkingen van de Nationale Orde met de advocaten niet werden geconcentreerd als betrekkingen met alle advocaten *ut singuli*, evenmin als het Belgische parlement betrekkingen met de burgers *ut singuli* onderhoudt. Maar de reglementen van de twee Ordes zijn bindend voor alle advocaten van de balies die er deel

van uitmaken (art. 498 (nieuw) Ger. W.) en dwingend voor de balies die tot de betrokken Orde behoren (art. 500 (nieuw) Ger. W.). De opmerking van P. Lambert kan dus niet tot enige beperking of depreciatie van de bevoegdheden van de beide Ordes leiden, evenmin als ze dat kon voor de Nationale Orde.⁷⁶

24. Naar de wil van de wetgever zijn de twee Ordes de erfgenamen van de twee feitelijke verenigingen.⁷⁷ Deze feitelijke verenigingen worden omgevormd tot instellingen van publiekrecht.⁷⁸ Ze hebben beide rechtspersoonlijkheid en zijn gevestigd te Brussel.⁷⁹ Hun organen zijn de algemene vergadering en de raad van bestuur.⁸⁰

In de algemene vergadering heeft de stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie of zijn vertegenwoordiger, die lid moet zijn van de raad van zijn Orde, zitting met raadgevende stem.⁸¹

25. Dat is het weinige dat de wetgever zelf bepaalt over de organen en de werking van de beide Ordes. Al het overige mogen de toekomstige Ordes zelf invullen. De autonomie, die gewenst was door de Vlaamse balies, en die ook noodzakelijk was, aangezien de Franstalige balies een ander project voorstonden, is de basisidee van de nieuwe wet.⁸²

26. De organisatie en de werking van de beide Ordes «worden vastgesteld in een reglement van orde dat wordt besproken door de balies die er deel van uitmaken en goedgekeurd door de bevoegde organen bedoeld in artikel 489, en na advies van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, bekrachtigd door de Koning binnen 30 dagen».^{83 84}

⁷⁶ STEVENS, J., *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*, o.c., nr. 167.

⁷⁷ GLANSORFF, F., o.c., J.T., 2001, 625.

⁷⁸ Toelichting Wetsvoorstel Erdman, 11 oktober 2000, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 3, punt 5; in zijn toelichting op 4 januari 2001, *ibid.*, p. 10, sprak hij van «de bekrachtiging van het bestaan van twee werkzame organisaties, te weten de Vereniging van Vlaamse Balies en de Conférence des barreaux francophones et germanophone» en «hun bestaan zou wettelijk worden erkend».

⁷⁹ Art. 488 (nieuw) laatste lid, Ger. W.

⁸⁰ Art. 489 (nieuw) Ger. W.

⁸¹ Art. 490 (nieuw) Ger. W.

⁸² GLANSORFF, F., «La loi...», J.T., 2001, p. 26, nr. 2 sprak van «La clé de voûte du nouveau système»; zie *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 10, toelichting Erdman «hun autonomie, inclusief hun organisatorische autonomie».

⁸³ Conform wat in de Vereniging was toegepast, wensten de Vlaamse balies naar Nederlands model, een rechtstreeks verkozen «parlement» ingevolge overwegingen van democratische representativiteit en besluitvorming. Hoewel het Nederlands model, toegepast in de Vereniging van Vlaamse Balies werd aanbevolen door van Doosselaere (o.c., p. 241, nr. 42) vond het – zoals vaak het geval is bij door Nederland geïnspireerde voorstellen – geen gehoor bij de Franstalige balies, die het hielden bij een raad van stafhouders (GLANSORFF, F., «La loi...», o.c., J.T., 2001, p. 626, noot 11, en GLANSORFF, F., «L'évolution institutionnelle...», o.c., 25).

⁸⁴ Art. 491 (nieuw) Ger. W. dat vervolgt:

«Het reglement van orde bepaalt minstens:

- 1) de samenstelling, de wijze van verkiezing, aanwijzing of benoeming van de leden van de organen bedoeld in artikel 489 en de duur van de mandaten;
- 2) de werking en de wijze van beraadslagen met eerbiediging van de vertegenwoordiging van de advocaten van de onderscheiden balies;

⁷¹ Wet van 29 mei 2000 houdende oprichting van een centraal bestand van berichten van beslag, delegatie, overdracht en collectieve schuldenregeling, alsook tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek (B.S., 9 augustus 2000, p. 27284), art. 2; DIRIX, E. en BRIJS, S., «De centralisatie van de beslagberichten en andere wijzigingen van het beslagrecht», *R.W.*, 2000-2001, 43; VANDEN HASELKAMP – HANSENNE, V., «La loi du 29 mai 2000 portant création d'un fichier central des avis de saisie, de délégation, de cessation et de règlement collectif de dettes et modifiant certaines dispositions du code judiciaire», *J.T.*, 2001, 261. De zaak werd ondertussen rechtgezet door de wet van 31 mei 2001.

⁷² De minister van Justitie antwoordde recentelijk in een brief aan commissievoorzitter Erdman dat de wijziging «zal worden opgenomen in een ander wetsontwerp of -voorstel». Het zou, ingevolge overleg met beide ordes, geschieden door een algemene verwijzing naar de beide Ordes bedoeld in art. 488 Ger. W.

⁷³ Reeds in het wetsvoorstel van de heer S. Verherstraeten (*Parl. St.*, Kamer, B.Z. 1999, nr. 108/1, p. 2) was «komaf gemaakt met de bevoegdheid van de Koning inzake de samenstelling van het bureau».

⁷⁴ Zie noot 23.

⁷⁵ LAMBERT, P., o.c., 146.

De goedkeuring bij K.B. is nieuw, en is in zekere mate een terugvallen op de situatie vóór het Gerechtelijk Wetboek, toen het statuut van de advocaten bij K.B. was geregeld.⁸⁵

Voorzitter Erdman verklaarde dat beide instellingen autonoom hun reglement van orde bepalen, maar dat er wel steeds een toetsing plaatsvindt. De minister van Justitie beaamt en stelt dat de K.B.'s een houvast bieden; zij zijn een waarborg voor de transparantie en geven rechtszekerheid.⁸⁶

Het advies van de procureur-generaal is niet bindend voor de Minister.⁸⁷

27. De bekrachtiging bij K.B. is niet enkel nodig voor de eerste start, maar ook voor elke wijziging van het reglement van orde.⁸⁸

In de Raad van Afgevaardigden van de Vereniging van Vlaamse Balies gingen daarom stemmen op om het reglement van orde te beperken tot het hoogstnoodzakelijke en er zeker niet meer in te zetten dan het in art. 489 voorgeschrevene.

Al wat in het reglement terechtkwam zou immers op dezelfde wijze «versteend» worden, waarbij immers de beslissingsbevoegdheid van de Orde afhankelijk is van anderen (de procureur-generaal, de Minister).

Na debat werd beslist dat het te riskant was om punten die de organisatie en werking van de Orde betreffen uit te sluiten uit het door de Koning goed te keuren reglement van orde, en onder te brengen in een protocol akkoord, *modus vivendi*, zittingsreglement of dergelijke.

De wetgever spreekt van punten die *minstens* in het reglement van orde dienen voor te komen.

Dat maakt het niet mogelijk punten die betrekking hebben op de «organisatie en werking van de Orde in een andere reglementaire tekst te gieten, want dat zou op wetsontduiking neerkomen.

In elk geval zou de bindende kracht van dergelijke punten in vraag kunnen worden gesteld, op elk ogenblik, wat het nut van een *ad hoc*-tekst zelf ondergraaft.

Wanneer het om een niet-reglementaire, dus om een niet-bindende tekst zou gaan (protocol, *modus vivendi* of *operandi*, *gentleman's agreement*, enz.) geldt hetzelfde bezwaar.

Om zijn roeping van een bindende tekst waar te maken, moet de tekst – aangezien het om een instelling van pu-

bliekrecht gaat – noodzakelijkerwijze een reglementaire betekenis hebben. Maar indien dit reglement bindende bepalingen bevat i.v.m. de organisatie en werking, moet het worden goedgekeurd door de Koning.

Het is inderdaad maar door de goedkeuring door de Koning (en vanaf de publicatie in het *Belgisch Staatsblad*) dat het reglement van orde verbindende kracht verkrijgt. In werkelijkheid wordt terzake de reglementaire bevoegdheid uitgeoefend door de Koning en niet door de Orde; deze heeft slechts het initiatiefrecht voor wat steeds een secundaire norm zal blijven, ook al wordt door de wetgever aan de Orde een zeer ruime beoordelings- en beslissingsvrijheid gegeven om de reglementaire normen in te vullen.⁸⁹

Omdat terzake de reglementaire bevoegdheid dient te worden uitgeoefend door de Koning, ontberen bepalingen buiten het reglement van orde – voor zover ze betrekking hebben op de «organisatie en werking», dus op zaken die door de secundaire norm dienen te worden geregeld – elke rechtskracht.

28. Bovendien werd vastgesteld dat de wettelijke regeling een kringredenering bevat.

De goedkeuring dient te geschieden door de organen «bedoeld in artikel 489». Gaat het om de nieuwe algemene vergadering en raad van bestuur, of om de organen zoals die onder de oude wet bestonden (art. 489 Ger. W., van vóór de wijziging: de algemene raad, en de deken, de vice-deken en de twee secretarissen, waarbij dient te worden opgemerkt dat deze laatsten, leden van het bureau, geen effectief stemrecht hadden onder de oude wet, behoudens de deken of de hem vervangende vice-deken in geval van staking van stemmen in de algemene raad)?

De vraag was ook: waaruit volgt de bevoegdheid van de bestaande raad van afgevaardigden en raad van bestuur van de Vereniging van Vlaamse Balies om de organisatie en de werking van de Orde van Vlaamse Balies in een reglement van orde vast te leggen?⁹⁰

Wanneer de organen van de thans reeds bestaande Orde van Vlaamse balies moeten optreden, hoe kunnen ze dan hun legitimiteit qua samenstelling, verkiezing en stemwijze waarmaken, wanneer zij nog geen reglement van orde hebben, juist om dat reglement van orde vast te leggen, dat bepalen moet hoe ze een dergelijk reglement van orde moeten doen totstandkomen...? Hier is er dus een kringredenering: de algemene vergadering en de raad van bestuur kunnen maar werken nadat zij zelf hebben bepaald hoe ze zullen verkozen worden en zullen werken.

⁸⁹ LEROY, M., *Les règlements et leurs juges*, Brussel, Bruylant, 1987, nr. 8, p. 19 en nr. 42.

⁹⁰ Er zij opgemerkt dat ingevolge art. 18 van de nieuwe wet, dat de inwerkingtreding regelt, art. 491 (nieuw) Ger. W. reeds in werking trad op de datum van publicatie in het *Belgisch Staatsblad* (25 juli 2001), als deel uitmakend van art. 14 van de nieuwe wet. Hetzelfde geldt voor art. 488 en 489 (nieuw) Ger. W., die evenzeer deel uitmaken van art. 14 van de wet. Deze artikelen creëren respectievelijk de Orde van Vlaamse Balies en de Ordre des barreaux francophones et germanophone (art. 488, Ger. W.) en duiden aan dat de organen ervan zijn: 1) de algemene vergadering; 2) de raad van bestuur (art. 489 Ger. W.). Ook van art. 14 van de wet maakt deel uit de bepaling van art. 490 (nieuw) Ger. W. dat de stafhouder van de Orde van Advocaten bij het Hof van Cassatie of zijn vertegenwoordiger, lid van de raad van zijn Orde, zitting heeft met de raadgevende stem in de algemene vergaderingen van de beide nieuwe Ordes.

3) de wijze waarop de reglementen aangenomen worden;
4) de wijze waarop de bijdrage, die de balies jaarlijks dienen te betalen, vastgesteld wordt;
5) de regels voor het opstellen en aanwenden van de jaarlijkse begroting;
6) de algemene organisatie van het secretariaat;
7) de wijze van aanwijzing van de vertegenwoordigers in de wettelijk opgerichte organen.»

Art. 492 voegt eraan toe: «Het reglement van orde bepaalt op welke wijze en met welke meerderheden het kan worden gewijzigd.»

⁸⁵ K.B. van 5 augustus 1836. Wat werd betreurd, omdat de prerogatieven van een onafhankelijke advocatuur door het optreden van de uitvoerende macht ongedaan gemaakt konden worden (STEVENS, J., *Regels en gebruiken...*, o.c., nr. 24; CAMBIER, C., *Droit judiciaire civil*, I, Brussel, larcier, 1974, 721).

⁸⁶ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 36. De Minister voegt eraan toe: «Tenzij er fundamentele bezwaren zijn, heeft de Minister er trouwens geen enkel belang bij de bekrachtiging op de lange baan te schuiven.»

⁸⁷ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 35.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 34.

Het antwoord ligt in de parlementaire voorbereidingsstukken. Daaruit blijkt dat de wetgever de Orde van Vlaamse Balies zag als de voortzetting van de Vereniging van Vlaamse Balies, die wordt omgevormd tot een instelling van publiekrecht.⁹¹

De structuren van de instelling worden niet bij wettelijke bepaling, maar bij bekrachtiging van hun reglement van orde ingesteld. Het K.B. is nodig om effectief de structuren op te starten.⁹²

De bevoegdheid om het reglement van orde te maken en ter bekrachtiging voor te leggen ligt bij de organen van art. 489 (nieuw) Ger. W., d.w.z. de raad van bestuur en de algemene vergadering, vroeger raad van afgevaardigden genoemd. Zij zijn de constituenten naar de wil van de wetgever, niet de oude algemene raad van de Nationale Orde of de raden van de Orde of de balies die slechts mogen bespreken (er is geen sprake van advies) maar niet goedkeuren.⁹³

Het parlement heeft (ofschoon daarop meermaals is gewezen) niet aanvaard dat er een kringredenering zou zijn. Het opteerde voor een interpretatie *potius ut valeat*: de nieuwe Ordes kunnen maar effectief van start gaan na het K.B. dat hun werking bepaalt; het zijn dus de organen van de bestaande verenigingen die, door de wetgever tot rechtspersoonlijkheid geroepen, het reglement van orde goedkeuren.⁹⁴

29. Overeenkomstig wat reeds gold onder de oude artikelen 503 en 508 Ger. W., bepalen de nieuwe artikelen 493 en 494 Ger. W. de vertegenwoordigingsbevoegdheden.

De raad van bestuur vertegenwoordigt de Orde waartoe hij behoort bij alle gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen, door toedoen van de voorzitter. Alle gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen worden in naam van de Orde verricht.

De voorzitters van de raden van bestuur vertegenwoordigen de Orde van Vlaamse Balies en de Ordre des barreaux francophones et germanophone in hun betrekkingen met de overheid en de balies.⁹⁵

⁹¹ Wetsvoorstel Erdman, toelichting *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 3, punt 5, en bespreking 4 januari 2001, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 10.

⁹² Verklaring Erdman, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 34.

⁹³ Tijdens de discussie in de Kamercommissie vraagt Kamerlid G. Bourgeois naar duidelijkheid over de opstartfase van beide instellingen. Volgende verduidelijkingen blijken uit het commissieverslag: «Voorzitter Fred Erdman (SP) wijst erop dat beide instellingen reeds bestaan en reglementen hebben. Zodra dit voorstel wet is geworden, kunnen ze dus een aanvraag doen tot bekrachtiging van hun reglementen. Om deze korte interimperiode te overbruggen, is in de overgangsbepalingen trouwens niet bepaald dat de Nationale Orde van advocaten wordt afgeschaft, maar wel dat de werking ervan louter wordt geschorst. Volgens de heer Geert Bourgeois (VU&ID) moet de opstartfase dus als volgt verlopen: de twee feitelijke verenigingen komen bijeen, stellen hun reglement van orde op en leggen het ter advies voor aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, waarna het wordt bekrachtigd door de Koning» (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 36).

⁹⁴ Zie het gelijkkluidend antwoord van de minister van Justitie op de vraag van volksvertegenwoordiger S. Verherstraeten (nr. 54861) (Kamer CRIV 50 COM 564 van 23 oktober 2001).

C. Bevoegdheden van de twee Ordes

30. Zoals gezegd (zie *supra*, nr. 7) werden de nieuwe artikelen 495 en 496 Ger. W. i.v.m. de bevoegdheden van de twee ordes overgenomen uit het ontwerp dat de Vereniging van Vlaamse Balies had voorgesteld op 2 maart 1999. Het gaat om een duidelijke uitbreiding van de bevoegdheden⁹⁶ ten aanzien van de oude artikelen 493 en 494 Ger. W., hoewel commissievoorzitter Erdman zei dat er niet veel gewijzigd was.⁹⁷

Art. 495 Ger. W.: «De Orde van Vlaamse Balies en de Ordre des barreaux francophones et germanophone hebben, elk voor de balies die er deel van uitmaken, de taak te waken over de eer, de rechten en de gemeenschappelijke beroepsbelangen van hun leden⁹⁸ en zijn bevoegd voor de juridische bijstand, de stage, de beroepsopleiding van de advocatenstagiairs en de vorming van alle advocaten⁹⁹ behorende tot de balies die er deel van uitmaken.

«Ze nemen initiatieven en maatregelen die nuttig zijn voor de opleiding, de tuchtrechtelijke regels en de loyaliteit in het beroep en voor de behartiging van de belangen van de advocaat en van de rechtzoekende.¹⁰⁰

«Elk van beide kan betreffende die aangelegenheden voorstellen doen aan de bevoegde overheden».¹⁰¹

⁹⁵ De deken van de Nationale Orde wordt dus vervangen door de twee voorzitters, wat meer bepaald blijkt uit art. 8 van de wet i.v.m. art. 428septies Ger. W.

Pogingen om de naam «deken» te behouden (wetsvoorstel Bourgeois, 9 februari 2000, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0433/001, p. 17; wetsvoorstel Desmedt, Michel, Giet, Herzet en Grafé, 24 februari 2000, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0465/001, p. 9; amendement Bourgeois en Van Hooebeke, nr. 18 en Laeremans, nr. 41, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 39 en 40) zoals voorgesteld door de Vereniging van Vlaamse Balies, faalden, zonder dat daarvoor trouwens enige reden werd gegeven. Over de vertegenwoordiging van de Ordes, zie tussenkomst Erdman, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 40-41.

⁹⁶ GLANSDORFF, F., «La loi...», o.c., *J.T.*, 2001, p. 626, punt 4.

⁹⁷ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 4 en 6: «Aan de bevoegdheden is niet veel gewijzigd, behalve dat nu duidelijk wordt onderstreept dat de aangesloten balies de reglementen moeten uitvoeren maar ook als dusdanig erkennen en slechts suppletief en complementair kunnen optreden»; zie ook *Ibidem*, p. 7, punt 8.

⁹⁸ Zoals de Nationale Orde, hebben de twee Ordes ook een «syndicale» bevoegdheid: waken voor de beroepsbelangen van de advocaten. F. Glansdorff pleit voor een afzonderlijke syndicale organisatie (in *L'évolution institutionnelle...*, o.c., 33).

⁹⁹ De bevoegdheid i.v.m. permanente vorming, waaraan door sommigen werd getwijfeld i.v.m. het ontwerp reglement van de Vereniging van Vlaamse Balies «Permanente Vorming» van 8 december 1999, wordt hier dus uitdrukkelijk erkend. Zie terzake het verslag van Volksvertegenwoordiger J. Vandeurzen in plenaire vergadering van de kamer (CRIV 50 PLEN 101, p. 8); de tussenkomst van mevr. Barzin (*ibidem*, p. 10); GLANSDORFF, F., «La loi...», o.c., *J.T.*, 2001, p. 626, voetnoot 16.

¹⁰⁰ Een nieuwigheid, die de Ordes in staat stelt in het publiek debat op te komen voor de belangen van de rechtzoekenden, wat trouwens in het verleden – ook zonder wettekst – reeds geschiedde.

¹⁰¹ En niet enkel, zoals in het oude art. 493 Ger. W. bepaald, aan de minister van Justitie. Ook instellingen, zoals de Kamer, de Hoge Raad voor de Justitie en dergelijke worden hiermee bedoeld (verklaring F. Erdman in de Kamercommissie, 4 januari 2001, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 22).

Art. 496 Ger. W.: «Met betrekking tot de bevoegdheden bepaald in artikel 495 stellen de Orde van Vlaamse Balies en de *Ordre des barreaux francophones et germanophone* passende reglementen vast.

«Met het oog op de betrekkingen tussen de leden van de onderscheiden balies die er deel van uitmaken, bepalen zij de regels en gebruiken van het beroep van advocaat en brengen er eenheid in. Te dien einde stellen zij passende reglementen vast.»

31. De discussie (zie *supra*, nr. 2) i.v.m. de reglementaire bevoegdheid van de Nationale Orde werd hernomen, zonder tot een duidelijke eindconclusie te komen.¹⁰² In elk geval blijkt uit de tekst een zekere verruiming van de reglementaire bevoegdheid t.a.v. het oude art. 494 Ger. W.

De Ordes stellen passende reglementen vast, enerzijds m.b.t. de in art. 495 opgesomde bevoegdheden, anderzijds m.b.t. de bepaling en eenmaking van de regels en gebruiken van het beroep.¹⁰³

32. De reglementen worden ter kennis gebracht van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, de procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep, de andere Orde en aan de stafhouders van alle balies zodra ze volgens de geldende regels zijn aangenomen.¹⁰⁴

33. Art. 498 Ger. W.: «De reglementen die overeenkomstig artikel 496 aangenomen zijn, zijn bindend voor alle advocaten van de balies, die ofwel van de Orde van Vlaamse balies ofwel van de *Ordre des barreaux francophones et germanophone* deel uitmaken, al naar gelang voornoemde reglementen door de ene dan wel door de andere Orde werden aangenomen.»

Art. 499 Ger. W.: «De raden van de Orde van advocaten van de balies waken over de toepassing van de in voorgaande artikelen bedoelde reglementen. Zij alleen zijn bevoegd in tuchtzaken.»

Art. 500 Ger. W.: «Indien op door het reglement van orde bedoeld in artikel 491 bepaalde wijze reglementen worden vastgesteld, zijn deze dwingend voor de balies die tot de

betrokken Orde behoren, welke voor die aangelegenheden alleen aanvullende reglementen kunnen uitvaardigen».

Art. 498 en 499 zijn een weergave, *mutatis mutandis*, van het oude art. 501, eerste en tweede lid, Ger. W.

Dat de reglementen ook dwingend zijn voor de balies, is een nieuwe en nuttige precisering.¹⁰⁵ De precisering dat de balies alleen aanvullende reglementen kunnen uitvaardigen, is het gevolg van een amendement van de heer Th. Giet.¹⁰⁶

34. Onder voorbehoud van het niet bindend overleg in de Federale Raad van de balies,¹⁰⁷ de vernietigingsbevoegdheid toegekend aan het scheidsrecht¹⁰⁸ en de vordering door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gebracht voor dat Hof,¹⁰⁹ zijn de beide Ordes dus totaal autonoom en onafhankelijk van elkaar bij het tot stand brengen van reglementering.

De reglementen binden de advocaten overeenkomstig hun persoonlijk statuut, namelijk overeenkomstig de balie waartoe ze behoren.

Het is dus denkbaar dat op de Belgische advocaten met elkaar strijdige reglementen van toepassing zijn, binnen hetzelfde samenwerkingsverband, zelfs binnen dezelfde balie (de balie van Brussel omvat twee Ordes van advocaten, behorend respectievelijk tot de Vlaamse en de Franse en Duitstalige Orde).

Deze mogelijkheid van strijdige reglementen werd als argument aangewend door de Franstalige advocaten, wat de Vereniging van Vlaamse Balies ertoe bracht voor te stellen dat de C.C.B.E.-regels¹¹⁰ als collisieregels zouden gelden voor de betrekkingen tussen advocaten behorend tot de respectieve Ordes bij strijdigheid van de reglementen van beide regionale Ordes. Een amendement in deze zin werd verworpen.¹¹¹

¹⁰⁵ Toelichting Erdman, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 0892/001, p. 4, nr. 6, p. 8, nrs. 12-13, die stelt (nr. 13) dat de balies «binnen het kader van de respectieve instellingen moeten onderhandelen om na te gaan in hoeverre aanvullende reglementen al of niet een afbreuk doen aan eventueel voor hen dwingende reglementen genomen door de instellingen.»

¹⁰⁶ Nr. 46, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, met volgende verantwoording (p. 47): «De reglementen van de plaatselijke balies mogen het hoofdreglement van de Vereniging van Vlaamse Balies of van de *Conférence des barreaux francophones et germanophone* immers niet uithollen of tegenspreken (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/003). De heer Erdman (SP), voorzitter, legt uit dat de lokale balies slechts een suppletieve en complementaire regelingsbevoegdheid hebben, wat inhoudt dat ze regels kunnen uitvaardigen voor materies die helemaal niet geregeld werden. Tevens hebben ze de mogelijkheid om punten, waarvoor op het hogere niveau reeds regels werden uitgevaardigd, bijkomend of verder te regelen. Regels die zouden ingaan tegen reglementen van de Vereniging van Vlaamse Balies of van de *Conférence* zijn echter nietig.» Zie: GLANSORFF, F., «La loi...», o.c., *J.T.*, 2001, p. 626, nr. 5; ook een interpretatief reglement door een plaatselijke orde lijkt niet toegelaten: STEVENS, J., *Regels en gebruiken...*, o.c., nr. 197.

¹⁰⁷ Art. 503-505 (nieuw) Ger. W.

¹⁰⁸ Art. 502 (nieuw) Ger. W.

¹⁰⁹ Art. 611 en 501 (nieuw) Ger. W.

¹¹⁰ Zie voetnoot 37.

¹¹¹ Amendement nr. 22 van Kamerleden Bourgeois en Van Hoorbeke (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 44). Voorzitter Erdman (*ibid.*, p. 45) vond het opleggen van transnationale regels in geval van verschillen tussen de verordeningen van beide instellingen een inbreuk op hun autonomie. Alle mogelijke

¹⁰² Tussenkomsten in de Kamercommissie, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, van Kamerlid Bourgeois, p. 6; amendement Bourgeois en Van Hoorbeke (nr. 21) en voorstel Erdman («mede met het oog op») p. 42-43; Senaat, amendement Van Den Berghe (nr. 18) *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 2-619/2, p. 8) en Van Quickenborne (nr. 11) *Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/3, p. 11; hoewel de betrokken parlementairen er allen op wezen dat de woorden «met het oog op de betrekkingen tussen de leden van de onderscheiden balies» in het verleden talloze keren aanleiding gaven tot moeilijkheden, werden de amendementen, overigens zonder duidelijke verantwoording, verworpen. De bespreking in de Senaatscommissie is bijzonder verward en enigszins vrijblijvend (*Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/4, p. 24-25).

¹⁰³ GLANSORFF, F., «La loi...», o.c., *J.T.*, 2001, p. 626, nr. 4; zie ook tussenkomst mevr. Barzin in de plenaire zitting van de Kamer, 10 januari 2001, CRIV 50 PLEN 101, p. 10.

¹⁰⁴ Art. 497 (nieuw) Ger. W.; GLANSORFF, F., «La loi...», o.c., *J.T.*, 2001, p. 629, nr. 16 heeft nagerekend dat de reglementen dus aan niet minder dan 36 verschillende overheden moeten worden ter kennis gebracht. De wijze van het ter kennis brengen wordt niet aangeduid. Omdat de kennisgeving twee termijnen doet lopen (art. 501, § 1, en 505, eerste lid, Ger. W.) geschiedt ze best bij aangetekende brief. Voorzitter Erdman onderstreept dat de kennisgeving aan alle stafhouders van het land dient te geschieden, dus ook aan die behorende tot de andere Orde (Toelichting wetsvoorstel 11 oktober 2000, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 7 en 10).

35. Er zij opgemerkt dat art. 495 Ger. W. in zijn nieuwe versie niet de bepaling van het overeenstemmende vroegere art. 493 overneemt dat de algemene raad «alleen» bevoegd is om te waken over de eer, de rechten, enz.

Deze bepaling gaf nog wel even aanleiding tot misverstand i.v.m. de bevoegdheden van de plaatselijke Ordes. In werkelijkheid bedoelde deze exclusiviteitsbepaling enkel inmenging te voorkomen van de Hoge Raad van de Mid-denstand.¹¹² Uit niets in de parlementaire voorbereidingsstukken blijkt dat daarin verandering zou zijn gekomen door de nieuwe tekst.

D. De Federale Raad van de balies

36. De Federale Raad van de balies is, in weerwil van de verzuchtingen van de Franstalige balies, geen koepel, geen bovenbouw¹¹³ en zelfs geen gemeenschappelijk orgaan van de twee Ordes.¹¹⁴ Het gaat om een «overlegstructuur on- verminderd eventuele vrijwillige overlegprocedures».¹¹⁵ De Federale Raad geeft dus adviezen en is een plaats voor overleg.¹¹⁶

Oorspronkelijk werd gemeend dat de eenparigheid van het advies een factor van zijn gewicht zou zijn en zou leiden naar tastbare resultaten.¹¹⁷

Ook werd voorgesteld de samenstelling van de Raad te laten afhangen van de te behandelen materies, en dus van de vereiste competenties.

Het Franstalige verlangen naar «iets overkoepelend»¹¹⁸ heeft deze interessante en werkbare gedachten uitgesloten. Daarmee dreigt het belang van het overleg gemarginaliseerd te worden; de drijvende kracht van de beide Ordes berust bij hun besturen. Nuttig overleg kan maar tussen besturen of

hypothesen dienden volgens hem niet reeds vooraf bij wet te worden geregeld. Bij conflicterende reglementeringen zou, volgens Erdman, «overleg tussen de stafhouders heel wat problemen kunnen ontminnen»: zie ook: *ibid.*, p. 19-20, en GLANSORFF, F., *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 627, nr. 8.

¹¹² STEVENS, J., *Regels en gebruiken...*, nr. 187; BRAUN & MOREAU, *o.c.*, nrs. 914-915).

¹¹³ Toelichting bij wetsvoorstel Erdman, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 4 en 7.

¹¹⁴ GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, p. 627, plaatst de Federale Raad en het scheidsrecht onder de titel «Les organes communs». Maar de organen zijn krachtens art. 489 (nieuw) Ger. W. de algemene vergadering en de raad van bestuur. De Federale Raad noch het arbitragecollege bezitten rechtspersoonlijkheid.

¹¹⁵ Toelichting Erdman, die vervolgt: «Het is onmogelijk zelfs een eensluidend advies van de Federale Raad van de balies als bindend te beschouwen. Daarom geldt dit enkel als advies en zal het door de geëigende organen moeten worden goedgekeurd.» (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 7).

¹¹⁶ Er werd gedacht aan de adviesbevoegdheid van de Hoge Raad voor de Justitie (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 18).

¹¹⁷ Opinie van voorzitter Erdman, *ibid.*, en CRIV 50 PLEN 101 (10 januari 2001), p. 13.

¹¹⁸ Zo, hoewel de raad slechts adviesbevoegdheden heeft, was er verzet van de Franstalige parlementairen tegen het amendement van senator Van Quickenborne (*Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/3, p. 13, nr. 77) om het adviesorgaan gewoon «adviesraad» te noemen. Het enigszins pompeuze «Federale Raad van de balies» dat meer klank dan inhoud heeft, diende te worden behouden.

bestuurders plaatsvinden, ondanks het zogenaamd permanente karakter dat men aan de Federale Raad heeft willen geven, nog onderstreept door een zogenaamd secretariaat... bij de balie van Cassatie.

37. De Federale Raad van de balies bestaat uit tien leden, van wie er telkens vijf worden afgevaardigd door elk van beide Ordes.¹¹⁹ Hoe deze afvaardiging geschiedt, dient door elk van beide Ordes te worden bepaald in het reglement van orde.¹²⁰ Het mandaat duurt twee jaar en is eenmaal her-nieuwbaar.

Indien een afgevaardigde dient te worden vervangen, wordt zijn opvolger slechts aangewezen om het oorspronkelijk mandaat te voltooien.

De stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie is voorzitter van de Raad, en de zetel ervan is gevestigd bij zijn Orde, waarvan de diensten ook het secretariaat op zich nemen, behoudens andersluidend akkoord tussen de respectieve Ordes.¹²¹

38. De bevoegdheid van dit adviserend orgaan kan be- zwaarlijk ruimer worden omschreven: het gaat om alle aangelegenheden met betrekking tot de balie in het algemeen en de goede rechtsbedeling.¹²²

De toegang wordt ook ruim opengezet: elk van beide Ordes, elke balie die ervan deel uitmaakt, en de orde van de advocaten bij het Hof van Cassatie kunnen aangelegen- heden die passen in de ruim omschreven bevoegdheid aan- hangig maken.¹²³

Indien diegenen die toegang hebben tot de Raad, daar ook werkelijk gebruik van zullen maken, zal in de advies- verstrekking zich weldra een flessenhalsfenomeen voordoen.

39. Met deze ruime bevoegdheid en open toegang staan de beperkingen van het instituut in schril contrast.

Het gaat slechts om het geven van adviezen. Bovendien dienen deze adviezen te worden gegeven met tenminste drie vijfde van de stemmen in elke taalgroep.¹²⁴ Omdat de staf- houder van de orde van advocaten bij het Hof van Cassatie niet tot een taalgroep behoort, heeft hij hooguit raad- gevende stem.¹²⁵

Een bepaling die enigszins duister blijft, is die welke sti- puleert dat de procedure voor de Federale Raad een pro- cedure op tegenspraak is.¹²⁶ Wat kan het belang van deze bepaling zijn, daar het om een adviserend orgaan gaat dat

¹¹⁹ Art. 503 (nieuw) Ger. W.

¹²⁰ Art. 491, tweede lid, en 70 (nieuw) Ger. W.

¹²¹ Art. 503 (nieuw) Ger. W.

¹²² Art. 504, § 1 (nieuw) Ger. W.

¹²³ *Idem.*

¹²⁴ Art. 504, § 1, derde lid (nieuw) Ger. W.

¹²⁵ GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 628, voetnoot 43.

¹²⁶ Art. 504, § 1, tweede lid (nieuw) Ger. W. Door verslaggever F. Erdman werd deze bepaling «essentieel» genoemd (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 10 en 17), zonder dat in de parlementaire werkzaamheden echt duidelijk geworden is wat de bedoeling of het gevolg van dit essentieel kenmerk was. Professor Jean Laenens schreef daarover een brief aan de commissievoorzitter op 20 oktober 2000: «Wat wordt juist bedoeld met een procedure op tegenspraak? Hoe wordt deze tegenspraak gegarandeerd? Bedoelt U dat de beslissingen van de Federale Raad van de balies altijd als op tegenspraak zijn?» De laatste veronderstelling heeft in elk geval geen

niets te beslissen heeft, geen jurisdictionele of quasi-jurisdictionele functie heeft?

Betekent het eenvoudig dat «verstek nemen» onmogelijk is, of wil het zeggen dat de Raad in het raam van zijn overleg de vertegenwoordigers van de twee Ordes en van de balie van cassatie moet horen?¹²⁷ Mogelijk schuilt een (begin van) uitlegging in de opmerking dat dit overleg niet op informele wijze kan plaatsvinden.¹²⁸

40. De Franstalige advocaten en parlementsleden hebben betreurd dat de Federale Raad slechts een adviserende bevoegdheid kreeg.¹²⁹ Deze adviezen vereisen een meerderheid in elke taalgroep, en binden niemand.¹³⁰ Dit was de uitdrukkelijke wens van de Vlaamse balies en parlementsleden.

Het is, naar het woord van voorzitter Erdman, de personaliteit van de leden van de Raad die een waarborg zal moeten zijn voor de bekommernissen van dezen die een eenvormigheid in de benadering van de essentiële plichten van de advocaten enerzijds en hun verhoudingen naar overheden, in het bijzonder gerechtelijke overheden en rechtzoekenden anderzijds, nastreven.¹³¹

In het beste geval zal de Raad een raakpunt tussen de twee besturen zijn, mogelijk ook een «denktank» waarin aan brainstorming kan worden gedaan. In het slechtste geval gaat de Raad de steriele weg op van een tegenbestuur, en dan zal zijn lot snel bezegeld zijn.

41. Op een vlak heeft de Federale Raad een zekere beslissingsbevoegdheid, nl. wat de vertegenwoordiging van de Belgische advocatuur aangaat in de C.C.B.E., dus de Raad van de balies van de Europese Unie.¹³²

Deze vertegenwoordiging bestaat uit een commissie van vier leden waarvan er twee door elk der betrokken Ordes worden aangeduid.¹³³ Deze commissie voert de opdrachten uit die de Federale Raad haar toevertrouwt, krachtens een beslissing genomen met de voor de Raad vereiste drie vijfde van de stemmen in elke taalgroep.¹³⁴ Dat betekent dat wanneer deze meerderheden niet worden bereikt, de afge-

zin, daar in de huidige tekst van art. 504 Ger. W. drie vijfden van de stemmen in elke taalgroep dienen te worden verkregen, wat verstek en «uitspraak als op tegenspraak» uitsluit.

¹²⁷ Mogelijke verklaring gesuggereerd door F. GLANSDORFF, «La loi...», o.c., J.T., 2001, p. 627, nr. 9.

¹²⁸ Voorzitter Erdman in de Kamercommissie (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 17).

¹²⁹ GLANSDORFF, F., «La loi...», o.c., J.T., 2001, p. 627, nr. 10, die suggereert reglementen voor hun aanvaarding door een der Ordes officieus voor advies voor te leggen aan de Raad. Buiten de moeilijkheid i.v.m. de wettelijke termijn - waarover verder sprake - door deze auteur onderkend, gaat het om een onmiskenbare miskenning van de autonomie van de twee Ordes en een ongewenste verzwaaring en eventuele blokkering van het beslissingsproces.

¹³⁰ De parlementaire voorbereidingsstukken zijn duidelijk; bij gebreke aan advies volgens de vereiste meerderheden «blijven de contactnamen zonder enig gevolg» (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 18). «Bovendien zou het advies niet bindend zijn voor de gemeenschapsinstanties. Bij ontstentenis van een beslissing van de Raad kunnen die instanties dus doorwerken, wat blokkeringen voorkomt.» (*ibid.*, p. 12).

¹³¹ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 10, nr. 16.

¹³² STEVENS, J., «Regels en gebruiken...», o.c., nr. 209-211.

¹³³ Art. 504, § 2, eerste lid (nieuw) en art. 491, tweede lid, 7° (nieuw) Ger. W.

¹³⁴ Art. 504, § 2, tweede lid, (nieuw), Ger. W.

vaardigden bij de C.C.B.E. geen precies gemeenschappelijk mandaat verkrijgen van hun opdrachtgevers en naar eigen inzicht handelen of in overeenstemming met de Orde die hen heeft aangesteld.¹³⁵

E. Nietigverklaring van reglementen van de Ordes

1° Door het Hof van Cassatie

42. Onder de oude regeling bestond er reeds een vordering tot nietigverklaring voor het Hof van Cassatie van de reglementen van de algemene raad van de Nationale Orde, die door overschrijding van bevoegdheid zijn aangetast, tegen die wetten indruisen of op onregelmatige wijze zijn aangenomen.¹³⁶ Deze vordering kon uitgaan van de procureur-generaal bij dat Hof en van de deken van de Nationale Orde.¹³⁷ Ze is echter nooit ingesteld door de ene noch door de andere, en het is een discussiepunt gebleven of en in hoeverre het de bodemrechter toekwam reglementen van de Nationale Orde te vernietigen.¹³⁸

43. Deze vorderingsmogelijkheid tot nietigverklaring door het Hof van Cassatie blijft bestaan onder de nieuwe wet, maar het vorderingsrecht blijft uitsluitend voorbehouden aan de procureur-generaal bij dat Hof. De twee voorzitters van de raden van bestuur «erven» dus deze bevoegdheid niet van de deken van de Nationale Orde.

44. Deze vordering van art. 611 Ger. W. dient te worden ingesteld binnen twee maanden na de in art. 497 Ger. W. bedoelde kennisgeving, d.w.z. de notificatie onder meer aan de procureur-generaal van de goedgekeurde reglementen.¹³⁹

De termijn van twee maanden schorst de toepassing van het goedgekeurde reglement en schorst tevens de termijn voor het instellen van de verder te bespreken vordering bij het arbitraal college. Deze dubbele schorsing van de termijn loopt door, in voorkomend geval wanneer de procureur-generaal de vordering van art. 611 Ger. W. instelt, tot de uitspraak van het Hof van Cassatie.¹⁴⁰ Een reglement treedt dus ten vroegste in werking twee maanden na zijn notificatie aan de procureur-generaal.

45. De procureur-generaal dient zijn vordering voor het Hof van Cassatie ter kennis te brengen aan de twee Ordes.¹⁴¹ Binnen twee maanden na deze kennisgeving kunnen beide¹⁴² ordes in de procedure voor het Hof tussen-

¹³⁵ Het is een illusie te stellen dat de Belgische C.C.B.E.-afgevaardigden geen standpunt zullen innemen bij gebreke aan gemeenschappelijk standpunt van de Federale Raad, zoals werd verondersteld door voorzitter Erdman (CRIV 50 PLEN 101, p. 17 en 24), wat volksvertegenwoordiger S. Verherstraeten de vrees ontlokte dat België op veel internationale overeenkomsten de stomme van Portici zal moeten spelen (*ibid.*, p. 30). Volgens Glansdorff («La loi...», o.c., J.T., 2001, p. 628, nr. 11) die verwijst naar de uiteenzetting van voorzitter Erdman in de plenaire zitting (*ibid.*, p. 20) zal bij gebreke aan overeenstemming elkeen zichzelf vertegenwoordigen in de C.C.B.E., wat trouwens overeenkomt met de tot nog toe gevolgde werkwijze...

¹³⁶ Art. 611 Ger. W.

¹³⁷ Art. 502 (oud) Ger. W.

¹³⁸ STEVENS, J., *Regels en gebruiken...*, o.c., nrs. 48.3, e.v.

¹³⁹ Art. 501, § 1 (nieuw) Ger. W.

¹⁴⁰ Art. 505, § 2 (nieuw) Ger. W.

¹⁴¹ Art. 501, § 1, tweede lid (nieuw) Ger. W.

komen door middel van een verzoekschrift overeenkomstig art. 813 Ger. W.¹⁴³

Art. 501, § 3, laatste lid, Ger. W. bepaalt voorts dat de tussenkommende Ordes nieuwe middelen kunnen aanvoeren (nieuw ten aanzien van die van de procureur-generaal),¹⁴⁴ gegrond op een bevoegdheidsoverschrijding, de strijdigheid met de wetten of de onregelmatige aanneming van het bestreden reglement. Dat zijn de gronden waarop de procureur-generaal zelf de nietigverklaring kan vorderen. De Ordes kunnen dus het debat opentrekken naar alle bijkomende bezwaren, voor zover ze binnen deze rechtsgronden vallen.¹⁴⁵

2° Door het scheidsgerecht

46. Een instantie die als opperste scheidsrechter de rechtsmacht zou bezitten om reglementen van de «andere» Orde te vernietigen, heeft steeds op het verlanglijstje van de Franstalige balies gestaan.

In het ontwerp van de Vereniging van Vlaamse Balies werd, als tegemoetkoming, deze bevoegdheid toegekend aan een federaal arbitragecollege (F.A.C.A.F.), dat zou bestaan uit de stafhouders en zou beslissen bij twee derde meerderheid.¹⁴⁶

In het oorspronkelijk voorstel van voorzitter Erdman werd de beslechting van die geschillen volledig toevertrouwd aan het Hof van Cassatie.¹⁴⁷

Vanuit de gedachte van de autonomie van de balie in haar regelgeving stuitte dat op bezwaren van zowel de Vlaamse als de Franstalige balies. Voorts liepen hun voorstellen uiteen: de Vereniging van Vlaamse Balies en Vlaamse parlementsleden zagen meer in *ad hoc* aangeduide arbiters wanneer zich een probleem zou voordoen, de Conférence des barreaux francophones et germanophone en de Franstaligen zagen meer in een permanent instituut, dat de illusie zou onderhouden van een «brug» tussen of «chapeau» boven de twee nieuwe Ordes.¹⁴⁸

De wetgever heeft hiermee een instituut geschapen dat, in het beste geval, totaal overbodig zal blijken (zoals het vorderingsrecht van de procureur-generaal van art. 611 Ger. W.), en in het slechtste geval tot een bron van voortdurende ergernis en een groeiende splijtzwam tussen beide Ordes kan uitgroeien.

47. De beide Ordes, en enkel zij, kunnen dus een vordering tot nietigverklaring instellen bij een arbitraal college.

De vordering kan worden ingesteld tegen alle reglementen die overeenkomstig art. 496 Ger. W. werden aangenomen.¹⁴⁹ Ze kan dus geen andere dan reglementaire beslissingen, aangenomen in de vorm van een reglement, bestrijden.¹⁵⁰ Aanbevelingen, moties, allerlei standpuntnamen of adviezen kunnen bijgevolg niet worden aangevochten.

48. Het aanwenden van het rechtsmiddel heeft, in tegenstelling tot de vordering van de procureur-generaal voor het Hof van Cassatie, geen schorsende werking.¹⁵¹

49. De vordering wordt voorafgegaan door een ronde verplicht overleg en advies door de Federale Raad van de balies. Art. 505 Ger. W. bepaalt immers dat de Ordes, vóór zij de vordering tot nietigverklaring instellen, de zaak binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van het reglement aanhangig maken bij deze Federale Raad. Deze brengt zijn advies ter kennis binnen een maand na de aanhangigmaking.

De wetgever rekende met een mogelijke blokkering in de Federale Raad, die helemaal tot geen advies kan komen. Daarom bepaalt art. 505 *in fine* Ger. W. dat de vordering voor het scheidsgerecht binnen twee maanden na de kennisgeving van het advies moet worden ingesteld, dan wel, bij gebreke aan een kennisgeving, binnen drie maanden na de aanhangigmaking bij de Federale Raad van balies. Het gaat dus in ieder geval om een termijn van drie maanden, twee plus een,¹⁵² en dit onverminderd de schorsing van de termijnen door de termijn die in art. 501, § 1, Ger. W. toegekend aan de procureur-generaal is toegekend voor zijn vordering voor het Hof van Cassatie, en de mogelijkheid voor de Ordes in deze procedure tussen te komen.¹⁵³

50. Het scheidsgerecht bestaat uit zeven permanente leden. Er zijn geen plaatsvervangers. Ingeval een arbiter dient te worden vervangen, wordt zijn opvolger aangewezen om het oorspronkelijk mandaat te voltooien.¹⁵⁴ Zo een permanent lid om een persoonlijke reden verhinderd is (ziekte, onbeschikbaarheid, wrakingsgrond) rijst er dus telkens een probleem.

Van de zeven leden zijn er drie die voor een duur van twee jaar worden aangewezen door elk van beide Ordes, die ook in onderlinge overeenstemming een zevende lid aanwijzen

¹⁴² GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 629, voetnoot 61.

¹⁴³ Art. 501, § 3 (nieuw) Ger. W.

¹⁴⁴ GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 629, voetnoot 62.

¹⁴⁵ Voor het Hof van Cassatie kunnen dus niet de «deontologische» rechtsgronden van art. 502, § 2, tweede gedachtenstreepte (nieuw) Ger. W. aan bod komen, waarvoor enkel het arbitraal college rechtsmacht bezit (zie toelichting Erdman, *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 13, en de verantwoording van het amendement Giet dat tot deze tekst leidde, *ibid.*, p. 60).

¹⁴⁶ *Supra*, nr. 7.

¹⁴⁷ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 8, nr. 14 en *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 60.

¹⁴⁸ Ook al geeft Glansdorff bv. toe dat, zoals in gewone arbitrages, de keuze van specialisten in de materie voordelen heeft, maar klaarblijkelijk moest de symboolfunctie hier voorrang krijgen (GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 628, nr. 12).

¹⁴⁹ Art. 502, § 1 (nieuw) Ger. W.

¹⁵⁰ Voorzitter Erdman verwoordde dit aldus in zijn inleidend verslag op 4 januari 2001 (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 17): «Het scheidsgerecht oordeelt alleen over de geschillen in verband met reglementen. Die reglementen kunnen de praktische omzetting zijn van deontologische beginselen, of de uitdrukking van het beleid van de instantie met betrekking tot de uitoefening van het beroep. Als men erin slaagt een duidelijk onderscheid te maken tussen die twee soorten van reglementen, ziet de voorzitter er geen graten in dat een reglement dat het beleid van een instantie weergeeft aan elke vorm van opportuniteitscontrole wordt onttrokken of aan elke vorm van protest van zijn tegenhanger.» (Zie ook dezelfde in plenaire zitting van de Kamer van 10 januari 2001, CRIV 50 PLEN 101, p. 12).

¹⁵¹ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 18, 19 en 55; CRIV 50 PLEN 101, p. 12-13.

¹⁵² GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 629, nr. 18.

¹⁵³ Art. 505, laatste lid (nieuw) Ger. W. *juncto* art. 501, § 2 en 3 (nieuw) Ger. W.

¹⁵⁴ Art. 502, § 1 (nieuw) Ger. W.

dat het voorzitterschap waarneemt. Zo geen overeenstemming wordt bereikt over dat voorzitterschap, wordt dat opgedragen aan de pro-stafhouder (de voorgaande stafhouder)¹⁵⁵ van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie, of zo deze verhinderd is, aan zijn voorganger.

Het mandaat van arbiter staat open voor advocaten die sedert ten minste vijftien jaar lid zijn van de balie of voor advocaten die gedurende ten minste drie jaar stafhouder of lid zijn geweest van de raad van de Orde van een balie, dan wel voor advocaten die lid zijn geweest van de raad van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie. De arbiters mogen niet betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de betwiste beslissing.¹⁵⁶

De bedoeling is vanzelfsprekend een zekere onafhankelijkheid en onpartijdigheid te verzekeren. Gezien de algemeenheid van de gebruikte termen gaat het niet enkel om deelname aan de goedkeuring van het bestreden reglement, maar wordt elke adviserende tussenkomst mede uitgesloten.

51. Art. 502, § 2, Ger. W., bepaalt de gronden tot nietigverklaring:

«§ 2. De in § 1 bedoelde vordering kan worden ingesteld tegen alle reglementen die:

– zouden neerkomen op een bevoegdheidsoverschrijding, strijdig zouden zijn met de wetten of op onregelmatige wijze zouden zijn aangenomen;

– een gevaar zouden betekenen voor de eer van de Orde van advocaten en voor de handhaving van de beginselen van waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid die aan het beroep van advocaat ten grondslag liggen zoals die zijn omschreven in artikel 456, eerste lid, alsook in de internationale deontologische voorschriften.»

De eerste reeks gronden is ons reeds bekend. Het zijn de motieven op grond waarvan de procureur-generaal de nietigverklaring kan vorderen voor het Hof van Cassatie, en in welke procedure de beide Ordes kunnen tussenkomen.¹⁵⁷ Art. 502, § 2, Ger. W., *in fine* bepaalt dat het scheidsgerecht zich niet mag uitspreken over deze gronden wanneer de vordering van art. 611 Ger. W. door de procureur-generaal wordt ingesteld.

De tweede reeks motieven gaf aanleiding tot heel wat parlementair werk en weerwerk.

In het oorspronkelijk wetsvoorstel Erdman was slechts sprake van strijdigheid «met de algemeen geldende deontologische regels».¹⁵⁸

Volksvertegenwoordiger J. Vandeuren stelde de vraag hoe de «fundamentele beroepsregels» zouden worden vastgesteld, waarop voorzitter Erdman verwees naar de «grondwaarden bedoeld in artikel 456 Ger. W.».¹⁵⁹

¹⁵⁵ GLANSDORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 628, nr. 12 en voetnoot 43.

¹⁵⁶ Art. 502, § 1 (nieuw) *in fine*, Ger. W.

¹⁵⁷ *Supra*, nrs. 42 e.v. Een poging om de motieven te beperken door een slechts marginale toetsing toe te kennen aan het scheidsgerecht van senator Van den Berghae faalde (amendement nr. 23, «kennelijk strijdig met de wet», *Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/2, p. 10).

¹⁵⁸ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, art. 501, p. 15. Bij de toelichting sprak Erdman van een reglement «dat de andere instantie schade berokkent of in strijd is met de fundamentele principes van het beroep» (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 11).

Ook wanneer men mag aanvaarden dat de principes van waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid¹⁶⁰ in al hun algemeenheid de basis kunnen vormen van beoordeling door een rechtsinstantie van personen zowel als van reglementen, dan nog moet worden vastgesteld dat de gronden voor nietigverklaring «hopeloos elastisch»¹⁶¹ zijn.

«Een gevaar zouden betekenen voor de eer van de Orde» is een norm die nauwelijks voor concrete invulling vatbaar is en rechtstreeks leidt naar opportuniteitsoordelen, wanneer die norm althans wordt toegepast op het regelgevende werk van de Ordes zelf, en dus naar een normatieve i.p.v. jurisdictionele bevoegdheid voor het arbitraal college.

Wat de internationale deontologische voorschriften betreft, blijkt uit de parlementaire voorbereidingsstukken dat het zou gaan om de C.C.B.E.-regels.¹⁶² Deze regels hebben echter geen uniforme rechtskracht en zijn o.m. afhankelijk van aanvaarding door de plaatselijke of landelijke Ordes.

Een bijkomende grond, nl. de goede rechtsbedeling schaden, zoals door een amendement was voorgesteld nl. een ongelijke rechtsbedeling ten aanzien van de rechtzoekenden als gevolg van verschillen tussen de deontologische regels, werd niet aanvaard, omdat werd geoordeeld dat «goede rechtsbedeling» reeds vervat was in de verwijzing naar de plichten van art. 456 Ger. W.¹⁶³

52. Krachtens art. 502, § 5, Ger. W. wordt de vordering tot nietigverklaring betekend aan de andere Orde en aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie.

53. Het scheidsgerecht doet uitspraak in eerste en laatste aanleg.¹⁶⁴ Er is dus geen beroep mogelijk.

Het kan een aangevochten reglement slechts geheel of gedeeltelijk vernietigen, voor zover vijf leden zich voor de vernietiging uitspreken.¹⁶⁵ De mogelijkheid gedeeltelijk te vernietigen beoogt soepelheid en efficiëntie.

De meerderheid van vijf/zeven werd ingesteld om te vermijden dat een taalgroep met de enkele steun van de voorzitter, oud-stafhouder van de balie van Cassatie, mogelijk van dezelfde taalgroep, het spel zou kunnen beheersen.¹⁶⁶

¹⁵⁹ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 12, 13 en 17, waarin Erdman verwijst naar het feit dat dezelfde beginselen van artikel 456 Ger. W. waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid volstaan om advocaten te laten veroordelen door hun tuchtcolleges, hierin gevolgd door anderen o.m. Th. Giet, p. 63; zie ook in plenaire vergadering van de Kamer CRIV 50 PLEN 101, p. 9, nr. 29.

¹⁶⁰ STEVENS, J., *Regels en gebruiken...*, *o.c.*, nrs. 878, e.v. Het Hof van Cassatie besliste dat de deontologische regels van de balie de toepassingsregels vormen van deze principes: Cass., 31 januari 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 639; *J.T.*, 1981, 280. Over de «vaagheid» van de norm *in disciplinaribus*, zie: DU JARDIN, J., «Le contrôle de légalité exercé par la cour de cassation sur la justice disciplinaire au sein des ordres professionnels», *J.T.*, 2000, 627-629; STEVENS, J., *o.c.*, nrs. 1046-1051.

¹⁶¹ Naar het woord van senator H. Vandenbergh, *Parl. St.*, Senaat, 2000-2001, nr. 2-619/2, p. 12; zie ook de inleidende commentaar van de voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap te Brussel in *Het Poelaertplein*, 2000-2001, nr. 3, p. 5).

¹⁶² F. Erdman in plenaire zitting van de Kamer, CRIV 50 PLEN 101, p. 1», «de internationale regels, laten we ze de C.C.B.E.-regels noemen».

¹⁶³ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 63.

¹⁶⁴ Art. 502, § 3 (nieuw) Ger. W.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

Bij de arbitrale uitspraak kan een minderheidsnota worden gevoegd, een *dissenting opinion*.¹⁶⁷

Zoals reeds gezegd, gaat het om een rechterlijke beslissing.¹⁶⁸ Ondanks de ruime en zelfs vage vernietigingsgronden en de mogelijkheid slechts gedeeltelijk te vernietigen, heeft het arbitraal college geen normerende bevoegdheid.¹⁶⁹ Men kan dus twifelen of het college, zoals F. Glansdorff het ziet, de betrokken Orde kan «uitnodigen» zijn reglement op een of meer welbepaalde punten te herzien.¹⁷⁰

54. Art. 502, § 4, Ger. W. bepaalt dat voor alles wat niet uitdrukkelijk wordt geregeld door dit boek (Boek III, Balie van het Ger. W.) de bepalingen van het zesde deel van dit Wetboek (Arbitrage, art. 1676, e.v.) van overeenkomstige toepassing zijn op de procedure.

Dat betekent onder meer dat de arbiters uitspraak moeten doen binnen zes maanden, welke termijn begint te lopen vanaf het aanhangig maken van de zaak bij het scheidsgerecht.¹⁷¹

In het voorstel van voorzitter Erdman werd nog de vraag gesteld of bepaalde modaliteiten best niet toepasselijk zouden worden verklaard (bv. de neerlegging van de uitspraak e.a.).¹⁷² Dit voorbehoud werd niet verder uitgewerkt en tenslotte uit het oog verloren.

Art. 1676 e.v. Ger. W. vormen dus het gemene recht van deze arbitrageprocedure, wat tot verrassingen kan leiden. Zo zal het hierboven geschetste probleem (nr. 50) van een verhinderd lid worden opgelost conform art. 1687 Ger. W. En zullen op de rechtsmiddelen tegen een arbitrale sententie de formalistische gronden van art. 1704-1707 Ger. W. van toepassing zijn,¹⁷³ zodat, weliswaar beperkt tot de gemeenrechtelijke vernietigingsgronden, de arbitrale uitspraak uiteindelijk zal kunnen worden voorgelegd aan de censuur van het Hof van Cassatie.

Bij dit alles dient rekening te worden gehouden met de beperkte bevoegdheid van het scheidsgerecht: vernietiging van een reglement.

3° Verhouding tussen de vernietigingsmogelijkheden van art. 611 en art. 501 Ger. W.

55. Er bestaat dus een dubbele vernietigingsmogelijkheid tegen reglementen van een van beide Ordes.

Om tegenstrijdige rechtspraak uit te sluiten, werd voorrang gegeven aan de vordering voor het Hof van Cassatie, waarbij de beide Ordes kunnen tussenkomen.¹⁷⁴

¹⁶⁶ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 62; CRIV 50 PLEN 101, 12 en 13; GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 628, nr. 15.

¹⁶⁷ Art. 502, § 3 *in fine* (nieuw) Ger. W.

¹⁶⁸ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 17.

¹⁶⁹ Verslag Vandeuren, CRIV 50 PLEN 101, p. 9.

¹⁷⁰ GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 628, nr. 14.

¹⁷¹ Art. 1698.2 Ger. W.; GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 629, nr. 20 en voetnoot 60; ingevolge hetzelfde artikel kan de rechtbank van eerste aanleg bij nalatigheid een dwingende termijn stellen.

¹⁷² *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/001, p. 9.

¹⁷³ Tussenkomen van volksvertegenwoordiger S. Verherstraeten, CRIV 50 PLEN 101, p. 29-30.

Een beroep op het arbitraal college sluit de tussenkomst voor het Hof niet uit.¹⁷⁵

De vordering van de procureur-generaal voor het hof schorst de termijn voor het instellen van de vordering voor de arbiters.¹⁷⁶

Wanneer de procureur-generaal de hem toekomende vordering niet stelt, kan het scheidsgerecht oordelen over de gronden tot vernietiging die het krachtens art. 611 Ger. W. vermag te beoordelen (bevoegdheidsoverschrijding, strijdigheid met de wetten, onregelmatige totstandkoming). Stelt de procureur-generaal zijn vordering in, dan is aan de scheidsrechters de bevoegdheid ontzegd om over deze midde-len uitspraak te doen.¹⁷⁷ Het principe *non bis in idem* geldt dus.¹⁷⁸

4° Gevolgen van een vernietiging

56. De gevolgen van een vernietiging werden als volgt aangeduid in de loop van de parlementaire besprekingen:¹⁷⁹

«Voorzitter Fred Erdman (SP) antwoordt dat een en ander afhangt van de aard van de nietigverklaring. De handelingen die overeenkomstig een tijdens de geldigheidsperiode nietig verklaard voorschrift werden verricht, moeten worden rechtgezet voor zover dat mogelijk is. Bijvoorbeeld: de nietigverklaring van een voorschrift op grond waarvan interprofessionele verenigingen mogen worden opgericht, heeft tot gevolg dat die verenigingen moeten worden ontbonden. De handelingen die de verenigingen gedurende de geldigheidsperiode hebben verricht, blijven daarentegen gehandhaafd.»

¹⁷⁴ Toelichting Erdman, *Parl. St.*, Kamer, nr. 50 0892/010, p. 13.

¹⁷⁵ Art. 505, tweede lid (nieuw) Ger. W.

¹⁷⁶ Art. 501, § 2 (nieuw) Ger. W. Zoals F. GLANSORFF, «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 630, voetnoot 68 opmerkt, wordt slechts de termijn geschorst. De arbiters kunnen wel degelijk geadieerd worden en de procedure kan doorlopen. Het ware verstandig, zegt deze auteur, de procedure te schorsen in afwachting van de uitspraak door het Hof, temeer omdat partijen daar kunnen tussenkomen, wat volgens volksvertegenwoordiger Giet (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 60) «doit permettre d'épuiser le litige devant la cour dès que le procureur général exerce son recours».

¹⁷⁷ Art. 502, § 2, laatste lid (nieuw) Ger. W.

¹⁷⁸ In de woorden van voorzitter Erdman (*Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 18): «de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie kan bij het Hof van Cassatie een vordering tot nietigverklaring instellen om de redenen die hij mag inroepen. Het spreekt voor zich dat vorderingen die instellingen als de Vereniging van Vlaamse Balies en de Conférence des barreaux francophones et germanophone instellen teneinde een reglement nietig te verklaren, worden geschorst zodra de procureur-generaal een vordering instelt, waarbij hij aanvoert dat datzelfde reglement door overschrijding van bevoegdheid is aangetast, tegen de wetten indruist of op onregelmatige wijze is goedgekeurd. Stelt de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie een vordering tot nietigverklaring in, en gaat het Hof in op de opgeworpen bezwaren, dan wordt het dossier in dat geval aan het scheidsgerecht onttrokken. Verwerpt dat Hof de bezwaren, dan wijst het daarover een met redenen omkleed arrest. In dat geval wordt de scheidsrechterlijke procedure eventueel hervat, zo daartoe een deontologische grond bestaat. Het is immers onmogelijk twee rechtscollages voor identiek dezelfde bezwaren aan te zoeken.» Zie echter voetnoot 176.

¹⁷⁹ *Parl. St.*, Kamer, 2000-2001, nr. 50 0892/010, p. 55.

F. Inwerkingtreding en overgangsbepalingen

57. Overeenkomstig art. 18 van de wet zijn art. 1 en art. 10-14 en 18, uitgezonderd art. 506 Ger. W. (ontbinding en vereffening van de Nationale Orde) in werking getreden op de dag van publicatie in het *Belgisch Staatsblad*, 25 juli 2001.

Zoals hierboven al werd gezegd in nr. 28, gaat dit niet op. De beide Ordes hebben voor hun effectieve start een reglement van orde nodig dat hun organen, de verkiezing van de leden die er deel van uitmaken en hun werking omschrijft, en dat bij Koninklijk Besluit moet worden goedgekeurd.

De raad van bestuur en de algemene vergadering zullen op dat ogenblik maar officieel kunnen worden verkozen en samengeroepen.¹⁸⁰

58. De overige bepalingen treden in werking op de eerste dag van de tweede maand na die waarin de Koninklijke Besluiten ter bekrachtiging van de reglementen van orde van beide Ordes in het *Belgisch Staatsblad* werden bekendgemaakt.

Ondertussen moeten dus de verkiezingen worden gehouden.

Onder deze bepalingen komt ook art. 506 Ger. W. voor, dat voorschrijft dat de Belgische Nationale Orde wordt ontboden, en dat de laatst verkozen deken en vice-deken gezamenlijk instaan voor de vereffening. De baten of passiva worden evenredig verdeeld over de balies in verhouding tot het aantal aangesloten advocaten.

59. De oude reglementen van de Nationale Orde blijven bindend tot de bevoegde instellingen overeenkomstig art. 496 Ger. W. nieuwe reglementen vaststellen.¹⁸¹

De door de Nationale Orde toegekende mandaten in bij wet opgerichte commissies en instellingen blijven geldig en worden geacht gemeenschappelijke mandaten te zijn van de beide Ordes, totdat deze hun eigen vertegenwoordigers aanwijzen.¹⁸²

60. Het reglement van Orde van de Franstalige en Duitstalige balies van 17 september 2001 ontving op 15 september 2001 een genuanceerd advies van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. De aanpassingen en de Duitse vertaling gaven aanleiding tot bijkomende opmerkingen van de procureur-generaal.

Het reglement van orde van de Orde van Vlaamse Balies werd door de Raad van Afgevaardigden van de Vereniging van Vlaamse Balies goedgekeurd op 7 november 2001 en ontving een gunstig advies op 19 november 2001.

Beide reglementen werden goedgekeurd bij K.B. van 17 februari 2002 (*B.S.* 15 maart 2002).

Het voornaamste onderscheid tussen beide reglementen van orde – waarvoor hier de plaats ontbreekt om ze verder te bespreken – ligt in de samenstelling van de algemene vergadering. Aan Vlaamse kant bestaat deze uit enerzijds de stafhouders in functie die ambtshalve lid zijn, en anderzijds uit verkozen leden,¹⁸³ plus de stafhouder van de Orde van advocaten bij het Hof van Cassatie en de twee C.C.B.E.-afgevaardigden. Aan Frans- en Duitstalige kant gaat het om de veertien stafhouders, plus de stafhouder van de balie van Cassatie en de bestuurders met raadgevende stem.¹⁸⁴

Jo STEVENS

Bestuurder Vereniging van Vlaamse Balies

¹⁸¹ Art. 507 (nieuw) Ger. W. GLANSORFF, F. («La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 630, nr. 27) merkt in voetnoot 80 terecht op dat het «voor alle advocaten» in dit artikel niet inhoudt dat beide Ordes noodzakelijk een reglement van de Nationale Orde moeten wijzigen, maar dat het is bedoeld voor die advocaten wier orde het nationaal reglement (nog) niet heeft gewijzigd.

¹⁸² Art. 508 (nieuw) Ger. W. Men denke bv. aan de C.C.B.E.-vertegenwoordiging.

¹⁸³ Art. 3.1 van gezegd reglement van Orde: de verkozen leden, ten getale van minstens een advocaat per overschreden tweehonderdtal advocaten en een supplementair bijkomend lid per overschreden zeventhonderdvijftigtal advocaten op 1 december voorafgaand aan de dag van de verkiezingen.

¹⁸⁴ Art. 4 van het reglement van 17 september 2001.

¹⁸⁰ GLANSORFF, F., «La loi...», *o.c.*, *J.T.*, 2001, p. 630, nr. 26.

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

17 MEI 2001

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. François en De Groot

Advocaten: mrs. Everaerts, Van Eyll loco Hody, Van
Hoorebeke loco Maussion en Goffiaux

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Gemeente – Verordening – Termijn van beroep voor de Raad van State

Art. 112 van de nieuwe gemeentewet schendt art. 10 en 11 van de Grondwet niet in zoverre de erin bepaalde bekendmaking van gemeentelijke reglementen en verordeningen de termijn voor beroep tot vernietiging voor de Raad van State doet aanvangen, zowel ten aanzien van de inwoners van de gemeente als ten aanzien van de personen buiten de gemeente.

Arrest nr. 67/2001

Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij arrest nr. 87.162 van 10 mei 2000 heeft de Raad van State de volgende prejudiciële vraag gesteld: «Doen art. 112 en 114 van de nieuwe gemeentewet, in zoverre zij een wijze van bekendmaking door aanplakking invoeren van de reglementen en verordeningen van de gemeentelijke overheden die ingeroepen kan worden tegen eender wie, met inbegrip van de personen van buiten de gemeente, inzonderheid voor de berekening van de verjaringstermijn van de beroepen tot nietigverklaring voor de Raad van State, geen discriminatie ontstaan tussen de genoemde personen en de bewoners van de gemeente, die in strijd is met art. 10 en 11 van de Grondwet?»

...

In rechte

...

B.1. De art. 112 en 114 van de nieuwe gemeentewet bepalen:

«Art. 112. De reglementen en verordeningen van de gemeenteraad, van het college van burgemeester en schepenen en van de burgemeester worden door laatstgenoemde bekendgemaakt door middel van een aanplakbrief die het onderwerp van het reglement of de verordening vermeldt, de datum van de beslissing waarbij het reglement of de verordening werd aangenomen en, in voorkomend geval, de beslissing van de toezichthoudende overheid.

«De aanplakbrief vermeldt tevens de plaats of plaatsen waar de tekst van het reglement of de verordening ter inzage ligt van het publiek.»

«Art. 114. De reglementen en verordeningen bedoeld in art. 112 zijn verbindend de vijfde dag volgend op de dag van bekendmaking door aanplakbrief, behalve wanneer zij het anders bepalen.

«De bekendmaking en de datum van bekendmaking van deze reglementen en verordeningen moeten blijken uit de aantekening in een speciaal daartoe gehouden register op de bij koninklijk besluit bepaalde wijze.»

B.2.1. Uit de prejudiciële vraag en uit de motivering van het verwijzingsarrest blijkt dat aan het Hof een vraag wordt gesteld over het verschil in behandeling dat door art. 112 van de nieuwe gemeentewet zou worden veroorzaakt tussen de inwoners van de gemeente en de personen die er niet wonen, waarbij de eerstgenoemden gemakkelijker kunnen weten wanneer de in het artikel bedoelde reglementen en verordeningen worden bekendgemaakt en, derhalve, wanneer de termijn voor het beroep tot vernietiging van dat reglement voor de Raad van State begint te lopen.

Art. 114 van de nieuwe gemeentewet, dat de datum bepaalt waarop de voormelde reglementen en verordeningen bindend worden en de manier waarop de bekendmaking ervan kan worden vastgesteld, heeft niets te maken met dat verschil in behandeling en valt dus niet onder de toetsing door het Hof.

B.2.2. Het argument van de Ministerraad volgens welk het in het geding zijnde verschil in behandeling niet zou uitgaan van art. 112 van de nieuwe gemeentewet, maar wel van art. 4 van het besluit van de Regent van 23 augustus 1948 tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State, dat een verordeningsbepaling die aan de toetsing van het Hof ontsnapt, kan niet worden aanvaard: dat argument leidt er immers toe de inhoud van de prejudiciële vraag te wijzigen door het Hof te verzoeken rekening te houden, niet met de erin bedoelde tegenwerpbaarheid van de reglementen en verordeningen, maar met de aanvang van de termijn voor beroep tegen die reglementen en verordeningen. Het staat niet aan de partijen de inhoud van de aan het Hof gestelde vragen te wijzigen.

B.3. De grondwettelijke regelen van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is. Dezelfde regelen zetten er zich overigens tegen dat categorieën van personen, die zich ten aanzien van de aangevochten maatregel in wezenlijk verschillende situaties bevinden, op identieke wijze worden behandeld, zonder dat daarvoor een redelijke verantwoording bestaat.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld, rekening houdende met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de terzake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.4. De Raad van State heeft in het verwijzingsarrest geoordeeld dat het in het geding zijnde reglement, dat ten laste van elke uitgever een belasting invoert op de distributie of de verspreiding, op het grondgebied van de gemeente, van gidsen, telefoongidsen of telefaxgidsen, moest worden bekendgemaakt.

B.5.1. De wetgever vermag redelijkerwijze te oordelen dat de gemeentelijke overheden er niet toe zouden kunnen worden verplicht voor hun reglementen en verordeningen eenzelfde bekendmaking te verzekeren als die waarin is voorzien voor de bepaling die alle inwoners van het Rijk aanbelangen, omdat die verordeningen en reglementen normalerwijze slechts een lokaal belang hebben.

B.5.2. Wanneer de wetgever, met de wet van 8 april 1991, de in het geding zijnde bepaling (die sedert 1836 onveranderd was gebleven) heeft herzien, heeft hij zich afgevraagd welke bekendmaking diende te worden gegeven aan de in de wet bedoelde akten, daarbij opmerkend dat zeer weinig inwoners de teksten lezen op de plaats waar zij worden aangeplakt (*Parl. St.*, Senaat, 1989-1990, nr. 915-1, p. 1), dat de voorgeschreven aanplakking volgens sommigen niet meer verenigbaar was met het volume en het complexe karakter van de huidige reglementeringen en dat andere wijzen van bekendmaking dan die waarin de in het geding zijnde bepaling thans voorziet, zoals de bekendmaking in de gemeentelijke informatiebladen, geen aanvaardbare oplossing boden (*idem*, nr. 915-2, p. 2 en 3). Hij vermocht terecht van oordeel te zijn dat het ten behoeve van de inwoners van de gemeente is dat de bekendmaking van de gemeentelijke verordeningen en reglementen diende te geschieden en dat de personen die er niet wonen, maar die er een belang hebben, ervoor dienen te zorgen dat ze op de hoogte zijn en daartoe over meer praktische communicatiemiddelen beschikken dan die van de negentiende eeuw. Het aldus ingestelde evenwicht tussen het belang dat elke situatie die strijdig is met het recht moet kunnen worden geëlimineerd en het belang dat de regelmatigheid van een bestuurs-handeling niet te allen tijde mag kunnen worden betwist, kan niet als kennelijk onredelijk worden beschouwd.

B.6. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 5 MEI 1999

Voorzitter: de h. Ghislain

Rapporteur: de h. Chevalier

Openbaar ministerie: de h. Spreutels

Advocaten: mrs. Fatzinger en Ohn

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Kosten van technisch raadsman – Geen vergoedbare schade

Het beroep dat het slachtoffer van een fout doet op een technisch raadsman, beoogt in de regel alleen het bijstaan van dat slachtoffer in de vordering tot herstel van de door die fout veroorzaakte schade. Die bijstand is geen bestanddeel van de schade en komt niet voor vergoeding in aanmerking.

Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds t/ R.

Gelet op het bestreden vonnis, op 23 september 1998 in hoger beroep in het Duits gewezen door de Correctionele Rechtbank te Eupen, en gelet op de in die taal gestelde voorziening;

Gelet op de beschikking van 4 februari 1999 van de eerste voorzitter van het Hof, waarbij beslist wordt dat de rechtspleging vanaf de terechtzitting in het Frans zal worden gevoerd;

...;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat, in de regel, het beroep dat het slachtoffer van een fout doet op een technisch raadsman, alleen het bijstaan van dat slachtoffer in de vordering tot herstel van de door die fout veroorzaakte schade beoogt; dat die bijstand geen bestanddeel van die schade is en niet voor vergoeding in aanmerking komt;

Overwegende dat het bestreden vonnis, aangezien het erkent dat het honorarium van de deskundige, die door verweerder was aangewezen om de schade aan zijn voertuig eenzijdig te ramen, een bestanddeel vormt van de door de fouten van de beklaagde C. Michel veroorzaakte schade, art. 1382 B.W. schendt;

Dat het onderdeel gegrond is.

NOOT – Zie in dezelfde zin: Cass., 20 oktober 1994, *R.W.*, 1996-97, 297.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 27 FEBRUARI 2001

Voorzitter: de h. Forrier

Rapporteur: de h. Goethals

Openbaar ministerie: de h. Duinslaegher

Advocaat: mr. Coigneux

Arbeidsovereenkomst – Werkgever – Controlerecht – Vermoeden van misdrijven – Verborgen camera – Voor publiek toegankelijke winkelruimte – Recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Rechtmatigheid van het door camerabewaking verkregen bewijs

Het recht op eerbiediging van het privé-leven, vastgelegd in art. 8, eerste lid E.V.R.M. is geen absoluut recht. Deze verdragsregel staat er niet aan in de weg dat een werkgever, op grond van een gewettigd vermoeden van betrokkenheid van zijn werknemer bij te zijnen nadele gepleegde misdrijven, maatregelen neemt om door middel van camerabewaking in een door hem uitgebate en voor het publiek toegankelijke winkelruimte nieuwe strafbare feiten te voorkomen of vast te stellen. Een dergelijke maatregel, voor zover hij tot doel heeft de feiten bij de overheid aan te geven, is toereikend, terzake dienend en niet overmatig.

C. t/ BVBA L.

Gelet op het bestreden arrest, op 2 februari 1999 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de tegen eiseres ingestelde strafvordering:

Over het middel, gesteld als volgt:

schending van de algemene rechtsbeginselen inzake de uitsluiting van het onrechtmatig verkregen bewijs en de vruchten ervan; art. 8 E.V.R.M. en art. 22 Grondwet;

...

doordat het Hof van Beroep te Gent in zijn bestreden arrest heeft geoordeeld dat de in de zaak in aanmerking genomen bewijsgaring, zijnde a) de verklaringen van de zaakvoerder en de bedienden van de burgerlijke partij omtrent de vaststellingen die zij hebben gedaan nopens de ten laste gelegde feiten aan de hand van video- en geluidsopnames die middels een geheime en verborgen camera met microfoon werden gemaakt van eiseres in cassatie, terwijl zij werkzaam was in de winkelruimte van de burgerlijke partij; b) de verklaringen van eiseres in cassatie en de medebeklaagde, afgenomen na confrontatie met deze vaststellingen van voormelde getuigen, niet zijn aangetast door onwettigheid, omdat 1° het verkregen bewijsmiddel in strafzaken steeds kan worden aangewend zolang de beweerde onrechtmatigheid niet aan het vervolgende orgaan kan worden toegeschreven; 2° het gebruik van de camera in de vermelde omstandigheden geen misdrijf uitmaakt; 3° het plaatsen van een camera om veiligheidsredenen, steunend op een gewettigd vermoeden, geplaatst in een openbare winkelruimte, geen aantasting uitmaakt van de persoonlijke levenssfeer;

terwijl, (...)

tweede onderdeel (schending van art. 8 E.V.R.M. en art. 22 Grondwet), de niet aangekondigde, geheime bewaking door de werkgever van een werknemer/winkelbediende, in casu eiseres in cassatie, door middel van verborgen en continue videocamera-opnames, specifiek en louter op haar gericht, a fortiori wanneer tevens voorzien is in bijhorende geluidsopnames, een ernstige aantasting uitmaakt van de privacy als beschermd door art. 8 E.V.R.M. en art. 22 Grondwet; dat deze bescherming niet wegvalt omdat men als werknemer tewerkgesteld is in een voor het publiek toegankelijke winkelruimte, omdat de werkplaats uiteindelijk een besloten binnenruimte blijft; dat, enerzijds, de werknemer/winkelbediende, zeker op ogenblikken dat er geen klanten aanwezig zijn, ervan mag uitgaan dat hij op zichzelf is en men niet continu wordt bespioneerd in elke mogelijke handelingen, beweging, lichaamshouding, expressie en andere zaken die op dat ogenblik beheerst en geleid worden door een nietsvermoedend gevoel van beslotenheid en privacy; dat, anderzijds, evenzeer sprake is van aantasting van de privacy wanneer zowel visueel als auditief geheime opnames worden gemaakt van contacten en gesprekken van de winkelbediende met vaste en gekende klanten en collega-werknemers (bijvoorbeeld bij aflossingen), welke contacten en gesprekken, zeker in een kleine buurtwinkel, doorgaans ook het louter professionele overstijgen en een privé-aspect vertonen; dat bovendien het gekozen middel niet beantwoordt aan de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit, omdat het beoogde doel – het vermijden van diefstallen in de winkel – evengoed en wellicht beter kan worden bereikt louter door het gebruik van camera's die duidelijk worden aangekondigd, wat een minder verregaande aantasting van de privacy zou uitmaken vergeleken met de in casu gemaakte geheime beeld- en geluidsopnames;

...

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat, anders dan het onderdeel aanvoert, de appèlrechters hun beslissing niet laten steunen op een bewijs dat op geluidsopnames is gebaseerd;

Dat het onderdeel in zoverre feitelijke grondslag mist;

Overwegende dat het recht op eerbiediging van het privéleven, vastgelegd in art. 8, eerste lid, E.V.R.M., geen absoluut recht is;

Dat deze verdragsregel er niet aan in de weg staat dat een werkgever, op grond van een gewettigd vermoeden van betrokkenheid van zijn werknemer bij te zijnen nadele gepleegde misdrijven, maatregelen neemt om door middel van camerabewaking, in een door hem uitgebate, en voor het publiek toegankelijke winkelruimte, nieuwe strafbare feiten te voorkomen of vast te stellen;

Dat een dergelijke maatregel, voor zover hij de aangifte van de feiten bij de overheid tot doel heeft, en, uitgaande van dit doel, toereikend, terzake dienend en niet overmatig is en geen inmenging inhoudt in de uitoefening van het bedoelde recht in de zin van art. 8, tweede lid, E.V.R.M.;

Dat art. 8, tweede lid, E.V.R.M. niet inhoudt dat de aldus genomen maatregel vooraf moet worden aangekondigd;

Dat het onderdeel in zoverre faalt naar recht;

NOOT – Geheime camera's en verborgen camera's

Het Hof van Cassatie heeft zich in dit arrest uitgesproken over het gebruik van camera's om werknemers te observeren.

Een werkgever had met een verborgen camera video-opnames gemaakt van een werknemster die een diefstal pleegde. Haar advocaat roept in dat het bewijsmateriaal verkregen is op een manier die strijdig is met het recht op privé-leven dat wordt gegarandeerd door art. 8 E.V.R.M. en art. 22 van de Grondwet.

Het Hof van Cassatie stelt dat het recht op privé-leven geen absoluut recht is. Art. 8 E.V.R.M. staat er niet aan in de weg dat een werkgever op grond van een gewettigd vermoeden camera's plaatst om nieuwe strafbare feiten te voorkomen. Op grond van een – niet nauwkeurige – lezing van een commentaar van R. De Corte (R. De Corte, «Cassatie laat verborgen camera toe», *De Juristenkrant* 2001, nr. 25, 1) werd door een deel van de pers verkondigd dat werkgevers zonder enige beperking verborgen camera's kunnen installeren. Dat is evenwel een voorbarige conclusie. Het Hof heeft zich immers niet kunnen uitspreken over een mogelijke schending van – in deze context – zeer relevante wetgeving, namelijk de Wet Verwerking Persoonsgegevens en art. 314bis Sw. Indien dat wel het geval was geweest, zou de uitspraak misschien anders hebben geluid (zie P. De Hert en S. Gutwirth, «Cassatie en geheime camera's: meer gaten dan kaas», *Panopticon* 2001, 309-318). De kwetsieuze feiten hebben ook hoogstwaarschijnlijk plaatsgehad vóór de inwerkingtreding van de C.A.O. nr. 68 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de werknemers ten opzichte van de camerabewaking op de arbeidsplaats (algemeen bindend verklaard bij K.B. van 20 september 1998, *B.S.*, 2 oktober 1998), wat het belang van het arrest nog meer relativeert.

Volgens de commentaar bij art. 4 C.A.O. nr. 68 is geheime camerabewaking uitgesloten, tenzij toestellen worden ge-

plaatst door de overheid in het raam van een gerechtelijke procedure. Daarnaast bepaalt art. 9, § 4, C.A.O. nr. 68 dat de werkgever verplicht is om informatie mee te delen, o.a. over het aantal camera's en de plaatsing. De werknemer moet op de hoogte zijn van het feit dat hij wordt gecontroleerd, in welke mate en waarom.

De C.A.O. bevat echter geen bepaling waarin wordt gesteld dat de werkgever de exacte locaties van de camera's moet reveleren. Is het voldoende dat men aan de ondernemingsraad of eventueel aan het comité voor preventie en bescherming op het werk, de vakbondsafgevaardigde of aan de (betrokken) werknemers meedeelt dat in een bepaalde ruimte een aantal camera's worden geplaatst en hoe en wanneer deze functioneren? Wij menen dat positief op deze vraag kan worden geantwoord. Niets verplicht de werkgever – alleszins niet op grond van de bepalingen van de C.A.O. nr. 68 – om de camera's binnen een bepaalde ruimte expliciet aan te wijzen. Geheime camera's kunnen dus niet, maar verborgen camera's kunnen eventueel wel.

Op grond van een dissidente interpretatie van het reeds vermelde art. 9 C.A.O. nr. 68 komt P. De Hert (P. De Hert, «Verborgene winkelcamera's, de controverse naar aanleiding van een cassatiearrest», *Vigiles* 2001, 155-156) evenwel tot een tegenovergestelde conclusie. Z.i. zijn noch geheime, noch verborgen camera's toegestaan. Om zulke discussies te beslechten, beschikken we gelukkig nog over het Hof van Cassatie.

Patrick Humblet

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 25 OKTOBER 2001

Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Dubrulle

Advocaten: mrs. De Gryse en Verbist

Handelspraktijken – 1. Gezamenlijk aanbod – Toelaatbaarheid – Producten of diensten die tegen een totale prijs worden aangeboden – Begrip «totale prijs» – 2. Prijsaanduiding – Aanduiding van een lanceerprijs – Toepasselijkheid van bepalingen betreffende aanduiding van een prijs- of tariefvermindering

1. Het gezamenlijk aanbod van producten of diensten is met toepassing van art. 55, 1, Wet Handelspraktijken toegelaten indien de producten of diensten tegen een totale prijs worden aangeboden. Er is slechts sprake van een totale prijs, wanneer elk van de producten of diensten, die gezamenlijk worden aangeboden, tegen een bepaalde prijs wordt aangeboden, zodat de totale prijs de samenstelling vormt van de prijs van de afzonderlijke producten die gezamenlijk worden aangeboden. Wanneer samen met het hoofdproduct of de hoofddienst een product of dienst gratis wordt aangeboden, dan moet de geoorlooftheid van dit aanbod worden beoordeeld op grond van art. 56 en 57 Wet Handelspraktijken. De uitzonderingsbepaling van art. 55, 1, Wet Handelspraktijken is niet van toepassing.

2. De prijs waarvan de verkoper, die vroeger het product of de dienst niet heeft verkocht, aankondigt dat de prijs maar geldt voor een beperkte lanceerperiode en later verhoogd zal worden, valt niet onder het toepassingsgebied van art. 5 Wet Handelspraktijken, omdat dit artikel enkel betrekking heeft op de situatie waarin een product of een dienst (die in het verleden door de verkoper reeds werd aangeboden) tegen een verminderde prijs wordt aangeboden. De verwijzing naar de hogere prijs waartegen het product na de lanceerperiode verkocht zal worden, is derhalve niet verboden, behoudens wanneer deze praktijk verboden zou zijn krachtens andere wetsbepalingen.

C.V. I. t/ NV U.P.-E.C.B.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 oktober 1999 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

Over het eerste middel, gesteld als volgt:

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat krachtens art. 54 Wet Handelspraktijken, behoudens de in die wet bepaalde uitzonderingen, elk gezamenlijk aanbod aan de consument verricht door een verkoper verboden is;

Dat krachtens art. 55, 1, Wet Handelspraktijken het geoorloofd is producten of diensten die een geheel vormen gezamenlijk tegen een totale prijs aan te bieden;

Dat slechts van totale prijs sprake is wanneer elk van de producten of diensten die gezamenlijk worden aangeboden tegen een bepaalde prijs wordt aangeboden, zodat de totale prijs de samenstelling vormt van de prijs van de afzonderlijke producten die gezamenlijk worden aangeboden;

Dat wanneer samen met een hoofdproducent of -dienst een product of dienst gratis wordt aangeboden, de geoorlooftheid van de praktijk op grond van de artikelen 56 en 57 Wet Handelspraktijken moet worden beoordeeld;

Overwegende dat de appèlrechters vaststellen dat eiseres, samen met een kabelabonnement voor 24 maanden, gratis een aansluiting op het kabelnet aanbod;

Dat zij vervolgens oordelen dat, daar de aansluiting gratis wordt aangeboden, de uitzonderingsbepaling van art. 55, 1, niet van toepassing is;

Dat zij hun beslissing aldus naar recht verantwoorden;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel, gesteld als volgt:

schending van art. 5, 42 en 43 Wet Handelspraktijken,

...

Overwegende dat krachtens art. 5, eerste lid, Wet Handelspraktijken elke aanduiding van een prijs- of tariefvermindering, die wordt uitgedrukt door een bedrag of een kortingspercentage, moet geschieden, hetzij door vermelding van de nieuwe prijs naast de oude doorgehaalde prijs, hetzij door de vermeldingen «nieuwe prijs», «oude prijs» naast de overeenstemmende bedragen, hetzij door de vermelding van een kortingspercentage en de nieuwe prijs naast de oude doorgehaalde prijs, hetzij door de vermelding van het eenvormige kortingspercentage dat is verleend voor de producten en diensten of voor de categorieën van producten en diensten waarop deze vermelding slaat;

Dat krachtens het tweede lid van vermeld artikel een prijsvermindering van een product of dienst in geen geval

aan de consument mag worden voorgesteld als een gratis aanbod van een hoeveelheid van het product of van een gedeelte van de dienst;

Overwegende dat krachtens art. 42 Wet Handelspraktijken, onder de bepalingen van de afdeling betreffende de aankondigingen van prijsverminderingen en -vergelijkingen, de aankondigingen vallen van verminderingen van de verkoopprijs aan de consument, waartoe overeenkomstig art. 5 is overgegaan, alsook die welke een prijsvermindering suggereren zonder gebruik te maken van een van de mogelijkheden bedoeld in art. 5;

Overwegende dat uit de wetsgeschiedenis blijkt dat een prijs waarvan de verkoper, die vroeger het product of de dienst niet heeft verkocht, aankondigt dat de prijs maar geldt voor een beperkte lanceerperiode en later verhoogd zal worden, niet valt onder het toepassingsgebied van art. 5 Wet Handelspraktijken; dat de verwijzing naar de hogere prijs waartegen het product na de lanceerperiode verkocht zal worden, niet verboden is, behoudens wanneer deze praktijk zou verboden zijn krachtens andere wetsbepalingen;

Dat dit spoort met de bedoeling van de wetgever zowel het initiatief van nieuwe marktdeelnemers aan te moedigen als de consument te vrijwaren tegen misleidende praktijken;

Overwegende dat de appèlrechters vaststellen dat het bestreden aanbod werd geformuleerd als: «negen maanden gratis abonnement kabeltelevisie – 99 dagen gratis muzieknet MC Europe – 999 fr. = één jaar superkabel met gratis aansluiting»

Dat dit de aanduiding is van een lanceerprijs en derhalve buiten het toepassingsgebied van art. 5 valt;

Dat het bestreden arrest derhalve niet naar recht kon oordelen dat de prijsaanduiding van het aanbod van eiseres, waarbij een gedeelte van de dienst als gratis wordt voorgesteld, strijdig is met het verbod uit art. 5, tweede lid, Wet Handelspraktijken;

Dat het onderdeel gegrond is;

...

NOOT – *Het gezamenlijk aanbod van producten of diensten die een geheel vormen en de aanduiding van een lanceerprijs*

1. Het geannoteerde arrest is het tweede arrest dat het Hof van Cassatie op korte termijn heeft gevelde inzake de problematiek van het gezamenlijk aanbod. In tegenstelling tot wat het geval was in het eerste arrest – dat betrekking had op de problematiek van het gezamenlijk aanbod van financiële diensten – werd in het geannoteerde arrest besloten tot de aanwezigheid van een verboden gezamenlijk aanbod (Cass. 30 maart 2001, *Bank Fin. R.* 2001, 256, noot G. STRAETMANS. Zie voor verdere rechtspraak van het Hof inzake het gezamenlijk aanbod: Cass. 7 september 1997, *T.B.H.* 1998, 53; Cass. 20 oktober 1989, *R.W.* 1989-1990, 852). Meer concreet werd geoordeeld dat het niet geoorloofd is samen met het afsluiten van een kabelabonnement een gratis aansluiting op het kabelnet aan te bieden.

Het belang van het geannoteerde arrest is evenwel niet beperkt tot de problematiek van het gezamenlijk aanbod, doch bevat tevens een belangrijke bepaling betreffende de prijsaanduiding. Meer bepaald wordt de vraag gesteld of het verbod om een prijsvermindering van een product of van een dienst voor te stellen als een gratis aanbod van een

hoeveelheid van het product of van een gedeelte van de dienst tevens geldt in het geval waarin een «lanceerprijs» wordt aangeduid.

A. Het gezamenlijk aanbod van diensten die een geheel vormen

2. Vooraleer in te gaan op de argumentatie van het Hof betreffende het gezamenlijk aanbod van diensten die tegen een totale prijs worden aangeboden, lijkt het nuttig om kort enkele principes inzake het gezamenlijk aanbod in herinnering te brengen.

1. Algemeen

3. Er is sprake van een gezamenlijk aanbod wanneer de al dan niet kosteloze verkrijging van producten, diensten, alle andere voordelen of titels waarmee men die kan verwerven, verbonden is aan de verkrijging van andere zelfs gelijke producten of diensten (art. 54 W.H.P.C.; D. DE LOCHT, *Introduction à la loi sur les pratiques du commerce*, Gent, Mys & Breesch, 1996, 108). Met andere woorden, er is een gezamenlijk aanbod telkens wanneer de consument niet de vrije keuze heeft om meerdere producten of diensten samen dan wel afzonderlijk aan te schaffen (I. BUELENS, «Artikel 54 W.H.P.C.», in *Artikelsgewijze Commentaar Handels- en Economisch Recht*, Kluwer Rechtswetenschappen, 2000, 3). Het al dan niet bestaan van een gezamenlijk aanbod is niet afhankelijk van de subjectieve invulling van het begrip door degene die het aanbod doet. Bepalend is veeleer hoe een doorsnee-consument het aanbod ervaart (Brussel 20 oktober 1993, *Jaarboek Handelspraktijken 1993*, 229, noot G.L. BALLON; C. VAN ACKER, «De verglijding in de grondbegrippen van de WHPC: financiële diensten en producten als voorbeeld», verschijnt in *Privaatrecht in de reële en virtuele wereld. Post-universitaire Cyclus Delva 2000-2001*). Het is van geen enkel belang of de consument uit het gezamenlijk aanbod voordeel haalt (Cass. 4 september 1997, *T.B.H.* 1998, 53).

Belangrijk is in dit kader te verwijzen naar het cassatie-arrest van 30 maart 2001, waarin (ter zake van de aanbieding van financiële diensten) werd beslist dat er geen sprake is van een gezamenlijk aanbod in de zin van artikel 54 W.H.P.C. wanneer een aanbod niet kenbaar is voor consumenten – doelgroep van het aanbod – en afhankelijk is van persoonsgebonden toestanden waarover partijen onderhandelen (Cass. 30 maart 2001, *Bank Fin. R.* 2001, 256, noot G. STRAETMANS). Het verbod in artikel 54 W.H.P.C. viseert met andere woorden slechts het publicitaire aanbod, de promotionele methode en beoogt niet de contractuele vrijheid in de individuele relatie aan banden te leggen. Om van een gezamenlijk aanbod te kunnen spreken moet er een aanbod zijn dat de zuiver individuele en contractuele onderhandelingsfase tussen verkoper en consument overstijgt (G. STRAETMANS, «Verbod van gezamenlijk aanbod. Start van de zwanenzang?», noot onder Cass. 30 maart 2001, *Bank Fin. R.* 2001, 263). De rechter zal derhalve moeten nagaan of het aanbod het resultaat is van de onderhandelingen die tussen partijen hebben plaatsgevonden, dan wel of dit aanbod publicitair van aard is. Het lijkt geen twijfel dat deze afweging in bepaalde gevallen tot bijzondere moeilijkheden zal leiden.

4. Wanneer de rechter beslist dat een gezamenlijk aanbod voorligt, dan is dit gezamenlijk aanbod in principe verboden. Slechts wanneer het gezamenlijk aanbod voldoet aan een van de in de Wet Handelspraktijken opgesomde uitzonderingen, is het gezamenlijk aanbod toegelaten. Deze uitzonderingen zijn van tweërlei aard. Vooreerst is het toegelaten producten of diensten onder bepaalde voorwaarden tegen een totale prijs gezamenlijk aan te bieden (art. 55 W.H.P.C.). Daarnaast is het mogelijk in bepaalde gevallen samen met een hoofdproduct of een hoofddienst een bepaald product, dienst of enig ander voordeel gratis aan te bieden (artt. 56-57 W.H.P.C.). Aangezien het telkenmale situaties betreft waarin de wetgever in een uitzondering voorziet op het principiële verbod (P. DE VROEDE, «Gezamenlijk aanbod van producten en diensten», in *Het nieuwe in de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en de bescherming van de consument*, Brugge, Die keure, 1992, 132), worden deze uitzonderingen in de rechtspraak restrictief geïnterpreteerd (G. STRAETMANS, «Recente tendensen in handelspraktijken», in *C.B.R.-Jaarboek 1998-1999*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1999, 271). Dit betekent evenwel niet dat men bij de toepassing van deze uitzonderingen bijkomende voorwaarden, i.e. voorwaarden die niet in de wet voorzien zijn, mag eisen. Het wettelijk verbod van een gezamenlijk aanbod houdt immers een beperking in van de fundamentele vrijheid van handel en dient derhalve op zijn beurt beperkend geïnterpreteerd te worden (I. BUELENS, «Artikel 55 W.H.P.C.», o.c., 3-4).

2. Het gezamenlijk aanbod van diensten die een geheel vormen en die tegen een totale prijs worden aangeboden

5. In het geannoteerde cassatiearrest werd niet betwist dat de aanbieding van een gratis aansluiting op het kabelnet bij het sluiten van een kabelabonnement als een gezamenlijk aanbod beschouwd diende te worden. Dit is logisch. De verkrijging van een gratis aansluiting op het kabelnet is louter afhankelijk van het sluiten van een kabelabonnement en is niet het resultaat van individuele onderhandelingen. Aldus diende onderzocht te worden of het gezamenlijk aanbod toegelaten is.

In casu werd aangevoerd dat er geen sprake kon zijn van een verboden gezamenlijk aanbod, aangezien het diensten betrof die een geheel vormen en die werden aangeboden tegen een totale prijs. Het Hof aanvaardt dit argument niet. Het oordeelt dat slechts sprake kan zijn van een aanbieding tegen een totale prijs wanneer elk van de producten of diensten die gezamenlijk worden aangeboden tegen een bepaalde prijs wordt aangeboden. Met andere woorden, de totale prijs moet de samenstelling vormen van de prijs van de afzonderlijke diensten die samen worden aangeboden. Dit betekent dat artikel 55 W.H.P.C., dat in een uitzondering voorziet wanneer producten of diensten tegen een totale prijs worden aangeboden, niet gehanteerd kan worden wanneer een product of een dienst gratis wordt aangeboden. In een dergelijk geval dient steeds toepassing gemaakt te worden van de artikelen 56 en 57 W.H.P.C.

6. Het Hof heeft zich niet uitgesproken over de vraag of de aangeboden diensten een geheel vormen. Dergelijke vraagstelling was immers niet langer relevant, nu de toepassing van artikel 55 W.H.P.C. vooreerst vereist dat de aanbieding

geschiedt tegen een totale prijs. Het lijkt evenwel nuttig na te gaan wat precies begrepen moet worden onder diensten die een geheel vormen.

Opdat de gezamenlijk aangeboden diensten als een geheel beschouwd zouden kunnen worden, is het noodzakelijk dat (P. DE VROEDE en G.L. BALLON, *Handboek Handelspraktijken*, Antwerpen, Kluwer, 1985, nr. 875; J. STUYCK en W. VAN GERVEN, «Handelspraktijken», in *Beginselen van Belgisch Privaatrecht. Handels- en economisch Recht. Deel 2 Mededingingsrecht*, Gent, Story-Scientia, 1985, 177, noot 870):

- de aangeboden diensten behoren tot dezelfde industriële of commerciële branche;
- de diensten afzonderlijk kunnen worden aangeboden, wat veronderstelt dat ze als dusdanig gebruikt kunnen worden en
- de diensten objectief een geheel vormen omdat bij het normaal gebruik ervan wordt uitgegaan van de groepering.

7. Meer concreet rijst de vraag of een kabelabonnement en een kabelaansluiting als een geheel beschouwd kunnen worden. Het gegeven dat de consument in het bezit moet zijn van een kabelaansluiting om gebruik te kunnen maken van het kabelabonnement is niet determinerend. Immers, de consument bezit de mogelijkheid om zich te wenden tot een andere maatschappij om de aansluiting op het kabelnetwerk tot stand te brengen. Veeleer moet nagegaan worden of er bij de consument een gewoonte bestaat om een kabelabonnement en een kabelaansluiting gezamenlijk aan te schaffen. Een gezamenlijk aanbod lijkt ons immers in toepassing van artikel 55, lid 1 W.H.P.C. geoorloofd van zodra bij de consument de gewoonte is gegroeid om de onderscheiden producten en diensten tegelijkertijd aan te kopen (H. DE BAUW, «Capita selecta inzake verkooppromoties», in *Handelspraktijken anno 1996*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 131-134. Voor enkele toepassingen in de rechtspraak: Voorz. Kh. Dendermonde 21 januari 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging 1998*, 318; Kh. Antwerpen 12 maart 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging 1998*, 327; Voorz. Kh. Brugge 10 november 1988, *Jaarboek Handelspraktijken 1988*, 157; Voorz. Kh. Brussel 16 december 1988, *Jaarboek Handelspraktijken 1988*, 170). Vanaf dit ogenblik wordt de beslissing van de consument tot aankoop niet meer op substantiële wijze beïnvloed door het feit dat de producten en diensten gezamenlijk worden aangeboden (In het arrest *a quo* werd geoordeeld dat de aansluiting en het abonnement niet als een geheel beschouwd konden worden. Het Hof baseert zich daarbij voornamelijk op het feit dat de «aansluiting» niet beperkt is tot het aanbrengen van eenvoudige koppelingen, doch tevens erop gericht is de uitrusting te verstrekken die vereist is opdat zou aangesloten kunnen worden: Brussel 26 oktober 1999, *Computerr.* 1999, 314, noot P. VALCKE).

Het kan nuttig zijn in dit kader de vergelijking te maken met de promoties die de aanbieding van GSM-toestellen vaak kenmerken. Met betrekking tot de problematiek van het gezamenlijk aanbod van GSM-toestellen en GSM-abonnementen werden in het verleden reeds enkele vonnissen geveld. Geoordeeld werd dat de aankoop van een GSM-toestel aan een lagere prijs mits de aansluiting op een bepaald GSM-netwerk een verboden gezamenlijk aanbod uitmaakt (Voorz. Kh. Antwerpen 13 november 1997, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging 1997*, 333; Voorz.

Kh. Dendermonde 21 januari 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1998, 318; Voorz. Kh. Antwerpen 12 maart 1998, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1998, 327). Een GSM-toestel en een GSM-abonnement vormen geen geheel in de zin van artikel 55, lid 1 W.H.P.C., aangezien de consument toestel en abonnement niet als een geheel beschouwt en er geen gewoonte bestaat om beiden samen te verwerven.

Deze rechtspraak kan worden bijgetreden en kan naar onze overtuiging aangewend worden om bepaalde praktijken, die vandaag de dag op het internet bestaan in vraag te stellen. Meer bepaald kan eraan getwijfeld worden of, in het licht van de huidige bepalingen, het geoorloofd is een internetabonnement en een modem gezamenlijk tegen een totale prijs aan te bieden.

B. De prijsaanduiding

8. In het arrest werd tevens beslist dat bij de aankondiging van een «lanceerprijs» geen rekening moet gehouden worden met artikel 5 W.H.P.C., waarin wordt bepaald op welke wijze een prijsvermindering aangeduid moet worden. Dit standpunt kan overtuigen. Zoals door het Hof zelf wordt verduidelijkt, heeft de wetgever met de regeling inzake de aanduiding van prijsverminderingen enkel tot doel gehad een regeling uit te werken voor de gevallen waarin een verkoper, die in het verleden een bepaald product of een bepaalde dienst tegen een bepaalde prijs heeft verkocht, overgaat tot een prijsvermindering. Wanneer een verkoper daarentegen voor het eerst een bepaald product of een bepaalde dienst aanbiedt en daarvoor een prijs aankondigt, die geldt voor een beperkte lanceerperiode, dan kunnen de bepalingen inzake de aanduiding van prijsverminderingen niet gehanteerd worden. Dit is niet anders indien de verkoper naast de lanceerprijs tevens melding maakt van de hogere prijs waartegen de dienst na de lanceerperiode zal worden aangeboden. Dergelijke praktijk kan niet aangevochten worden op grond van artikel 5 W.H.P.C., hetgeen niet belet dat hij in bepaalde gevallen in strijd kan zijn met andere bepalingen van de Wet Handelspraktijken (vb. artt. 23 en 93 W.H.P.C.).

*Reinhard Steennot
Aspirant F.W.O.-Vlaanderen
Instituut Financieel Recht (R.U.G.)*

RAAD VAN STATE

14e KAMER – 21 JUNI 2001

Voorzitter: de h. Beirlaen

Auditoraat: de h. Vander Elstraeten (eensluidend advies)

Advocaten: mrs. Vanderhaert loco Beckers en Mattered

Vreemdeling – Vluchteling – Erkenningsprocedure – Taalgebruik in asielzaken – Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen

Art. 51/4, § 3, van de Vreemdelingenwet bepaalt dat de taal die in de erkenningsprocedure voor vluchtelingen bij het indienen van de erkenningsaanvraag is gekozen of bepaald,

ook de taal is die voor de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen, de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen en de Raad van State wordt gebruikt. Die bepaling slaat enkel op het taalgebruik door de erin vermelde overheden. Zij regelt niet de taal waarin de beroepsakte, ingediend door een vreemdeling of zijn advocaat, moet zijn gesteld.

X t/ Belgische Staat, minister van Binnenlandse Zaken

Arrest nr. 96.829

Gezien het verzoekschrift dat X, van Y nationaliteit, op 9 februari 1999 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van de beslissing van 15 december 1998 van de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen, eerste Nederlandse Kamer, waarbij zijn beroep tegen de weigering van de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen om hem als vluchteling te erkennen, onontvankelijk wordt verklaard;

1. Over de gegevens van de zaak

Overwegende dat de gegevens van de zaak als volgt kunnen worden samengevat:

1.1. X, die beweert van Y nationaliteit te zijn, vraagt op 15 december 1996 de status van vluchteling aan. Hij verzoekt om bijstand van een tolk Engels tijdens het onderzoek van zijn asielaanvraag.

Overeenkomstig art. 51/4 van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen wordt het Nederlands aangewezen als de taal waarin de asielaanvraag door de bevoegde instanties zal worden onderzocht.

1.2. De aanvraag om erkenning van de hoedanigheid van vluchteling wordt op 28 september 1998 door de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen verworpen.

1.3. Verzoeker tekent tegen deze weigeringsbeslissing op 9 oktober 1998 in het Frans hoger beroep aan bij de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen.

1.4. Op 4 november 1998 beslist de gemachtigde bijzitter van de eerste Nederlandse Kamer van de Vaste Beroepscommissie dit beroep «dat onontvankelijk voorkomt, wegens miskenning van art. 51/4, § 3, van de (voormelde) wet van 15 december 1980» zelf als alleenrechtsprekend lid te behandelen.

1.5. Het beroep wordt opgeroepen op de zitting van 15 december 1998. Op deze zitting wordt verzoeker gehoord.

Dezelfde dag neemt de gemachtigde bijzitter van de eerste Nederlandse Kamer van de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen de thans bestreden beslissing, waarbij het beroep van verzoeker onontvankelijk wordt verklaard. Deze beslissing rust op volgende redengeving:

«Overwegende dat uit het dossier blijkt dat met toepassing van art. 51/4, § 2, van voormelde wet van 15 december 1980 de gemachtigde van de minister van Binnenlandse Zaken op 16 december 1996 het Nederlands als taal van het onderzoek van appellants asielaanvraag heeft bepaald; dat luidens art. 51/4, § 3, van voormelde wet in de procedure voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen de taal wordt

gebruikt die overeenkomstig paragraaf 2 is bepaald; dat het voorliggende verzoekschrift in het Frans is gesteld en derhalve niet aan het voormelde substantiële vereiste voldoet».

2. Over de gegrondheid van het beroep

2.1. Overwegende dat de verzoekende partij in een enig middel de schending aanvoert van art. 51/4, 57/20 en 57/22 van voormelde wet van 15 december 1980 en van art. 3 en 4 van het K.B. van 19 mei 1993, doordat de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen haar in het Frans gesteld beroepschrift onontvankelijk verklaart, terwijl art. 51/4, § 3, de rechtsplegingstaal aanwijst, maar niet de taal waarin de vreemdeling gehouden is zich uit te drukken; dat ze laat gelden dat het verzoekschrift overeenkomstig art. 3 en 4 van het K.B. van 19 mei 1993 in het Nederlands en Frans mocht worden opgesteld;

2.2. Overwegende dat de verwerende partij antwoordt dat de gemachtigde van de minister het Nederlands als taal van de rechtspleging had bepaald, zodat de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen terecht heeft vastgesteld dat het beroepsverzoekschrift, dat in de Franse taal werd opgesteld, niet voldoet aan het taalvereiste, zoals opgelegd door art. 51/4, § 3, van voormelde wet van 15 december 1980, dat de taal waarin een beroepsverzoekschrift dient te worden opgesteld een vereiste van substantiële aard is;

2.3.1. Overwegende dat art. 57/20 van voormelde wet van 15 december 1980, ingevoegd bij de wet van 14 juli 1987, bepaalde dat de rechtspleging voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen «in het Nederlands of Frans gebeurt naar keuze van de verschijnende vreemdeling»; dat door de wet van 6 mei 1993 het taalgebruik voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen in die zin werd geregeld dat de vreemdeling in principe de vrije keuze van de rechtsplegingstaal werd gelaten, maar de eerste voorzitters de beroepen aan de Nederlandse of Franse kamers konden toewijzen, wanneer door betrokkene geen gebruik was gemaakt van de mogelijkheid om voor het Nederlands of het Frans te kiezen; dat de vreemdeling uitdrukkelijk in de beroepsakte voor de taal van zijn keuze moet opteren, zo niet de rechtsplegingstaal door de eerste voorzitters werd bepaald;

2.3.2. Overwegende dat de wet van 10 juli 1996 het taalgebruik in asielzaken – dus niet enkel voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen – ingrijpend heeft gewijzigd; dat art. 51/4 van voormelde wet van 15 december 1980, ingevoegd bij de wet van 10 juli 1996, bepaalt:

«Art. 51/4. – § 1. Het onderzoek van de in de artikelen 50 en 51 bedoelde verklaring of aanvraag geschiedt in het Nederlands of in het Frans.

De taal van het onderzoek is tevens de taal van de beslissing waartoe het aanleiding geeft alsmede die van de eventuele daaropvolgende beslissingen tot verwijdering van het grondgebied.

§ 2. De vreemdeling, bedoeld in de artikelen 50 en 51, dient onherroepelijk en schriftelijk aan te geven of hij bij het onderzoek van de in de vorige paragraaf bedoelde aanvraag de hulp van een tolk nodig heeft.

Indien de vreemdeling niet verklaart de hulp van een tolk te verlangen, kan hij volgens dezelfde regels in het Nederlands of het Frans kiezen als taal van het onderzoek.

Indien de vreemdeling geen van die talen heeft gekozen of verklaard heeft de hulp van een tolk te verlangen, bepaalt de

Minister of zijn gemachtigde de taal van het onderzoek, in functie van de noodwendigheden van de diensten en instanties. Tegen die beslissing kan geen afzonderlijk beroep worden ingesteld.

§ 3. In de eventuele daaropvolgende procedures voor de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlazen, voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen en voor de Raad van State wordt de taal gebruikt die overeenkomstig paragraaf 2 is gekozen of bepaald.

Paragraaf 1, tweede lid, is van toepassing»;

dat deze bepaling niet van toepassing is op de aanvragen tot erkenning van de status van vluchteling ingediend vóór de inwerkingtreding van de wet van 10 juli 1996; dat voor deze aanvragen een overgangsbepaling geldt (art. 8, § 2, van de wet van 10 juli 1996); dat, zoals in de arresten nr. 77/97 van 17 december 1997 en 96/98 van 24 september 1998 van het Arbitragehof werd opgemerkt, de doelstelling van de wetgever drievoudig was: meer «duidelijkheid en rechtszekerheid» scheppen in de behandelingsprocedure van asielaanvragen, «manipulatie (door de asielzoekers) van de taalrol» vermijden en «een goed beheer van dossierbehandeling mogelijk (...) maken» (*Parl. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 364/1, p. 32 tot 34); dat, wat meer bepaald de manipulatie van de taalrol betreft, vastgesteld was dat «de regeling van onbeperkte keuze van de taalrol ertoe leidt dat men de taalrol kiest waarin de verdraging het grootst is of war zozegzegd de kans op erkenning of een positieve beslissing het grootst is, ook al spreekt de betrokken asielzoeker de taal niet en moet er voor een conversatie met hem een beroep worden gedaan op een tolk» (*Parl. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 364/1, p. 32); dat de taal van het onderzoek voortaan bij de indiening van de asielaanvraag wordt vastgelegd en niet verandert wanneer de vreemdeling tijdens de verdere procedure voor een andere taal kiest of een andere taal gebruikt;

2.3.3. Overwegende dat luidens art. 51/4, § 3, «(...) in de eventuele daaropvolgende procedures – waaronder die voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen – de taal wordt gebruikt die overeenkomstig § 2 is gekozen of bepaald»; dat de vraag rijst of deze bepaling impliceert dat een in een andere landstaal bij de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen ingeleid beroep onontvankelijk is; dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen het gebruik van de talen door de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen en door de vreemdeling die bij dit rechtscollege in beroep komt; dat het buiten betwisting staat dat de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen de haar voorgelegde beroepen moet behandelen in de overeenkomstig art. 51/4, § 2, gekozen of bepaalde taal; dat de bestreden beslissing uit de nieuwe wetbepaling afleidt dat ook de vreemdeling bij het opstellen van zijn beroepsakte ertoe gehouden is deze taal te gebruiken; dat het enig argument voor deze interpretatie te vinden is in de vrij algemene bewoordingen waarin art. 51/4, § 3, is gesteld; dat deze bepaling niet verduidelijkt wie de betreffende taal moet gebruiken zodat ze, ruim gelezen, evengoed ook kan slaan op de vreemdeling die bij de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen een beroep indient; dat een dergelijke extensieve interpretatie evenwel bezwaarlijk te verenigen valt met de restrictieve wijze waarop beperkingen aan de taalvrijheid van particulieren moeten worden gelezen; dat indien het de bedoeling ware geweest ook de vreemdeling een verplichting inzake taalgebruik op te leggen, de wetgever zulks ondubbelzinnig

had moeten doen blijken, maar dit niet het geval is; dat in de parlementaire bescheiden enkel gewag wordt gemaakt van de tijdens het onderzoek of de rechtspleging, met andere woorden door de asieloverheden, te gebruiken taal; dat nergens er een aanwijzing te vinden is dat ook de vreemdeling ertoe gehouden is deze taal te gebruiken; dat zo de memorie van toelichting stelt dat het de bedoeling van de nieuwe wetsbepaling is «een klare en duidelijke regeling voor het taalgebruik vast te leggen bij het onderzoek van de asielaanvraag door de Dienst Vreemdelingenzaken, de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen en de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen» (*Parl. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 341/1, p. 31); dat het aan de afdeling wetgeving van de Raad van State voorgelegde ontwerp luidde als volgt: «De taal die werd vastgelegd voor het onderzoek van de in § 1 bedoelde aanvraag blijft gehandhaafd tijdens de procedure voor de Commissaris-generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen en is de taal van de rechtspleging voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen» (*Parl. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 341/1, p. 80); dat hieruit duidelijk blijkt dat het enkel de bedoeling was de taal te bepalen waarin de asielaanvraag en de eventuele daaropvolgende beroepen moeten worden behandeld; dat de door de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen in deze voorgestane interpretatie daarenboven geenszins vereist is om de doelstellingen van de wetgever te realiseren, inzonderheid een manipulatie van de taalrol tegen te gaan; dat door een beroep in een andere landstaal in te dienen, de vreemdeling de taalrol immers niet kan wijzigen; dat deze hoe dan ook onherroepelijk vastligt tot de laatste beslissing; dat het K.B. van 19 mei 1993 tot regeling van de werking van en de rechtspleging voor de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen, gewijzigd bij K.B. van 27 september 1996, wat de taal van de beroepsakte betreft, niet verwijst naar «de overeenkomstig art. 51/4, § 2, gekozen of bepaalde taal», maar de vreemdeling dienaangaande de keuze laat tussen het Nederlands en het Frans; dat luidens art. 3 van het K.B. van 19 mei 1993 het beroep «bij de commissie ingesteld wordt door middel van een in het Nederlands of in het Frans opgesteld verzoekschrift»; dat het K.B. van 27 september 1996 deze bepaling ongewijzigd heeft gelaten en enkel in art. 4 de verplichting heeft geschrapt om in de beroepsakte de rechtsplegingstaal te kiezen; dat deze wijziging volkomen in de lijn lag van de nieuwe wettelijke regeling, omdat de taal van de rechtspleging thans al bij de asielaanvraag zelf onherroepelijk wordt vastgelegd; dat art. 51/4, § 3, ook van toepassing is op de procedure voor de Raad van State; dat luidens art. 66, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State «(...) de partijen die niet onderworpen zijn aan de wetgeving op het gebruik van de talen in bestuurszaken (voor de Raad van State) voor hun akten en verklaringen, de taal (mogen) gebruiken welke zij verkiezen»; dat indien het de bedoeling van de wetgever ware geweest van deze bepaling af te wijken, hij zulke ingrijpende wijzigingen ondubbelzinnig had moeten doen blijken, maar ook hiervoor in de parlementaire voorbereiding van de nieuwe bepaling niet de geringste aanwijzing te bespeuren is; dat indien de interpretatie van de bestreden beslissing wordt gevolgd, niet enkel de in een andere landstaal aan de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen gerichte beroepen onontvankelijk zijn, maar ook de in die taal bij de Raad van State ingediende verzoekschriften;

dat, ondanks de algemene bewoordingen waarin art. 51/4, § 3, is gesteld, die bepaling aldus moet worden opgevat dat ze enkel slaat op het taalgebruik door de erin vermelde overheden en met andere woorden niet de taal regelt waarin de beroepsakte, ingediend door een vreemdeling of zijn advocaat, moet zijn gesteld; dat door te eisen dat een vreemdeling een tot haar gerichte beroepsakte opstelt in de taal die door de gemachtigde van de minister met toepassing van art. 51/4, § 2, van voormelde wet van 15 december 1980 werd bepaald, de Vaste Beroepscommissie voor vluchtelingen art. 51/4, § 3, van voormelde wet verkeerd heeft toegepast; dat het enige middel gegrond is.

(Volgt: vernietiging van de bestreden beslissing).

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. – 23 NOVEMBER 1999

Voorzitter: de h. Van Fraechem

Raadsheren: mevr. Nailis en de h. Liesens

Openbaar ministerie: mevr. Gepts

Advocaat: mr. Ickmans

Strafvordering – Rogatoire opdracht – Rechtshulp in strafzaken – Inbeslagneming – Eigen specifieke procedureregels

De uitvoering van rogatoire commissies tot inbeslagneming zijn onderworpen aan eigen specifieke procedureregels vervat in de bij wet goedgekeurde internationale verdragen, in casu het Europees Verdrag van 20 april 1959 aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken en de Schengen-overeenkomst van 19 juni 1990, waaraan de bepalingen van de Wet Franchimont geen afbreuk doen. De uitvoering van een dergelijke ambtelijke opdracht kadert bijgevolg niet in een opsporings- of gerechtelijk onderzoek omschreven in art. 28bis e.v. en 55 e.v. Sv.

H. t/ O.M.

Gezien het met reden omklede verzoekschrift ingediend bij de griffie van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Tongeren en ingeschreven in het daartoe bestemde register op datum van 9 februari 1999 namens verzoeker, inhoudende het verzoek tot opheffing van een onderzoekshandeling met betrekking tot zijn goederen, namelijk het beslag op de roerende goederen vermeld in de processen-verbaal 100.503/95, 100.569/95 en 100.296, meer bepaald antieke stukken;

...

Gezien de beschikking van de onderzoeksrechter van Tongeren van 3 maart 1999, door de griffier op 3 maart 1999 ter kennis gebracht aan de procureur des Konings, aan verzoeker en zijn raadsman, waarbij de onderzoeksrechter het verzoek tot opheffing van de onderzoekshandeling met betrekking tot de goederen van verzoeker heeft afgewezen wegens onbevoegdheid;

Gezien het hoger beroep ingesteld door verzoeker door een verklaring gedaan op de griffie van voormelde rechtbank van eerste aanleg op 11 maart 1999 tegen voormelde beschikking van de onderzoeksrechter;

...

Overwegende dat de beschikking als volgt dient te worden aangevuld;

Overwegende dat de antieke stukken in beslag werden genomen in het raam van een rogatoire commissie uitgaande van de Franse overheden;

Overwegende dat de uitvoering van dergelijke rogatoire commissies onderworpen is aan eigen specifieke procedure-regels vervat in de bij wet goedgekeurde internationale verdragen, *in casu* het Europees Verdrag van 20 april 1959 aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken en de Schengen-overeenkomst van 19 juni 1990, waaraan de bepalingen van de Wet Franchimont geen afbreuk doen en bijgevolg niet kadert in een opsporings- of gerechtelijk onderzoek zoals omschreven in art. 28bis e.v. en art. 55 e.v. Sv.;

...

NOOT – *Verhouding tussen de rechtspleging van de wet van 12 maart 1998 tot die bepaald voor de tenuitvoerlegging van rogatoire opdrachten op verzoek van buitenlandse gerechtelijke overheden*

1. Door de wet van 12 maart 1998 werd het zgn. strafrechtelijk kort geding gecreëerd, waardoor eenieder die wordt geschaad door een opsporings- of onderzoekshandeling met betrekking tot zijn goederen, daarvan opheffing kan vragen aan de procureur des Konings (art. 28sexies, § 1, Sv.), respectievelijk de onderzoeksrechter (art. 61quater Sv.). Wanneer het verzoek tot opheffing geheel of gedeeltelijk wordt afgewezen, kan de verzoeker tegen deze beslissing hoger beroep aantekenen bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling.

2. De vraag die zich in het voorliggend arrest aandienende, is of art. 28sexies en 61quater Sv. ook van toepassing zijn op de tenuitvoerlegging door België van rogatoire opdrachten op verzoek van buitenlandse gerechtelijke overheden strekkende tot huiszoeking, inbeslagnamen en overdracht van de in beslag genomen goederen.

3. *In casu* was België aangezocht door de Franse overheden om antieke stukken in beslag te nemen. Verzoeker steunde zijn verzoek tot opheffing van deze inbeslagnamen op art. 61quater Sv., welk verzoek door de onderzoeksrechter werd afgewezen wegens onbevoegdheid.

De Kamer van Inbeschuldigingstelling te Antwerpen heeft geoordeeld dat de uitvoering van dergelijke rogatoire commissies onderworpen is aan eigen, specifieke procedureregels vervat in de Uitleveringswet en de internationale verdragen, *in casu* het Europees Verdrag van 20 april 1959 aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken en de Schengen-overeenkomst van 19 juni 1990, en dat daaraan de bepalingen van de Wet Franchimont en meer bepaald die welke het strafrechtelijk kort geding tijdens het opsporings- en gerechtelijk onderzoek organiseren, geen afbreuk doen.

Het bovenstaand arrest is de bevestiging van een eerder arrest van de Kamer van Inbeschuldigingstelling te Antwerpen van 4 december 1998. Ook hier diende dit te oordelen over een verzoek tot opheffing van een beslag gelegd op goederen, die in beslag waren genomen in uitvoering van een rogatoire commissie strekkende tot huiszoeking, inbeslagnamen en overdracht van de in beslag genomen stukken naar het buitenland.

4. We wensen hier op te merken dat een rogatoire commissie die tot doel heeft de inbeslagnamen van zaken de meest

verregaande vorm van kleine rechtshulp is (om te weten of het hier gaat om secundaire dan wel primaire rechtshulp, verwijzen we de lezer naar het interessante artikel van G. Stessens, «De wet van 20 mei betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemen en verbeurdverklaringen: een kritisch onderzoek», *R.W.*, 1997-98, 1273-1285).

Traditioneel vormde de rechtshulp tussen gerechtelijke overheden een verlengde van de uitlevering, waardoor de voorwaarden zowel formeel als materieel, gelijk waren met die voor de uitlevering.

De evolutie binnen de internationale samenwerking heeft de justitiële rechtshulp onafhankelijker gemaakt van de uitlevering, waardoor de voorwaarden ervan versoepeld zijn (zie C. Van den Wyngaert, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu, Antwerpen, 1998, 959-1011).

5. De Kamer van Inbeschuldigingstelling heeft nl. zeer duidelijk gesteld dat in geval van een rogatoire commissie tot inbeslagnamen de procedureregels dienen te worden toegepast die vervat zijn in de internationale verdragen en de uitleveringswet.

Art. 3.1 van het Europees Verdrag van 20 april 1959 aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken bepaalt: «De aangezochte Partij geeft volgens de procedure voorzien in haar eigen wetgeving gevolg aan de ambtelijke opdrachten aangaande een strafzaak die tot haar worden gericht door de rechterlijke autoriteiten van de verzoekende Partij en die tot doel hebben het verrichten van daden van onderzoek of de toezending van stukken van overtuiging, van dossiers of van documenten» (door België goedgekeurd bij de wet van 19 juli 1975, *B.S.*, 23 oktober 1975, err., *B.S.*, 6 november 1975).

In België is voor rogatoire commissies door buitenland strekkende tot huiszoeking, inbeslagnamen en verbeurdverklaring geen allesomvattende wet voorhanden.

Het Europees Verdrag van 20 april 1959 is in België voor een groot deel omgezet in de wet van 20 mei 1997 betreffende de internationale samenwerking inzake de tenuitvoerlegging van inbeslagnemen en verbeurdverklaringen, waarvan het de bedoeling was, met het oog op een betere internationale samenwerking, om de nationale bepalingen betreffende de verbeurdverklaring en de inbeslagnemen aan te passen aan de vereisten van de internationale samenwerking ter zake (*Parl. St.*, Kamer, 1995-96, nr. 427/1). Art. 9 en 10 van de wet van 20 mei 1997 vereisen een voorafgaande uitvoerbaarverklaring door de raadkamer voor de tenuitvoerlegging van een aan België gevraagde inbeslagnamen met het oog op verbeurdverklaring. Het gaat om een eenzijdige, niet-contradictoire procedure, waarbij de betrokkene niet gehoord wordt. Er werd evenmin in een appèlrecht voorzien om de opheffing van het beslag te vragen (G. Stessens, *o.c.*, *R.W.*, 1997-98, 1273-1285).

5. Ook de rechtsleer reageert vrij unaniem in het antwoord op de hierboven gestelde vraag.

Enkelen stellen voor dat de Wet Franchimont op een internationale inbeslagnamen van toepassing zou zijn. De waarborgen van beide procedures zouden in dat geval worden gecumuleerd (Klees, O. en Vandermeersch, D., *Le référé pénal: évolutions récentes*, 166).

Zoals hierboven uiteengezet, aanvaardt de gangbare rechtspraak dit niet.

M. Rozie is daarentegen van oordeel dat de opheffing van opsporings- of onderzoekshandelingen slechts kan worden gevraagd wanneer deze kaderen in een opsporings- of een gerechtelijk onderzoek dat in België wordt gevoerd. Hij is dan ook van mening dat terecht werd beslist dat art. 28^{sexies} en 61^{quater} Sv. in het geval van een internationale inbeslagname geen toepassing kunnen vinden, niet alleen omdat – zoals reeds gezegd – voormelde wetsbepalingen enkel gelden voor in België gevoerde onderzoeken, maar ook omdat art. 11 van de Uitleveringswet van 15 maart 1874 en art. 24 van het Benelux-Uitleveringsverdrag van 27 juni 1962 een specifieke procedure organiseren waarbij de raadkamer en in hoger beroep de Kamer van Inbeschuldigingstelling beslissen of de in beslag genomen goederen geheel of ten dele worden overgedragen aan de verzoekende staat en ook uitspraak kunnen doen over de terugvorderingen van derde bezitters of andere rechthebbenden (Rozie, M., «De eerste rechtspraak met betrekking tot het strafrechtelijk kort geding», in *Liber Amicorum J. Van Den Heuvel*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1999, 524, voetnoot 7).

De zienswijze van de Kamer van Inbeschuldigingstelling te Antwerpen uiteengezet in haar arrest van 4 december 1998, wordt eveneens gedeeld door M. De Swaef (De Swaef, M., «Uitlevering en internationale rechtshulp: overdracht van voorwerpen», in *Commentaar Strafrecht en Strafvordering*, losbladig).

Tot slot is ook H. Van Bavel van mening dat specifieke regelen dienen toegepast te worden op internationale inbeslagnemingen (Van Bavel, H., «Het strafrechtelijk kort geding: één jaar toepassing», Mys & Breesch, P.&B., 2000).

Inge Gabriëls

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

3e KAMER – 31 JANUARI 2001

Voorzitter: de h. Snelders

Raadsheren: mevr. Vanstraelen en de h. Luyten

Advocaten: mrs. Mommeyer, Reymen loco Everaerts, Buyckx loco Van der Straten en Fisette

Collectieve schuldenregeling – Gerechtelijke aanzuiveringsregeling – Kwijtschelding – Rijksdienst voor Sociale Zekerheid – Bevoorrechte schulden

De bevoegdheid van de beslagrechter tot kwijtschelding van schulden in het raam van een gerechtelijke aanzuiveringsregeling is algemeen. De schulden die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding, worden limitatief in de wet opgesomd. De beslagrechter is derhalve bevoegd tot de kwijtschelding van de moratoire intresten, vergoedingen en kosten m.b.t. schulden ten opzichte van de R.S.Z. en de fiscus, alsook tot kwijtschelding van deze schulden in hoofdsom.

R.S.Z. t/ K. e.a. en Ontvangkantoor Directe Belastingen Sint-Truiden t/ K. e.a.

Overwegende dat appellanten terecht laten gelden dat de collectieve schuldenregeling in principe geen afbreuk doet

aan de zakelijke zekerheidsrechten; dat de beslagrechter echter in het raam van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling, overeenkomstig art. 1675/12, 3°, Ger. W., voor de duur van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling, de gevolgen van de zakelijke zekerheden kan opschorten, zonder evenwel de grondslag ervan te schaden;

dat de eerste rechter dan ook de mogelijkheid had om, voor de duur van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling, de gevolgen van de zakelijke zekerheden, waaronder de voorrechten van appellanten (zie o.m. Dirix en De Corte, *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, Kluwer, 1996, p. 121, nr. 216), op te schorten; dat hij, gelet op de voorgebrachte objectieve gegevens, hiertoe terecht overging;

Overwegende dat de beslagrechter in het raam van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling, overeenkomstig art. 1675/12 Ger. W., gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van de moratoire intresten, vergoedingen en kosten kan verlenen; dat hiermee ook bedoeld worden contractuele of reglementaire boetes en de kosten opgelopen wegens achterstallige betaling of wanbetaling (zie o.m. Dirix, E. en De Wilde, A., «Materieelrechtelijke aspecten van de collectieve schuldenregeling», in *Collectieve Schuldenregeling in de Praktijk*, Intersentia, 1999, p. 59, nr. 73 met verwijzing naar de memorie van toelichting); dat de R.S.Z. volkomen ten onrechte de bevoegdheid van de beslagrechter om deze kwijtschelding te verlenen in het raam van een procedure van collectieve schuldenregeling betwist, aanvoerende dat dit uitsluitend aan haarzelf zou toekomen; dat geen enkele wetsbepaling het recht tot kwijtschelding van R.S.Z.-schulden exclusief aan deze instelling zelf toekent; dat de omstandigheid dat de R.S.Z.-wetgeving aan deze instelling de mogelijkheid verleent om kwijtschelding te verlenen, niet impliceert dat deze mogelijkheid exclusief aan haar toekomt en geenszins uitsluit dat de wetgever deze mogelijkheid biedt aan een ander, b.v. de beslagrechter in het raam van de collectieve schuldenregeling, zoals *in casu*; dat de bevoegdheid van de beslagrechter tot kwijtschelding in het raam van de collectieve schuldenregeling algemeen is, en de schulden die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding limitatief in de wet op de collectieve schuldenregeling zijn opgesomd (zie o.m. De Wilde, A., «Fresh start en geldboeten», *R.W.*, 2000-01, p. 69, nr. 5); dat ook de omstandigheid dat de R.S.Z.-wetgeving specifiek is en de openbare orde raakt, hieraan niet in de weg staat; dat de beslagrechter dus ook de mogelijkheid heeft om over te gaan tot gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van de moratoire intresten, vergoedingen en kosten m.b.t. schulden t.o.v. de R.S.Z. en de fiscus; dat de eerste rechter, gelet op de voorgebrachte objectieve gegevens, hiertoe terecht overging;

Overwegende dat de eerste rechter eveneens overging tot kwijtschelding van een gedeelte van alle schulden in hoofdsom; dat blijkt dat de termen van de vraag tot collectieve schuldenregeling *in casu* impliciet maar noodzakelijk de vraag tot kwijtschelding van een deel van alle schulden inhouden; dat de eerste rechter terecht vaststelde dat uit de door de schuldbemiddelaar opgestelde inventaris blijkt dat er geen goederen aanwezig zijn die vatbaar zijn voor eventuele tegeldemaking; dat de eerste rechter dan ook kon overgaan tot kwijtschelding van schulden in hoofdsom onder de voorwaarden bepaald in art. 1675/13 Ger. W.; dat de voormelde bepaling voor de kwijtschelding geen onderscheid maakt tussen bevoorrechte en gewone schulden; dat het be-

voorrecht karakter van de schulden dan ook geen beletsel vormt voor de eventuele kwijtschelding ervan; dat de voorverdeling in aanmerking komende gelden niet voortkomen uit de tegeldemaking van de voor beslag vatbare goederen; dat, gelet op de voorgebrachte gegevens, de eerste rechter terecht overging tot kwijtschelding van een deel van de schulden in hoofdsom, inclusief de bevoorrechte schulden van beide appellanten; dat m.b.t. de macht van de beslagrechter om in het raam van de procedure van collectieve schuldenregeling over te gaan tot kwijtschelding van de schulden in hoofdsom van appellanten, verwezen wordt naar wat hierboven werd gesteld m.b.t. de kwijtschelding van de moratoire intresten, vergoedingen en kosten in het raam van de gerechtelijke aanzuiveringsregeling; dat de macht van de beslagrechter om in het raam van de collectieve schuldenregeling over te gaan tot kwijtschelding algemeen is en de schulden die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding – waaronder niet de fiscale en R.S.Z.-schulden – limitatief in de wet op de collectieve schuldenregeling zijn opgesomd; dat de wet, meer bepaald art. 1675/13 Ger. W., deze macht uitdrukkelijk toekent aan de beslagrechter; dat hierdoor art. 1675/12, § 1, 3°, Ger. W. niet miskend wordt, omdat de zakelijke zekerheden eventueel in aanmerking dienen te worden genomen bij verdeling na de tegeldemaking van de daarvoor in aanmerking te nemen goederen overeenkomstig art. 1675/13, § 1, Ger. W., wat *in casu* evenwel onmogelijk is bij gebreke aan voor tegeldemaking vatbare goederen; dat art. 1675/13 Ger. W. precies de door art. 172 van de Grondwet vereiste wettelijke bepaling uitmaakt die de kwijtschelding van fiscale schulden door de rechter onder de daarin bepaalde voorwaarden mogelijk maakt;

...

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE HASSELT

3e KAMER – 29 MEI 2000

Voorzitter: mevr. Ponet

Rechters in handelszaken: de hh. Gerets en Jacobs

Advocaten: mrs. Renette loco Geelen en Lenaers loco Dehaese

Aanneming van werk – Graafwerk – Verplichting van de aannemer om vooraf de liggingplannen van ondergrondse openbare nutsleidingen aan te vragen – Reinigen van grachten

De op de aannemer van werken rustende verplichting om vooraf de liggingplannen van ondergrondse openbare nutsleidingen aan te vragen, geldt eveneens voor de aannemer die grachten reinigt door middel van een graafmachine.

N.V. B. t/ B.V.B.A. K.

Bij gedinginleidend dagvaardingsexploot van 30 juli 1999, betekend door het ambt van gerechtsdeurwaarder P. Verschueren loco deurwaarder P. Brosens met standplaats te Turnhout vordert aanlegster dat verweerster veroordeeld zou worden tot betaling van het bedrag van 200.177 fr., te vermeerderen met de vergoedende intresten vanaf 16 maart 1995 en de gerechtelijke intresten vanaf 30 juli 1999.

...

I. De feiten

Verweerster heeft als onderaannemer werken uitgevoerd te Hamont-Achel, ter hoogte van de Lozenweg 59. Verweerster voerde er reinigingswerkzaamheden uit met een mechanische graafmachine. Verweerster stelt dat zij enkel reinigingswerken aan de gracht uitvoerde, zonder dat de vaste grond in de gracht diende verwijderd te worden.

Op 16 maart 1995 vindt er een schadegeval plaats. Verweerster beschadigt de telefoonkabels van aanlegster tijdens haar werkzaamheden.

Er wordt een proces-verbaal opgesteld door de rijkswacht van Lommel. Het strafrechtelijk onderzoek wordt evenwel geseponeerd.

Verweerster was op het ogenblik van de feiten niet in het bezit van de liggingplannen van aanlegster. Bij aangetekende brief van 14 maart 1995 vroeg de hoofdaannemer, de N.V. Q., de liggingplannen aan aanlegster aan. Deze brief ontving aanlegster op 16 maart 1995. Bij aangetekende brief van 23 maart 1995 verzond aanlegster de liggingplannen aan de hoofdaannemer, de N.V. Q., waarin aanlegster instructies verstrekt ter voorkoming van beschadigingen van ondergrondse telecommunicatie-uitrustingen van aanlegster bij de uitvoering van werken.

Aanlegster stelt dat verweerster geen peilingen naar de aanwezigheid van kabels uitvoerde. Verweerster daarentegen stelt dat zij regelmatig peilingen uitvoerde.

Bij aangetekende brief van 22 maart 1995 stelt aanlegster de hoofdaannemer, de N.V. Q., aansprakelijk voor de kabelbeschadiging van 16 maart 1995.

Bij aangetekende brief van 27 maart 1995 antwoordt de hoofdaannemer dat verweerster als onderaannemer de werken uitvoerde. Op dezelfde datum stelt de hoofdaannemer verweerster in gebreke voor de kabelbeschadiging.

Bij aangetekende brief van 5 april 1995 stelt aanlegster verweerster in gebreke voor het schadegeval van 16 maart 1995.

Bij aangetekende brief van 10 mei 1995 deelt aanlegster aan verweerster mee dat de schade een bedrag van 200.177 fr. bedraagt. Bij aangetekende brieven van 12 juli 1995 en 10 augustus 1995 maant aanlegster verweerster aan om het bedrag van 200.177 fr. over te maken.

Verweerster gaat evenwel niet over tot betaling, zodat aanlegster verweerster dagvaardt bij exploit van 30 juli 1999.

II. Het standpunt van partijen

A. Het standpunt van aanlegster

Aanlegster is van oordeel dat haar vordering integraal gegrond dient verklaard te worden, omdat zowel de fout, de schade en het oorzakelijk verband ten aanzien van verweerster vaststaan:

Aanlegster meent dat verweerster diverse fouten in de zin van art. 1382 B.W. heeft begaan, waarbij zij het volgende opmerkt:

Verweerster heeft art. 114 van de wet van 21 maart 1991 miskend, omdat aanlegster niet op de hoogte werd gebracht van de door verweerster geplande werken. Deze verplichting wordt nochtans met strafsancities beteugeld, zodat een miskenning van deze wettelijke norm op zichzelf reeds een fout

uitmaakt in de zin van art. 1382 B.W. Aanlegster merkt op dat de hoofdaannemer de plannen pas op 14 maart 1995 gevraagd heeft en dat aanlegster die brief slechts op 16 maart 1995 ontvangen heeft, terwijl het schadegeval zich op dezelfde datum voorgedaan heeft.

Aanlegster merkt op dat verweerster niet in het bezit was van de liggingsplannen noch peilingen uitgevoerd heeft. Onder verwijzing naar rechtspraak meent aanlegster dat verweerster zeer onzorgvuldig en foutief is tewerkgegaan.

...

Aanlegster voegt er nog aan toe dat de verplichting om liggingsplannen op te vragen eveneens van toepassing is voor werkzaamheden bestaande uit het reinigen van grachten. Aanlegster merkt op dat de rechtspraak geen onderscheid maakt tussen diverse soorten werkzaamheden. Uit de rechtspraak die aanlegster bijbrengt blijkt integendeel dat ook voor het reinigen van grachten, zeker met een graafmachine, zoals *in casu* het geval was, de verplichting tot het opvragen van liggingsplannen en tot het uitvoeren van peilingen van toepassing is.

Aanlegster stelt vast dat verweerster het schadebedrag, dat tevens goedgekeurd was door de B.V.V.O., door verweerster niet betwist wordt.

...

B. Het standpunt van verweerster

Verweerster is van oordeel dat de vordering van aanlegster ongegrond dient verklaard te worden, minstens dat aanlegster zelf voor 3/4 van haar eigen schade aansprakelijk dient gesteld te worden, waarbij zij het volgende opmerkt:

Verweerster is van oordeel dat zij geen fout begaan zou hebben, omdat zij geen verplichting tot planaanvraag zou hebben. Verweerster merkt immers op dat zij enkel reinigingswerken aan de gracht uitvoerde, waarbij losse grond diende verwijderd te worden. Verweerster diende de vaste grond niet te verwijderen, zodat zij geen liggingsplannen diende aan te vragen, aangezien de kabels zich in de vaste grond bevinden. Bovendien merkt verweerster op dat de hoofdaannemer aansprakelijk is. Deze hoofdaannemer heeft verweerster evenwel niet in tussenkomst en vrijwaring gedagvaard.

...

III. Beoordeling

A. Een fout van verweerster

1. In de rechtsleer en de rechtspraak wordt aan de (onder)aannemer die werken uitvoert, een dubbele verplichting opgelegd:

– De aannemer dient voorafgaandelijk de eigenaar van de kabel te raadplegen. Deze voorafgaande raadplegingsplicht wordt omgezet in een verplichte aanvraag tot het bezorgen van de liggingsplannen van de ondergrondse installaties aangaande de zone van de uit te voeren werken, zoniet gaat de aannemer een fout.

– De aannemer heeft tevens de verplichting tot voorafgaande lokalisatie van de ondergrondse kabels. Lokaliseren onderstelt het peilen naar de aanwezigheid van mogelijke kabels. De verplichting tot voorzichtigheid bij uitvoering van de werken rust hierbij op de eerste plaats op de aan-

nemer die de werken effectief uitvoert (zie o.m. J. Herbots, C. Pauwels, E. Degroote, «Overzicht van rechtspraak. Bijzondere Overeenkomsten (1988-1994)», *T.P.R.*, 1997, p. 1015-1017, nr. 598; zie ook M. Neut, «Beschadiging van ondergrondse kabels en leidingen: raadgevingsplicht van de aannemer versus informatieplicht van de kabeleigenaar», *R.W.*, 1999-2000, 51-55).

2. *In casu* dient de Rechtbank vast te stellen dat verweerster geenszins aan de voorafgaande raadplegingsplicht voldaan heeft, aangezien verweerster niet over de liggingsplannen beschikte op de datum van het schadegeval, namelijk 16 maart 1995.

De hoofdaannemer verzocht immers slechts op 14 maart 1995 om de mededeling van de liggingsplannen, welke brief aanlegster slechts op 16 maart 1995 heeft ontvangen, en waarop zij bij brief van 23 maart 1995 heeft geantwoord.

De Rechtbank dient derhalve vast te stellen dat verweerster aan de eerste verplichting tot het aanvragen van de liggingsplannen niet heeft voldaan, zodat verweerster een fout in de zin van art. 1382 e.v. B.W. heeft begaan.

Ten onrechte meent verweerster dat zij niet aan de verplichting tot het aanvragen van liggingsplannen onderworpen zou zijn, omdat zij slechts reinigingswerken aan de grachten uitgevoerd zou hebben. De Rechtbank stelt immers vast dat uit het strafdossier blijkt dat verweerster de bedding van de gracht aan het reinigen was met een graafmachine. De Rechtbank is van oordeel dat het reinigen van een gracht door middel van een graafmachine wel degelijk een voorafgaande raadplegingsplicht, inhoudende het opvragen van de liggingsplannen van de ondergrondse openbare nutsleidingen vereist ter voorkoming van ongevallen of beschadigingen (zie in dezelfde zin Antwerpen, 29 februari 1996, niet gepubliceerd, A.R. 3092/87, inzake Belgacom / Het Vlaams Gewest en de Belgische Staat).

...

4. De Rechtbank is ten slotte van oordeel dat verweerster tevens art. 114 van de wet van 21 maart 1991 heeft miskend door aanlegster niet vooraf in te lichten met betrekking tot haar voornemen werken uit te voeren. De Rechtbank dient immers vast te stellen dat de hoofdaannemer slechts op 14 maart 1995 aanlegster aangetekend heeft geïnformeerd over het voornemen werken uit te voeren, welke brief aanlegster, zoals reeds gesteld, slechts op 16 maart 1995 mocht ontvangen, zijnde de datum van het schadegeval. Ook de overtreding van art. 114 van de wet van 21 maart 1991 vormt een fout in de zin van art. 1382 B.W.

...

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e KAMER – 30 OKTOBER 2000

Rechter: de h. Jocqué

Advocaten: mrs. De Fauw, Crivits en Persyn

1. Productenaansprakelijkheid – Wet Productenaansprakelijkheid – Toepassingsgebied – Elektriciteit – Gebrekkig product – Tekort aan veiligheid – 2. Overeenkomst – Toestemming – Standaardvoorwaarden – Aanvaarding – 3. Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Elektriciteits-

verdelers – Slecht contact in aftakkingsklem – Op zichzelf geen fout

1. Elektriciteit moet worden beschouwd als een product in de zin van de Wet Productaansprakelijkheid van 25 februari 1991.

Een product is gebrekkig in de zin van deze wet als het niet de veiligheid biedt die ervan mag worden verwacht. Een afnemer van elektriciteit mag ervan uitgaan dat de elektriciteit op een onschadelijke wijze tot in de particuliere woning wordt gebracht.

2. De aansluiting op het elektriciteitsnet impliceert de aanvaarding van de algemene voorwaarden van de elektriciteitsverdelers.

3. Uit het loutere feit dat er een slecht contact in de aftakkingsklem is ontstaan, mag niet worden afgeleid dat de elektriciteitsverdelers een fout beging bij het plaatsen of het onderhoud van de elektriciteitsinstallatie.

V., H. en N.V. D. t/ C.V.B.A. I.

...

Bijzonderste gegevens

1. Eisers voeren aan dat eerste en tweede eisers eigenaars zijn van een woning gelegen te (...), waarvoor zij een brandpolis afsloten bij derde eiseres.

Volgens eisers ontstond er op 23 oktober 1998 schade aan diverse toestellen veroorzaakt door overspanning op het elektriciteitsnet. Verweerster zou eigenaar zijn van de elektrische installatie waarin het gebrek ontstaan is. Minstens zou er een gebrek aan onderhoud dienen te worden aangenomen.

Eisers stellen verweerster aansprakelijk voor de schade zowel contractueel als buitencontractueel. Eerste en tweede eisers vorderen een schadevergoeding van 51.708 fr. en derde eiseres terugbetaling van haar uitgaven ten bedrage van 40.866 fr.

2. Verweerster werpt op dat derde eiseres niet het vereiste belang en de vereiste hoedanigheid heeft om het aandeel van eerste en tweede eisers in de schade op te vorderen.

Ten gronde stelt verweerster dat de rechtsverhouding tussen haar en eerste en tweede eisers van reglementaire aard is.

Zij verwijst voorts naar artikel V.2.b. van het Reglement voor de aftakking op basis waarvan eisers een fout in oorzakelijk verband met de schade zouden dienen te bewijzen. Het loutere feit dat een elektrisch vermogen met een hoger voltage dan 220 V ter beschikking werd gesteld, zou geen fout uitmaken.

De oorzaak voor de onderbreking van de nulgeleider en de daaruit voortvloeiende overspanning zou gelegen zijn in een slecht contact in de aftakkingsklem. Een dergelijk fenomeen zou onvoorzienbaar en toevallig zijn. Het slechte contact zou bij onderhoudswerken niet kunnen worden vastgesteld. Aldus zou er overmacht voorhanden zijn.

3. Eisers verduidelijken dat enkel eerste en tweede eisers het bedrag van 51.708 fr. vorderen.

Eisers stellen dat de aansprakelijkheid van verweerster op grond van art. 1384 B.W. vaststaat, aangezien zij bewaarster is van de bewust kabel.

Eisers betogen voorts dat verweerster een fout beging. Zij zou er dienen voor te zorgen dat haar installaties goed onderhouden blijven en goed blijven functioneren.

Bij conclusies, neergelegd op 5 juni 2000, beroepen eisers zich eveneens op de wet van 25 februari 1991 op de productaansprakelijkheid.

Beoordeling

1. Op 26 oktober 1996 deed eerste eiser aangifte bij derde eiseres van het schadegeval waarbij diverse toestellen van eerste en tweede eisers werden beschadigd ingevolge een onaangepaste elektrische stroom.

Bij aangetekende brief van 28 oktober 1998 liet derde eiseres aan verweerster weten dat zich op 23 oktober 1998 in de woning van eerste eiser een schadegeval heeft voorgedaan en verweerster voor deze schade aansprakelijk kon worden gesteld.

Verweerster gaf bij brief van 23 november 1998 uitleg aan derde eiseres omtrent de oorzaak van de schade. Volgens verweerster deed er zich op 23 oktober 1998 een slecht contact voor in de aftakkingsklem naar de woning (...), met als gevolg een nulgeleider onderbreking en overspanning met eventueel schade aan elektrische toestellen. Verweerster voegde er aan toe dat dergelijk slecht contact onvoorzienbaar is en als puur toeval zou dienen gecatalogeerd te worden.

2.1. Elektriciteit moet worden beschouwd als een product in de zin van de wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor gebrekkige producten (Vansweevelt, T., «De wet van 25 februari 1991 inzake productaansprakelijkheid», *T.B.B.R.*, 1992, p. 105, nr. 16; *Vred. Gent*, 2 mei 1997 en 5 september 1997, *A.J.T.*, 1999-2000, p. 461).

De betwisting omtrent de rechtsverhouding tussen eerste eiser en verweerster is niet relevant voor wat betreft de toepassing van de wet van 25 februari 1991. Alle benadeelden kunnen immers de toepassing van deze wet inroepen (Vansweevelt, *o.c.*, p. 99, nr. 5).

Het product, dat door verweerster werd geleverd, is de elektriciteit en niet de toevoerleiding. De elektriciteit veroorzaakte de kortsluiting met schade tot gevolg. De door verweerster geleverde elektriciteit bood niet de veiligheid die ervan verwacht mocht worden.

Een afnemer van elektriciteit mag ervan uitgaan dat de elektriciteit op een onschadelijke wijze tot in de particuliere woning wordt gebracht. De elektriciteit dient *in casu* dan ook beschouwd te worden als een gebrekkig product.

Verweerster kan niet worden gevolgd wanneer zij verwijst naar art. 8 van de wet van 25 februari 1991. De elektriciteit, die de schade veroorzaakte, werd in het verkeer gebracht op het ogenblik dat deze vanuit de centrale in de woning van eerste eiser werd binnengebracht. Verweerster maakt niet aannemelijk dat het product niet gebrekkig was bij de invoering ervan in het handelsverkeer.

Voorts dient te worden vastgesteld dat verweerster zich op grond van art. 10 van de wet van 25 februari 1991 niet kan ontlasten van haar aansprakelijkheid.

Verweerster is in de gegeven omstandigheden ertoe gehouden eisers te vergoeden op grond van de voormelde wet van 25 februari 1991.

2.2. Verweerster stelt voorts dat rekening dient te worden gehouden met de franchise bepaald in art. 11, § 2, derde lid, van de wet van 25 februari 1991.

Eisers betwisten niet dat de door verweerster vooropgestelde franchise van 20.170 fr. in rekening dient te worden gebracht.

De vrijstelling dient op grond van art. 41, derde lid, van de wet van 25 juni 1992 te worden toegerekend op de uitgaven van derde eiseres.

3. Gelet op de franchise, die op grond van de wet van 25 februari 1991 dient te worden toegerekend op het aan derde eiseres toekomende bedrag, dient verder ook de door eisers aangevoerde rechtsgrond van art. 1384, eerste lid, B.W. te worden onderzocht.

De aansluiting op het elektriciteitsnet impliceert de aanvaarding van de algemene voorwaarden van de leverancier. Door in te gaan op het aanbod van verweerster om elektriciteit te leveren, hebben eisers zich onderworpen aan de algemeen geldende voorwaarden, zodat de leveringsvoorwaarden hem tegenwerpelijk zijn.

Art. V.2 van het «Reglement voor de aftakking, het ter beschikking stellen en het afnemen van elektriciteit in laagspanning» bepaalt dat de verdeler aansprakelijk is voor onderbrekingen en variaties in spanningen en frequentie, in zoverre de abonnee het bewijs levert van een fout, van schade aan het oorzakelijk verband tussen beide, en dit onverminderd het bepaalde onder artikel V.1a en b en artikel V.2a van het reglement.

Het behoort aldus aan eisers een fout van verweerster te bewijzen en aan te tonen dat zij op 29 augustus 1996 is tekortgeschoten aan haar leveringsplicht als bepaald in de artikelen V.1 en V.2a van het reglement. Het loutere feit dat een slecht contact is ontstaan, houdt niet in dat verweerster een fout beging bij het plaatsen van de installatie of het onderhoud. Het kan niet worden uitgesloten dat het slechte contact ontstaan is door externe factoren waaraan verweerster vreemd is.

Gelet op het tussen partijen geldende exonatiebeding kunnen eisers trouwens hoe dan ook geen vergoeding vorderen op grond van art. 1384, eerste lid, B.W. Elke aansprakelijkheidsvordering is immers uitgesloten, behalve in geval van bewijs van enige fout als bepaald in art. V.2 van het reglement.

...

VREDEGERECHT TE ROESELARE

15 NOVEMBER 2001

Rechter: de h. Nolf

Advocaten: mrs. Cambien en Van Parys

Minderjarige – Ouderlijk gezag – Goederen van het kind – 1. Optreden in rechte als eiser – Machtiging – Oproeping andere ouder – 2. Aanduiding voogd *ad hoc* – Schijnbare belangentegenstelling

1. Er bestaat geen uitzondering op de regel dat de andere ouder wordt gehoord of opgeroepen, in het geval het verzoek tot machtiging door de ene ouder precies een rechtsvordering tegen de andere betreft.

*2. Er wordt slechts een voogd *ad hoc* aangeduid indien er een belangentegenstelling is tussen het kind en zijn beide ouders. Daartoe is het voldoende dat de belangen niet volledig parallel zijn, zodat er minstens een gevaar voor divergentie bestaat.*

X. t/ Y.

A. Voorwerp van de vordering

1. De vordering strekt ertoe verzoekster machtiging te verlenen om haar minderjarig kind (...) in rechte als eiser te vertegenwoordigen in het raam van de strafzaak die er op grond art. 373, eerste en derde lid, 374, 377, eerste en vierde lid, en 378 Sw. ten laste van haar echtgenoot (...) zal voorkomen voor de veertiende kamer van de Correctionele Rechtbank te Brugge, (...), en haar voor zoveel als nodig eveneens te machtigen in die hoedanigheid de passende vorderingen in te stellen.

2. Ter zitting van heden formuleert verzoekster subsidiair de vraag voor de betreffende opdracht een voogd *ad hoc* aan te stellen.

B. Standpunt van de opgeroepen partij

1. Deze betwist de machtiging zoals primair gesteld.

2. Terzake de subsidiair geformuleerde vraag gedraagt hij zich naar Onze wijsheid.

C. Beoordeling

1. Het huidige art. 378 *juncto* 410,7 B.W. voorziet in een bijzondere machtiging van de ouder(s) om de minderjarige in rechte te vertegenwoordigen, *in casu* ter uitoefening van een burgerlijke partijstelling.

2. In strijd met wat het inleidend verzoekschrift in het beschikkend gedeelte suggereert, kan er geen aanleiding toe bestaan een (niet in de wet bepaalde) uitzondering te maken op de regel dat de andere ouder gehoord of tenminste geroepen wordt, ingeval de machtiging precies een vordering tegen die ouder beoogt.

3. Indien onder het vorige regime de mogelijkheid om een voogd *ad hoc* te laten aanduiden slechts bestond in het geval er belangentegenstelling bestond tussen enerzijds het kind en zijn *beide* ouders, is de betreffende meervoudsvorm in het huidige art. 378 B.W. onveranderd gebleven.

Als de belangentegenstelling zich slechts voordoet tussen een van de ouders en het kind, kan de andere ouder het kind rechtsgeldig vertegenwoordigen.

4. Het is echter niet omdat de belangen van deze laatste ouder strijdig zijn met die van de andere ouder, dat de belangen van het kind ook gelijklopen met die van de ouder die dit kind zou kunnen vertegenwoordigen.

Wanneer deze belangen niet volstrekt en volledig parallel zijn, is er minstens gevaar voor divergentie en (eventueel slechts erg genuanceerde) belangentegenstelling.

5. Daar de (eveneens) in het vooruitzicht gestelde burgerlijke partijstelling van verzoekster «in eigen naam» beoogt haar eigen belang (en vraag tot schadevergoeding) in de strafprocedure te laten gelden als echtgenote en zelfs als moeder, strekt de burgerlijke partijstelling voor het kind ertoe de morele en materiële belangen van uitsluitend het kind zelf te vrijwaren.

De processuele belangen van het kind zijn niet noodzakelijk die van de moeder.

Het is reeds in het belang van het kind dat zelfs geen *schijnbare* belangenvermenging zou bestaan ingevolge twee door een en dezelfde raadsman nagestreefde vorderingen, namelijk die van de echtgenote-moeder enerzijds en die van het kind anderzijds.

Reeds louter in de mate dat het strafrechtelijk verweer de burgerlijke partijstelling van het kind zou kunnen pogen te bestrijden door te verwijzen naar processuele inspiratie van de andere ouder, blijkt al een belangentegenstelling tussen moeder en kind.

Als het oogmerk van de machtiging erin bestaat «*een stem te geven aan de sprakeloze, een kind met de krekelsestem*» (M. Storme, verwijzend naar dichter Karel Jonckheere, *Afscheidscollege* p. 91), moeten alle waarborgen aangepast worden uitgebouwd opdat deze vordering onbevangen zou kunnen worden begrepen en onderzocht, en ook als zodanig door de geviseerde partij worden ondergaan.

Ook naar de toekomst toe gebiedt het moreel en pedagogisch belang van het kind dat nooit enige zweem van amalgaam kan bestaan hebben tussen haar belangen en die van haar moeder, die door deze laatste, met het oog op de door haar nagestreefde doelstellingen, die haar terecht volledig eigen kunnen zijn, vrijelijk nagestreefd kunnen worden.

De processuele «*stem*» van het kind dient als volwaardig en dus afzonderlijk vertolkt te worden door de burgerlijke partijstelling bij monde van een derde te laten vervullen, *in casu* door een voogd *ad hoc*.

6. Wij hebben Ons voorafgaandelijk van de aanvaarding door de voogd *ad hoc*, van haar opdracht vergewist.

Om deze redenen,

Wij, Vrederechter,

- wijzen het verzoek, zoals primair gesteld, af;
- willigen het verzoek, zoals subsidiair gesteld, in;
- stellen aan als voogd *ad hoc* (...), met als opdracht de voornoemde minderjarige (...) in rechte als eiseres-burgerlijke partij te vertegenwoordigen in het raam van de strafzaak die er ten laste van haar vader (...) zal voorkomen voor de veertiende kamer van de Correctionele Rechtbank te Brugge (...) en aldaar voor zoveel als nodig in die hoedanigheid alle passende vorderingen en proceshandelingen te stellen, met inbegrip van alle in voorkomend geval passende rechtsmiddelen en voorzieningen terzake.

NOOT – Zie over deze problematiek onder het nieuwe voogdijrecht: P. Senaeve, «*Werking van de voogdij inzake de persoon – Wijzigingen in Boek I B.W. inzake huwelijk, adoptie, pleegvoogdij en ontvoogding*», in P. Senaeve, J. Gerlo en F. Lievens (red.), *De hervorming van het voogdijrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2002, nrs. 225 tot 232 en over de draagwijdte van de machtiging wat betreft de aanwending van rechtsmiddelen: S. Mosselmans, «*Werking van de voogdij inzake het vermogen*», in P. Senaeve, J. Gerlo en F. Lievens, *o.c.*, nr. 420.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Arbitragehof 10 november 1999

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Rechterlijke organisatie – Rechtbank van eerste aanleg – Alleenrechtsprekende rechter – Strafzaken – Internering

Bij arrest van 29 september 1998, heeft het Hof van Cassatie de volgende prejudiciële vraag gesteld: «*Schendt*

het enige artikel, § XV, van de wet van 25 oktober 1919 tot tijdelijke wijziging van de rechterlijke inrichting en van de rechtspleging voor de hoven en de rechtbanken, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre het bepaalt dat de bevoegdheden van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg in strafzaken, waaronder, met toepassing van art. 7 van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, de bevoegdheid om de internering te gelasten van de verdachte die een feit, misdaad of wanbedrijf genoemd, heeft gepleegd, met name tegen de orde der familie of de openbare zedelijkheid, aan een kamer met één rechter opgedragen worden, terwijl de kamers van de correctionele rechtbank die uitspraak moeten doen over misdrijven tegen de derde der familie of tegen de openbare zedelijkheid, met toepassing van art. 92, § 1, 4°, Ger.W., uit drie rechters moeten bestaan?»

Op de volgende gronden beantwoordt het Hof deze vraag ontkennend:

«B.1.1. Het enige artikel, § XV, van de wet van 25 oktober 1919 bepaalt:

«De bevoegdheden van de raadkamer der rechtbank van eersten aanleg in strafzaken worden opgedragen aan eene kamer met één rechter. Er wordt uitspraak gedaan op verslag van den onderzoeksrechter, nadat de burgerlijke partij, de procureur des Konings en de beschuldigde zijn gehoord. De beschuldigde mag zich door een raadsman doen bijstaan. De rechter der kamer, belast met de uitspraak, doet, ten minste acht en veertig uren vooraf, plaats, dag en uur voor de verschijning, vermelden in een bijzonder ter griffie gehouden register. De griffier geeft daarvan kennis, bij aangetekenden brief, aan den beschuldigde en aan zijn raadsman, indien in een loop van het geding er een werd aangewezen.

«Wanneer het onderzoek is afgelopen, worden de stukken ter griffie neergelegd ten minste acht en veertig uren vóór de beraadslaging van de kamer met de uitspraak belast; de beschuldigde en zijn raadsman zijn gerechtigd om daarvan inzage te nemen.

(...)

«De raadkamer mag evenwel de persoonlijke verschijning bevelen en tegen deze beslissing kan geen enkel rechtsmiddel worden aangewend.

«Zij wordt aan de betrokken partij betekend ten verzoeken van het openbaar ministerie, met dagvaarding om te verschijnen op de door de raadkamer vastgestelde datum. Verschijnt zij niet, dan wordt uitspraak gedaan bij verstek.

«Wanneer echter in de zaak geen burgerlijke partij betrokken is kan de raadkamer, zonder verdere formaliteit dan het verslag van den onderzoeksrechter, op de eensluidende vordering van den procureur des Konings, de beschikkingen verlenen voorzien bij de artikelen 128 en 129 van het Wetboek van Strafvordering en bij artikel 4 der wet van 4 Oktober 1867.»

«B.1.2. Art. 92, § 1, Ger.W. bepaalt:

«Aan de kamers met drie rechters moeten worden toegewezen:

(...)

4° de strafzaken betreffende misdrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid;

(...)

«B.1.3. Art. 94 Ger.W., vóór de wijziging ervan bij de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging

in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek (in werking getreden op 2 oktober 1998), bepaalde: «De raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg die zitting houdt in correctionele zaken kan bestaan uit één rechter.»

«B.2. Uit de voormelde bepalingen blijkt dat er een verschil in behandeling bestaat tussen twee categorieën van verdachten van misdaden of wanbedrijven tegen de orde der familie of tegen de openbare zedelijkheid, namelijk, enerzijds, de verdachten van wie de internering wordt gelast door de raadkamer met een enkele rechter en, anderzijds, de verdachten die worden beoordeeld door een correctionele kamer met drie rechters.

«B.3.1. Er bestaat een verschil tussen de beslissing om een verdachte te interneren en de beslissing waarbij ten gronde uitspraak wordt gedaan over de schuld van die verdachte.

«B.3.2. Internering is een maatregel om ervoor te zorgen dat een geesteszieke geen schade meer kan toebrengen en, terzelfder tijd, om hem een curatieve behandeling te doen ondergaan. Internering is geen straf en kan enkel door de rechter worden uitgesproken indien de verdachte een feit heeft gepleegd dat als misdaad of wanbedrijf wordt aangemerkt, en indien hij op het ogenblik van de beslissing in een ernstige staat van geestesstoornis of van zwakzinnigheid verkeert, waarin hij zich onmogelijk kan beheersen.

«B.3.3. Om te oordelen over de schuld, moet de rechter nagaan of de feiten die de verdachte worden verweten, beantwoorden aan de materiële en morele voorwaarden van een misdrijf dat het karakter van een misdaad of van een wanbedrijf vertoont, of de persoon die naar hem is verwezen wel degelijk de dader ervan is en of hij bijgevolg hiervan de sancties moet ondergaan waarin de wet voorziet.

«B.4.1. Het Hof moet oordelen of het verschil in behandeling dat voortvloeit uit de twee procedures waarin de wet voorziet, redelijk verantwoord is.

«B.4.2. Uit de parlementaire voorbereiding van art. 92 Ger.W. blijkt dat de wetgever beoogde de strafzaken betreffende misdrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid aan de correctionele kamers met drie rechters toe te wijzen, om het «onpersoonlijke» karakter van de rechtspraak te waarborgen en tegelijkertijd een gedachtewisseling te waarborgen wanneer uitspraak wordt gedaan over misdrijven die de persoonlijke opvattingen van de magistraten kunnen betreffen (*Parl. St.*, Senaat, 1963-1964, Verslag Van Reepinghen, p. 74-75).

«B.4.3. De wetgever vermocht redelijkerwijze de bevoegdheid tot het gelasten van de internering aan de onderzoeksgerechten toe te kennen, om een doeltreffende rechtsbedeling te waarborgen en een verwijzing van de zaak naar het vonnisgerecht te vermijden, en bijgevolg lange en soms onmenselijke debatten, wanneer het misdrijven is bewezen en de geestestoestand van de verdachte duidelijk is (*Pasin.*, 1930, p. 82).

«B.4.4. Het Hof stelt vast dat bijzondere waarborgen van toepassing zijn wanneer de raadkamer een internering uitsprekt. De onderzoeksgerechten kunnen hetzij ambtshalve, hetzij op de vordering van het openbaar ministerie of op verzoek van de verdachte en van zijn advocaat, gelasten dat getuigen en deskundigen zullen worden verhoord (art. 9, eerste lid, van de wet van 1 juli 1964). De zitting van de onderzoeksgerechten is openbaar op verzoek van de verdachte, behalve in de gevallen waarin de openbaarheid ge-

vaarlijk wordt geacht voor de orde en de goede zeden (art. 9, tweede lid, van de voormelde wet). Ten slotte kunnen zowel het openbaar ministerie als de verdachte of zijn advocaat voor de kamer van inbeschuldigingstelling hoger beroep instellen tegen de beschikkingen van de raadkamer waarbij de internering wordt gelast of geweigerd (art. 8 van de voormelde wet). De kamer van inbeschuldigingstelling bestaat uit drie raadsheren (art. 109bis, § 3, Ger.W.)».

(Voorzitter: de h. Melchior – Rapporteurs: de hh. Cerexhe en Boel – Advocaten: mrs. Bastijns en Timmermans loco Traest – Arrest nr. 122/99).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 4 maart 1999

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Voertuigschade – Gebruiksderiving – Bewijs

Op de volgende gronden verwerpt het Hof de voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Luik van 21 juni 1996:

«Overwegende dat de getroffene van een door de fout van een derde veroorzaakt ongeval, van die derde schadevergoeding kan vorderen wegens gebruiksderiving van het voertuig, dat niet gebruikt kan worden tijdens de noodzakelijke tijd eensdeels om de vaststelling van de schade te doen, en, anderdeels, om herstellingen uit te voeren of het voertuig te vervangen, in zoverre het buiten omloop stellen van het voertuig hem nadeel heeft berokkend;

«Overwegende dat, hoewel de feitenrechter het bestaan van schade veroorzaakt door een onrechtmatige daad in feite beoordeelt, het aan het Hof staat na te gaan of de vastgestelde feiten de gevolgen verantwoorden die de rechter daaruit in rechte afleidt;

«Overwegende dat het hof van beroep te dezen heeft kunnen beslissen dat eiseres het bewijs van schade wegens gebruiksderiving van het materieel niet heeft geleverd «door louter en alleen een wiskundige formule toe te passen op de vervangingswaarde van de beschadigde locomotief met inachtneming van de boekhoudkundige restwaarde van de investering»;

«Dat het middel in zoverre niet kan worden aangenomen».

(Voorzitter: mevr. Charlier – Rapporteur: de h. Echement – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaat: mr. De Gryse – In de zaak: N.M.B.S. t/ NV A.).

Hof van Cassatie (2e Kamer) 8 september 1999

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Werkgever die lonen, bijdragen en vergoedingen betaalde wegens arbeidsongeschiktheid van personeelslid – Terugvordering van aansprakelijke – Omvang – Rechten van de getroffene zelf – Gederfde nettoloon

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een op 17 september 1996 in hoger beroep gewezen vonnis van de Correctionele Rechtbank te Charleroi:

«Overwegende dat de werkgever, die gesubrogeerd is in de rechten van de door hem vergoede getroffene, tegenover de

aansprakelijke derde of diens verzekeraar geen andere rechten kan uitoefenen dan die van de getroffen zelf;

«Overwegende dat het zonder belang is dat verweerster te dezen, krachtens een statuut dat niet bindend is voor eiser en dat derhalve niet aan hem kan worden tegengeworpen, aan haar personeelslid vergoedingen ten bedrage van het gederfde brutoloon heeft uitgekeerd;

«Dat, bij ontstentenis van dat statuut, het personeelslid van verweerster alleen gerechtigd zou geweest zijn om vergoedingen, gelijk aan de werkelijk geleden schade, en derhalve berekend op grond van het gederfde nettoloon, te vorderen van de aansprakelijke derde, tenzij hij bewees dat het vervangingsinkomen aan dezelfde sociaalrechtelijke en fiscaalrechtelijke regels onderworpen was;

«Overwegende dat het bestreden vonnis van 17 september 1996 bijgevolg, daar het, na te hebben beslist dat «het door het ongeval getroffen personeelslid, bij ontstentenis van een vergoeding door zijn werkgever, gerechtigd was om van de voor het ongeval aansprakelijke persoon (de) terugbetaling te eisen van het tijdens zijn arbeidsongeschiktheid verdiende nettoloon», niettemin aan verweerster, die als borg in de rechten van haar personeelslid is gesubrogeerd, het brutobedrag van de bezoldiging van de getroffen toekent, op grond dat er wel degelijk sociale en fiscale afhoudingen zijn geschied, niet naar recht verantwoord is».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Lahousse – Openbaar ministerie: de h. Spreutels – Advocaat: mr. Kirkpatrick – In de zaak: V. t/ N.M.B.S.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 4 mei 2000

Inkomstenbelastingen – Bedrijfsuitgaven – Kosten en honoraria van fiscaal adviseur – Aftrekbaarheid

Op de volgende gronden verwerpt het Hof de voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Gent van 7 november 1996:

«Overwegende dat uit art. 44 en 50, 2°, W.I.B. (1964) volgt dat uitgaven als bedrijfsuitgaven kunnen worden aangemerkt als ze inherent zijn aan de uitoefening van het beroep;

«Overwegende dat de kosten en honoraria van een fiscaal adviseur op wie een belastingplichtige een beroep doet voor de aangifte van zijn bedrijfsinkomsten bij het belastingbestuur, die voldoen aan de wettelijke voorwaarden om als bedrijfslasten te worden afgetrokken, behoren tot dat soort uitgaven;

«Overwegende dat het arrest op grond van feitelijke elementen oordeelt dat de uitgave van 6.248 fr. die de verweerders hebben betaald als «ereloon fiscaliteit», werd gedaan of gedragen om de belastbare inkomsten te behouden;

«Dat het arrest zodoende de in het middel aangewezen wetsbepalingen niet schendt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – In de zaak: Belgische Staat t/ D. en D.

NOOT – Zie in dezelfde zin: Cass., 21 november 1997, *R.W.*, 1998-99, 653, met noot L. Vandenbergh; Cass.,

13 februari 1998, *R.W.*, 1998-99, 1157, met noot L. Vandenbergh.

Hof van Cassatie (1e Kamer) 18 mei 2000

Burgerlijke rechtspleging – Conclusie – Termijnen – Art. 747, § 2, Ger.W. – Wering uit het debat – Belang

Het arrest gewezen op 6 januari 1999 door het Hof van Beroep te Brussel wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat krachtens art. 747, § 2, laatste lid, *Ger.W.* de conclusies die zijn overgelegd na het verstrijken van de termijnen die door de rechter waren bepaald om conclusies te nemen, ambtshalve uit het debat worden geweerd, onverminderd de toepassing van de uitzonderingen bedoeld in art. 748, §§ 1 en 2;

«Overwegende dat de rechter die de termijnen om conclusies te nemen bepaalt, dwingende termijnen oplegt;

«Dat wanneer een partij aan de rechter vraagt een te laat overgelegde conclusie uit het debat te weren, de rechter het belang dienaangaande van die partij niet mag beoordelen;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat 1) in het proces-verbaal van de inleidingszitting de conclusietermijnen met toepassing van art. 747, § 2, *Ger.W.* werden bepaald; 2) de eerste verweerder ten laatste op 30 januari 1998 een conclusie ter griffie zal indienen en mededelen, en deze termijn niet werd nageleefd; dat hij op 5 maart 1998 een conclusie ter griffie indiende; 3° eiser vraagt dat die conclusie uit het debat zou worden geweerd;

«Overwegende dat het arrest beslist die conclusie niet uit het debat te weren om reden dat eiser geen belang heeft, daar de late neerlegging en mededeling eiser geen nadeel heeft toegebracht, hij na de ontvangst van die conclusie zelf binnen de gestelde termijn een conclusie heeft kunnen nemen en de vastgestelde rechtsdag niet in het gedrang is gekomen;

«Overwegende dat het arrest zodoende art. 747, § 2, laatste lid, *Ger.W.* schendt;

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaten: mrs. Gérard, Delahaye en Geinger – In de zaak: Vlaams Gewest t/ Belgische Staat).

KANTTEKENINGEN

DE AANVULLENDE KAMERS IN DE HOVEN VAN BEROEP

1. Om de gerechtelijke achterstand bij de hoven van beroep *definitief* weg te werken, heeft de wetgever in 1997 uitzonderlijke, drastische en tijdelijke maatregelen genomen. Het krachtig pleidooi van procureur-generaal em. E.Krings voor een *procesnoodrecht* ligt aan deze wetgeving ten grondslag («Verslag betreffende de toepassing in de hoven van beroep van de bepalingen van de wet van 3 augustus 1992 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en de wegwerking van de achterstand van deze hoven in burgerlijke zaken», in P.Lemmens en M.Storme (red.), *Vertrouwen in het gerecht*, 1995, (127), 145).

2. In de hoven van beroep werden voor een beperkte duur *aanvullende kamers* opgericht die samengesteld zijn uit ten minste twee plaatsvervangende raadsheren (art.106bis Ger.W., ingevoegd bij de wet 9 juli 1997, *B.S.* 13 augustus 1997). De wetgever deed hierbij een beroep op in rust gestelde magistraten, plaatsvervangende rechters, advocaten en hoogleraren (art.207bis, ingevoegd bij dezelfde wet)(zie over deze verregaande gerechtelijke hervorming: J.Laenens, «De advocaat als 'doe-het-zelver'. De plaatsvervangende raadsheer», in *Liber Amicorum Jozef van den Heuvel*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1999, 637-646).

3. Het Arbitragehof kreeg de kans deze uitzonderlijke maatregel op zijn grondwettigheid te toetsen. De boodschap van het Arbitragehof is overduidelijk. Het procesnoodrecht *an sich* is niet uit den boze. Het blijft echter uitzonderlijk en mag bijgevolg slechts van tijdelijke aard zijn. Op de plaatsvervangende raadsheren mag geen beroep meer worden gedaan om een «structurele gerechtelijke achterstand» weg te werken (Arbitragehof nr.29/99, 3 maart 1999, *R.W.* 1999-2000, 43).

4. In de Koninklijke Besluiten tot vaststelling van het bijzonder reglement voor de aanvullende kamers van de hoven van beroep heeft de Koning de duurtijd van de aanvullende kamers bepaald op *drie jaar* vanaf 13 februari 1998. Bij art. 9 van de wet 22 december 1998 (*B.S.* 2 februari 1999) heeft de wetgever de Koning gemachtigd de duur te verlengen (art.106, § 1, eerste lid, tweede zin, Ger.W.). In de parlementaire voorbereiding vindt men geen duidelijke verantwoording voor deze mogelijkheid tot *verlenging* van de duurtijd (*Parl.St.* Kamer, 1997-98, nr. 1677/6, regeringsamendement nr.167).

5. Bij K.B. van 8 februari 2001 (*B.S.* 13 februari 2001) werden de werkzaamheden van de aanvullende kamers van de hoven van beroep voor *een jaar* verlengd vanaf 13 februari 2001. De noodzaak daartoe bleek uit de verslagen van de eerste voorzitters van de hoven van beroep, waarover de Wetgevende Kamers op 8 februari 2001 hadden be-raadslaagd.

6. De zogenaamde «historische» gerechtelijke achterstand is thans blijkbaar ingelopen te Antwerpen, Bergen, Gent en Luik. Enkel in het Hof van Beroep te Brussel is men er niet in geslaagd alle achterstandszaken af te handelen (*Parl.St.* Kamer, 2000-2001, Doc 50 1147/002, 5). Hiervoor werd de Belgische Staat trouwens reeds veroordeeld: een rechtzoekende wacht al sinds 1997 op de vaststelling van een pleitdatum voor dit Hof (Rb.Brussel 6 november 2001, *Journ.proc.* 2001, afl.425, 29).

7. Er dient zich echter een «nieuwe» gerechtelijke achterstand aan in de hoven van beroep. Sinds 13 februari 1998, de datum van installatie van de aanvullende kamers, hebben alle hoven van beroep opnieuw achterstand opgelopen. De minister van Justitie erkende in de Kamercommissie voor de Justitie dat het een *structureel probleem* betreft (*Parl.St.* Kamer, 2000-2001, Doc 50 1147/002, 55). «De wachttijden zijn in alle hoven van beroep niet langer aanvaardbaar.» (*Parl.St.* Kamer 2000-2001, Doc 50 1248/001, 4). In afwachting van «structurele maatregelen» die met de Hoge Raad voor de Justitie moeten worden uitgewerkt, bepleitte hij de benoeming van raadsheren *in overtal* én de toewijzing van de «nieuwe» achterstandszaken aan de aanvullende kamers.

8. Bij de wet 29 november 2001 (*B.S.* 8 december 2001, p. 42.333) werd een tijdelijke personeelsformatie van raads-

heren ingesteld voor een periode van drie jaar vanaf 18 december 2001. De overtallen verdwijnen nadien, tenzij vóór het verstrijken van voormelde periode op basis van een evaluatie aan de hand van een werklasmeting van de hoven van beroep de Koning tot een definitieve personeelsformatie beslist. Een uniform registratiesysteem inzake de werklasm moet bij K.B., na advies van de Hoge Raad voor de Justitie, worden uitgewerkt (zie het nieuw art.352bis Ger.W., ingevoegd bij art. 7 van de wet 29 november 2001).

9. Om de «historische» achterstand definitief weg te werken, in hoofdzaak bij het Brussels Hof van Beroep, waar blijkbaar de toestand volkomen uit de hand loopt, kunnen de zaken die waren toegewezen aan de aanvullende kamers eveneens aan de gewone kamers worden toegewezen. Deze nieuwe toewijzing kan slechts, wanneer voor die zaken geen rechtsdag voor de aanvullende kamers is bepaald, hoewel die is aangevraagd (art.109ter, derde lid, Ger.W., aangevuld bij art. 5 van de wet 29 november 2001).

10. Ook de «nieuwe» achterstand moet dringend worden verholpen. De aanvullende kamers krijgen daarom een *nieuwe bevoegdheid*. Aan deze kamers kunnen thans ook worden toegewezen de zaken waarvoor geen rechtsdag bepaald kan worden *die minder dan zes maanden verwijderd is van de datum van de aanvraag*. Niettemin worden deze zaken toch toegewezen aan een gewone kamer, voor zover één van de partijen zulks aanvraagt uiterlijk een maand na de kennisgeving van de rechtsdag voor de aanvullende kamer. Een schriftelijk verzoek aan de eerste voorzitter van het hof van beroep volstaat (zie art.109quater Ger.W., ingevoegd bij art. 6 van de wet 29 november 2001). In het Hof van Beroep te Brussel wordt de mogelijkheid gecreëerd twaalf bijkomende plaatsvervangende raadsheren te benoemen (zie de wet 29 november 2001, *B.S.* 8 augustus 2001, 42332).

11. De vraag rijst of deze wetswijziging de grondwettigheidsstoets zal doorstaan. Men doet immers een beroep op plaatsvervangende raadsheren om een «structurele gerechtelijke achterstand» weg te werken. De werkzaamheden van de aanvullende kamers van de hoven van beroep werden bij K.B. van 7 februari 2002 (*B.S.* 13 februari 2002) voor twee jaar verlengd.

Jean Laenens

WET VAN 22 MEI 2001 BETREFFENDE DE WERKNEMERSPARTICIPATIE IN HET KAPITAAL EN IN DE WINST VAN DE VENNOOTSCHAPPEN: INWERKINGTREDING, UITVOERINGSBESLUITEN EN WIJZIGINGEN

Op 29 december 2001 publiceerde het *Belgisch Staatsblad* (tweede editie) het K.B. tot inwerkingtreding van de Participatiewet en twee K.B.'s voor participatieplannen op groepsniveau. Op de valreep kan zo de wet nog toegepast worden op een per 31 december 2001 afgesloten boekjaar. Twee dagen later volgde nog de publicatie van drie fiscale wijzigingen (over deze wet zie: A. Van Put, «Wet van 22 mei 2001 betreffende de werknemersparticipatie in het kapitaal en in de winst van de vennootschappen. Een eerste analyse van de Participatiewet», *R.W.* 2001-2002, 617-629; Universit  Catholique De Louvain, *La participation des travailleurs*

au capital et aux bénéfices des sociétés. Commentaires de la loi du 22 mai 2001, Brussel, Bruylant, 2001; C. Chevalier, M. De Vos, M. Tison, C. Van Der Elst, *Financiële participatie door werknemers: de wet van 22 mei 2001*, Antwerpen, Kluwer, 2001; P. De Koster, I. Vanderreken, *Financiële participatie voor werknemers: resultaatsdeling, opties en aandeelhouderschap*, Diegem, Ced.samsom, 2001). Indien niet anders vermeld, verwijzen de tussen haakjes aangeduide artikelen naar de Participatiewet.

I. Inwerkingtreding van de Participatiewet

Het K.B. van 19 december 2001 (*B.S.*, 29 december 2001, tweede editie, p. 45508) bepaalt de data van inwerkingtreding van de artikelen (art. 42). Voor de winst van een ten vroegste op 31 december 2001 afgesloten boekjaar, treden de niet-fiscale bepalingen (art. 2-21 en art. 32-41) in werking op de publicatiedatum van het K.B. De fiscale bepalingen (art. 22-28 en art. 30) treden in werking vanaf het aanslagjaar 2002, op twee artikelen over de coöperatieve participatievennootschap (hierna: CP) na. Deze treden in werking op 1 januari 2002. Het zijn de bepalingen over de verlaagde roerende voorheffing (art. 29) en de vrijstelling van het evenredig recht bij kapitaalverhoging en inbreng (art. 31).

II. Invoering van een participatieplan op groepsniveau

Hetzelfde *Belgisch Staatsblad* publiceerde twee K.B.'s tot uitvoering van de Participatiewet op groepsniveau. Ze zijn elk van 21 december 2001, met Verslag aan de Koning en met uitwerking vanaf 29 december 2001. Het eerste K.B. bepaalt het begrip «groep», het tweede «geconsolideerde basis». Zoals bij de Participatiewet, vallen de coördinatiecentra volledig buiten het toepassingsgebied (*B.S.*, 29 december 2001, tweede editie, p. 45575).

A. Het begrip «groep» (art. 8, § 4)

Art. 1 van het K.B. van 21 december 2001 «tot uitvoering van artikel 8, § 4» van de Participatiewet (*B.S.*, 29 december 2001, tweede editie, p. 45571-45573) bepaalt dat voor de invoering van een participatieplan op groepsniveau, onder «groep» moet worden verstaan een geheel van werkgevers die voldoen aan de voorwaarden gesteld door de Participatiewet en aan die voortvloeiend uit de Basiswet Sociale Zekerheid. Voor een juist begrip moet men de verschillende initiatiefmogelijkheden voor de invoering van een participatieplan op groepsniveau goed voor ogen houden (*Parl.St. Kamer*, 2000-01, nr. 1043/001, p. 36-37 en 103-104): (1) een initiatief van elke vennootschap afzonderlijk of van verschillende vennootschappen gezamenlijk via een afzonderlijke respectievelijk een gezamenlijke CAO of toetredingsakte; (2) een initiatief van één vennootschap, die via één CAO alle vennootschappen uitdrukkelijk in het plan opneemt, na advies van de representatieve werknemersorganen van de betrokken vennootschappen of, bij ontstentenis, na bekendmaking door aanplakking (art. 8, § 2).

1° Voorwaarden ingevolge art. 2, 5°, van de Participatiewet

Voor de invoering van een plan op groepsniveau moet(en) de vennootschap(pen) (1) ingevolge een controlebevoegd-

heid of een consortium (art. 11 W.Venn.) onderling verbonden zijn met een geheel van vennootschappen, (2) onderworpen aan de vennootschapsbelasting (Titel 3, hoofdstuk 1 WIB92) of de belasting van niet-inwoners (art. 227, 2°, WIB92).

2° Voorwaarde ingevolge de Basiswet Sociale Zekerheid van 27 juni 1969

Bovendien moet(en) de vennootschap(pen) (een) werkgever(s) zijn, onderworpen aan de sociale zekerheid en uit dien hoofde als «verplicht verzekerde werkgever(s)» een inschrijvingsnummer bij de RSZ hebben. Aldus is de invoering van een participatieplan op groepsniveau beperkt tot in België tewerkgestelde of met een «kantoor – *siège d'exploitation*» in België verbonden werknemers en kan enkel door (een) «verplicht verzekerde werkgever(s)» met deze werknemers een CAO of toetredingsakte worden afgesloten. Deze verwijzing naar «verplicht verzekerde werkgever» beantwoordt, aldus het Verslag aan de Koning, zowel aan een vereiste van eenvoud als aan de naleving van het internationaal privaatrecht. Art. 3 van de Basiswet Sociale Zekerheid van 27 juni 1969 schendt immers art. 3 en 6 van het Verdrag van Rome van 19 juni 1980 «inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst» niet.

B. Consolidatiebasis (art. 6, § 2)

De berekening van het participatiebedrag vereist de naleving van twee cumulatieve drempels, gebaseerd op de totale brutoloonmassa en de winst na belasting (art. 6, § 2). Het K.B. van 21 december 2001 «tot uitvoering van art. 6 §, 2° van de Participatiewet (*B.S.*, 29 december 2001, tweede editie, p. 45574-45576) bepaalt de consolidatie van beide drempels op groepsniveau.

1° Geconsolideerde totale brutoloonmassa (art. 1, § 1, van het K.B.)

De totale geconsolideerde brutoloonmassa is gelijk aan de som van alle brutoloonlasten van de sociale balansen, post 102 «personeelskosten», van alle groeps-, dochtervennootschappen en Belgische inrichtingen (art. 229 WIB92) met participatieplan (art. 2, 13°).

2° Geconsolideerde winst van het boekjaar na belasting (art. 1, §§ 2 en 3, van het K.B.)

Al naargelang de vennootschappen met participatieplan al dan niet geconsolideerde jaarrekeningen moeten opstellen, wordt de winst als volgt berekend.

a. Vennootschappen met geconsolideerde jaarrekeningen (art. 1, §§ 2 en 3, eerste lid, van het K.B.)

De winst van het boekjaar na belasting is voor vennootschappen met geconsolideerde jaarrekeningen gelijk aan de som van de winsten van *alle* vennootschappen, opgenomen in de consolidatiekring, als bepaald door art. 106 van het K.B. van 30 januari 2001 tot uitvoering van het W.Venn. of zoals gebruikt bij het opmaken van de geconsolideerde rekeningen van een vennootschap naar buitenlands recht die

de controle heeft over de vennootschappen met participatieplan. Indien er verbonden vennootschappen zonder participatieplan zijn, wordt de aldus verkregen geconsolideerde winst vermenigvuldigd met het aantal werknemers dat aan een participatieplan *kan* deelnemen en gedeeld door het aantal werknemers van de zoals in art. 2, 5°, van de Participatiewet gedefinieerde groep (zie hierboven onder II. A. 1°).

b. Vennootschappen zonder geconsolideerde jaarrekeningen (art. 1, § 3, tweede lid, van het K.B.)

Voor vennootschappen die krachtens art. 110 W.Venn. of een gelijksoortige buitenlandse bepaling geen geconsolideerde jaarrekeningen moeten opstellen, is de winst van het boekjaar na belasting gelijk aan de som van al deze winsten van alle vennootschappen met participatieplan.

III. Fiscale aanpassingen inzake de aanvullende belasting (Titel VII WIGB)

Nauwelijks zes maanden na publicatie van de Participatiewet past de Programmawet van 30 december 2001, Titel V, hoofdstuk I (*B.S.*, 31 december 2001, p. 45726), met uitwerking op 31 december 2001 (art. 168 Programmawet), de regeling van de aanvullende belasting aan. Deze belasting wordt geheven op onrechtmatig voortijdig geïnde bedragen bij kapitaalparticipatie of investeringsspaarplannen (art. 112, tweede lid, WIGB).

A. Belastbare grondslag (art. 114 WIGB)

In tegenstelling tot de verklaring van de minister van Financiën om de aanvullende belasting identiek te houden aan de belasting op de winstparticipaties (*Parl.St.* Kamer 2000-01, nr. 1043/005, 68) bepaalde art. 114 WIGB een *bruto* belastbare grondslag. Art. 76 van de Programmawet wijzigt deze in *netto* door de reeds geheven belasting, zijnde 15 %, van de belastbare grondslag af te trekken.

B. Opeisbaarheid (art. 116 WIGB)

Ten overvloede voegt art. 77 van de Programmawet aan art. 116 WIGB toe dat de aanvullende belasting niet opeisbaar is in de gevallen waarin de Participatiewet een voortijdige beëindiging van de onbeschikbaarheidsperiode toelaat (voor kapitaalparticipaties, CP's en investeringsspaarplannen, respectievelijk art. 11, § 3, art. 15, § 2 en art. 19, § 3).

C. Het RSZ-deel (art. 36, § 2)

Ingevolge de hierboven vermelde bruto-berekening, kwam van de aanvullende belasting aan de RSZ toe (13,07: 23,29) of 56,1 % en niet 56,6 %, zoals art. 36, § 2, ten onrechte bepaalde (voor de berekening van 23,29 %, zie *Parl.St.* Kamer 2000-01 nr. 1043/005, p. 68-69). Door de wijziging naar netto-berekening wordt het RSZ-deel [13,07: (0,85 x 23,29)] of 66 %, zoals art. 78 van de Programmawet terecht bepaalt.

IV. Nog te verwachten K.B.'s

Bovengenoemde drie K.B.'s zijn niet de enige door de Participatiewet aangekondigde rits van uitvoerings-K.B.'s. Een eerste nog te verwachten reeks vormen het K.B. voor het goede beheer en de controle van de CP's (art. 13; art. 12, §2; art. 17, 3° en 4°), het K.B. inzake het voorkooprecht van vennoten van CP's (art. 16) en het K.B. tot verzameling van statistische informatie en het jaarverslag van de Nationale Arbeidsraad (art. 41, § 2). Vervolgens een K.B. dat binnen drie maanden na inwerkingtreding van de wet, d.i. vóór einde maart 2002, moet worden genomen, indien geen C.A.O. in een paritair (sub)comité werd gesloten tot vaststelling van de objectieve criteria voor de bepaling van de verdeelsleutels voor de individuele uitkering (verdeling) van het participatiebedrag tussen de verschillende betrokken werknemers (art. 10). Een laatste reeks K.B.'s die «kunnen» worden genomen, zijn een K.B. dat de verplicht in een participatieplan op te nemen gegevens wijzigt (art. 9, § 2), een K.B. dat een deel van de belastingopbrengst toewijst aan de financiering van de sociale zekerheid van een of andere werknemerscategorie (art. 36, § 3) en het K.B. dat de door de vennootschappen en CP's bij te houden bescheiden en de te verschaffen inlichtingen bepaalt (art. 41 § 1).

V. Besluit. Meer vragen dan antwoorden

De Raad van State beoordeelde de Participatiewet terecht als «zeer complex». Beide K.B.'s voor participatieplannen op groepsniveau verzachten dit oordeel niet. Wel kunnen vragen zoals «moeten alle buitenlandse groepsvennootschappen deel uitmaken van het participatieplan?» (M. Tison, «Financiële participatie door werknemers op grond van de wet van 22 mei 2001: vennootschapsrechtelijk vacuüm?», *T.R.V.* 2001, 437), nu negatief worden beantwoord. Er rijzen echter nieuwe vragen. Waarom werd de voorwaarde van «verplicht verzekerde werkgever» niet expliciet in art. 2, 1°, van de Participatiewet opgenomen? Of het nu gaat om de invoering van een participatieplan op vennootschaps- of groepsniveau, *de facto* gelden dezelfde voorwaarden, zij het dat ze impliciet, respectievelijk expliciet, ingevolge het K.B. «tot uitvoering van artikel 8, § 4», geformuleerd zijn. Weliswaar houdt de regering ingevolge deze werkwijze de handen vrij om, los van het parlement, het begrip «groep» soepel aan te passen. Moeten, zoals bij participatieplannen op groepsniveau, deze op vennootschapsniveau ook worden beperkt tot in België tewerkgesteld? De uitsluiting van medewerkers die in de buitenlandse inrichting van een Belgische vennootschap tewerkgesteld zijn, lijkt in tegenstelling met art. 5, § 1, van de Participatiewet. Of moet bij de omschrijving van «betrokken werknemer» de «mogelijkheid deel te nemen» (art. 2, 18°) aldus worden begrepen? Waarom verwijst het consolidatie-K.B. uitdrukkelijk naar de groepsbepaling van art. 2, 5, van de Participatiewet en niet, zoals te verwachten, naar zijn tweeling-K.B. dat het begrip «groep», weliswaar *enkel* voor de invoering van een plan, omschrijft? Is dit omdat naar het oordeel van de regering de groepsbepaling van het K.B. niet *afwijkt* van art. 2, 5°?

Niet alleen deze vragen maar verschillende vaststellingen doen ernstige bedenkingen rijzen bij het wetgevend werk. Zo is reeds het advies van de Nationale Arbeidsraad gevraagd

over het in de Ministerraad van 7 december 2001 goedgekeurd ontwerp-K.B. tot bepaling van de objectieve criteria voor de individuele uitkering van participaties. In principe zouden deze criteria immers binnen drie maanden na de inwerkingtreding bij CAO worden vastgelegd (art. 10). Ten slotte zijn de Nederlandse teksten eens te meer slordige «vertalingen». Zo wordt, bij wijze van voorbeeld, tot drie-maal toe een «*employeur*» een «*werknemer*» (*B.S.*, 29 december 2001, tweede editie, p. 45571-45572).

A. Van Put

BOEKEN

E.C. MAC GILLAVRY, *Meewerken aan strafvordering door banken en Internet Service Providers. Een onderzoek naar wetgeving en praktijk*, Arnhem, Gouda Quint, 2000, 282 p.; E. SCHREUDERS e.a., *Als de politie iets wil weten...*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 1999, 148 p.; B.-J. KOOPS, *Verdachte en ontsleutelplicht: hoe ver reikt nemo tenetur?*, Deventer, Kluwer, 2000, 125 p.

Te meten aan het aantal monografieën en proefschriften krijgt het Internet veel wetenschappelijke belangstelling vanuit rechtswetenschappelijke hoek. Meestal komt deze wetenschappelijke productie uit ICT-onderzoekscentra die her en der binnen rechtsfaculteiten (terecht) worden opgericht, soms gaat het om boeken geschreven door onderzoekers uit de meer traditionele vakgroepen. Het recente proefschrift van Maurice Schellekens (*Aansprakelijkheid van Internetaanbieders*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2001) behoort tot de eerste categorie. Het boek van Mac Gillavry behoort tot de laatste.

De ervaring leert dat de dubbele insteek erg vruchtbaar is voor het ICT-onderzoek en dat door de analyses van «buitenstaanders» wordt verhinderd dat ICT-juristen te veel opgaan in het eigen geloof. Mac Gillavry is verbonden aan de Vakgroep Strafrecht en Criminologie van de Rijksuniversiteit Groningen en gaat vanuit die achtergrond in op de problematiek van de door de politie en justitie aan bedrijven gevraagde medewerking aan Internet gerelateerde opsporingen. De zaak SkyNet t/ Ifpi & Universal (Brussel, 13 februari 2001, *R.W.*, 2000-2001, 1564) leert dat economische actoren bij voorkeur meewerken aan dergelijke verzoeken wanneer ze dit zelf opportuun achten en wanneer het eigen cliënteel hierdoor niet te veel gebruusd wordt.

Mac Gillavry gaat er terecht vanuit dat deze verstrekking van informatie met veel vragen omgeven is. Wanneer zijn bedrijven verplicht informatie te verstrekken? Welke zijn de grenzen van de wettelijke verplichtingen? In welke gevallen wordt vrijwillig informatie verschaft en hoe verhoudt die zich tot de privacywetgeving? In zijn boek wordt een overzicht gepresenteerd van wettelijke meewerkingsverplichtingen waarmee banken en Internet Service Providers in Nederland kunnen worden geconfronteerd en de wijze waarop in de praktijk informatie wordt verstrekt.

Daarbij wordt aandacht besteed aan de bevoegdheid van opsporingsambtenaren om van vrijwillige medewerking gebruik te maken, en aan de privacywetgeving, geheimhoudingsbepalingen en contractuele bepalingen die aan vrijwillige medewerking in de weg kunnen staan. Het boek adresseert daarmee de dagelijkse praktijk van het verstrekken van informatie door banken en Internet Service Providers aan politie en justitie en de knelpunten die zich daarbij kunnen voordoen.

Die dagelijkse praktijk staat tevens centraal in *Als de politie iets wil weten...* geschreven door een zestal onderzoekers met Eric Schreuders als eerstvermelde auteur. Art. 11 van de Nederlandse privacywet laat informatie-uitwisseling toe en laat dus m.a.w. toe dat bedrijven ingaan op verzoeken tot medewerking, maar op voorwaarde dat er dringende en gewichtige redenen voorliggen. Liggen deze niet voor dat moet via de onderzoeksrechter worden gewerkt. In tegenstelling tot het werk dat Mac Gillavry wordt niet alleen de rechtspositie van banken en providers onderzocht, maar

ook van andere economische actoren (uit de vervoersector, de medische sector, credit card sector). Bovendien steunt de studie op een uitgebreid veldonderzoek met bevraging. Vastgesteld wordt dat de privacywetgeving niet gekend is en dat partijen in de praktijk allerlei strategieën hanteren en zelf een beleid inzake informatiemedewerking met de politie hebben uitgedokterd. De studie eindigt met concrete voorstellen om art. 11 van de Nederlandse privacywet te verduidelijken, *lees versoepelen*, teneinde het de bedrijven wat gemakkelijker te maken om, geconfronteerd met de politie, een bepaald standpunt in te nemen t.a.v. het verzoek. Aanbevolen literatuur voor de beleidsmakers in België die zweren bij «integrale veiligheid» en «publiek-private samenwerking», maar vergeten dat de Belgische privacywetgeving over deze problematiek niets, maar dan ook niets bepaalt (en mogelijk maakt).

Ten slotte kan ook verder worden gelezen in *Verdachte en ontsleutelplicht: hoe ver reikt nemo tenetur?* van de Nederlandse encryptiespecialist Bert-Jaap Koops, die ingaat op de vraag of politie en justitie ook medewerking mogen vragen en eisen van personen die ze zelf tot de verdachten rekenen. De Nederlandse wetgever denkt eraan om de Wet Computercriminaliteit in die zin aan te passen, maar de studie van Koops is van intellectuele aard om elke gedachte in die zin berouwvol op te bergen. De auteur analyseert de Europese rechtspraak inzake het *nemo tenetur* en in het bijzonder de erg teleurstellende invulling ervan in het arrest Saunders, waarbij dit beginsel als het ware wordt gereduceerd tot het zwijgrecht, terwijl het in feite veel meer is (zie ook mijn bijdrage «Het zwijgrecht van verdachten en getuigen en het recht niet fysiek te moeten meewerken aan de eigen veroordeling. Rechtspraak en wetgeving over het *nemo tenetur*-beginsel», in *Vigiles*, 1999, p. 20-30, p. 2). Op uiterst subtiel wijze construeert Koops een invulling van het *nemo tenetur*-beginsel (wat is het?; is het actief of passief; geldt het ook voor rechtspersonen?; welke waarden gaan erachter schuil?) en hij toont aan dat verscheidene bepalingen in het Nederlandse recht in enigerlei mate medewerking verwachten van de verdachten. Een van de zaken die hierbij een rol speelt, is de aard van het misdrijf, de grootte van de straf en de moeilijkheidsgraad van de opsporing. De toepassing van deze en andere parameters brengt Koops tot een ontrading van de idee om de verdachte te dwingen tot het decrypteren van boodschappen. Laat alles bij het oude, is de boodschap, wat voor politici die willen scoren, ongetwijfeld als een vloek klinkt.

Paul De Hert

R. HOLTMAAT, *De toekomst van Gelijkheid*, Deventer, Kluwer, 2000, 294 p.

Op grond van art. 20, tweede lid, van de Algemene wet gelijke behandeling (hierna: AWGB) brengt de Nederlandse Commissie Gelijke behandeling (hierna: CGB) elke vijf jaar een rapport uit van haar bevindingen m.b.t. de werking in de praktijk van deze wet. Naar aanleiding van een dergelijke evaluatie dook de vraag op hoe de AWGB zich verhoudt tot haar juridische omgeving. Staat deze wet op zichzelf of is zij algemeen aanvaard in de Nederlandse rechtsorde? Zeventien wetenschappers werden aangezocht om over een en ander na te denken. Hun bevindingen werden gebundeld.

In een eerste deel wordt onderzocht hoe de wetgeving is ingebed in het recht. Vervolgens komt de rol van het gelijkheidsbeginsel aan bod in een aantal maatschappelijke ontwikkelingen. Zo wordt aandacht besteed aan o.a. discriminatie in het I.C.T.-tijdperk. Een derde deel behelst rechtstheoretische bijdragen. Het geheel wordt afgesloten met beschouwingen over de toekomst van de gelijkheid.

Sommige bijdragen bevatten reflecties over typisch Nederlandse situaties, zodat ze voor ons minder interessant zijn. Het gros behandelt evenwel thema's die ook de Vlaamse jurist kunnen aanbelangen.

Ondergetekende is vooral de bijdrage van Witteveen (p. 179 e.v.) bijgebleven. Deze bespreekt in zijn opstel de «vermeende olie-vlekwerking van het gelijkheidsbeginsel». Eens dat men aanvaardt dat bv. mannen en vrouwen gelijk moeten worden behandeld, is het een kleine (gedachte)sprong om dit gelijkheidsbeginsel uit te strekken tot andere relaties waarin een zwakke partij het onderspit delft: ouderen, jongeren, gehandicapten, allochtonen, enz. Er komt zo een ontwikkeling op gang waarbij het gelijkheidsbeginsel zich a.h.w. uitbreidt. Deze gedachte levert een boeiend essay op.

Witteveen spreekt zich niet expliciet uit over het moment waarop de olievlek volledig is uitgedeid, over het moment waarop het niet verder kan, het moment waarop men niet meer gelijker kan zijn. In een repliek op Witteveen stelt Veldman (A. Veldman, «Het zwarte gat», *Nemesis* 2001, nr. 1, p. 34) dat dit sowieso een niet te verwezenlijken ideaal is: «volstrekt individuele rechtvaardigheid voor allen is beleidsmatig een utopie». De gelijkheid heeft m.a.w. geen toekomst.

Laat deze pessimistische bedenking de lezer evenwel niet afschrikken om het gerecenseerde boek te lezen. Het is zijn aandacht meer dan waard, al was het maar omdat het de controverse bevordert.

Patrick Humblet

C.H. SIEBURGH, **Toerekening van een onrechtmatige daad**, Deventer, Kluwer, 2000, 306 p.

Dit boek, als proefschrift verdedigd aan de Rijksuniversiteit Groningen, onderzoekt naar Nederlands recht de voorwaarden waaronder iemand buitencontractueel aansprakelijk gesteld kan worden. Die voorwaarden worden door art. 6:162, eerste lid, N.B.W., de Nederlandse pendant van art. 1382 B.W., als volgt omschreven: «hij die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden». Het tweede lid merkt als onrechtmatige daad aan: «een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond». Het derde lid verduidelijkt dat een onrechtmatige daad aan de dader kan worden toegerekend «indien zij te wijten is aan zijn schuld of aan een oorzaak welke krachtens de wet of de in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt».

De structuur van de Nederlandse aansprakelijkheidsregel stemt overeen met die van art. 1382 B.W. Beide regelen stellen een dader aansprakelijk voor laakbaar gedrag (in België «fout» in de objectieve zin, in Nederland «onrechtmatige daad»), maar laakbaar gedrag op zichzelf volstaat daartoe niet. Bijkomende eisen worden gesteld wat de band tussen het gedrag en de dader betreft (in België «toerekeningsvatbaarheid», in Nederland «toerekening»). De uitwerking van deze structuur verschilt evenwel aanzienlijk. Het Nederlandse Burgerlijk Wetboek formuleert criteria van onrechtmatigheid, zo o.m. «inbreuk op een recht», en kent gevallen van toerekening die het Belgische recht niet kent. Een eigen weg is het Nederlandse recht al ingeslagen in de tweede helft van de vorige eeuw. Door een klein verschil in redactie tussen het Franse art. 1382 en art. 1401 van het oude Nederlandse Burgerlijk Wetboek is de Hoge Raad de elementen «schuld» (begrip dat naar Belgisch recht de objectieve én subjectieve component van aansprakelijkheid omvat) en «onrechtmatige daad» van elkaar gaan onderscheiden.

Het boek bespreekt vanuit wetenschappelijk en theoretisch oogpunt de elementen «onrechtmatigheid» en «toerekening». Voor een Belgische lezer is het interessant te merken op welke andere wijze het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht problemen benadert waarmee ook het Belgische recht te maken heeft. De besprekingen van het onrechtmatigheidscriterium «inbreuk op recht» en van het begrip «schuld» (dat ook vanuit historisch oogpunt besproken wordt) heb ik in het bijzonder kunnen appreciëren. De Belgische wetenschapper die het Nederlandse recht wil doorgronden of Belgische oplossingen wil toetsen aan Nederlandse inzichten, kan met dit boek beslist zijn voordeel doen.

Bart De Temmerman

G. PLAS, **Het vergaderingsrecht, de ordehandhaving en de bestuurlijke overheden**, Kortrijk-Heule, UGA, 1999, 171 p.

Ere-politiecommissaris G. Plas schreef een boek dat hoofdzakelijk tot doel heeft «om de politieambtenaren en de bestuurlijke overheden een grondige studie ter beschikking te stellen over het vergaderingsrecht *sensu lato* en de ordehandhaving». Wat houdt het vergaderingsrecht in? Wat betekenen de begrippen «openbare orde en openbare overlast»? Wat zijn «vreedzame vergaderingen», «openbare vergaderingen», «vergaderingen in open lucht»? Kan de

burgemeester een openbaar bal of danspartij – in onze tijd hebben we het misschien beter over een «fuif» – verbieden en aan een voorafgaande vergunning onderwerpen? Onder welke voorwaarden is een administratieve sluiting van een voor het publiek toegankelijke inrichting mogelijk? Is een bestendige nachtelijke sluiting van alle herbergen mogelijk? Welke regelen gelden voor de politie in kerken en gebedshuizen, of t.a.v. de zgn. «vertoningen», het toneel, de bioscoop en andere spanningsspektakels? Welk is het regime van de «bijeenkomsten in open lucht»? Welke bestuurlijke overheden oefenen de politiebevoegdheden uit op gemeentelijk; provinciaal en federaal vlak? Welke zijn de mogelijkheden tot ordehandhaving t.a.v. private vergaderingen?

Al deze, en nog vele andere vragen onderzoekt de auteur, vanuit het Belgisch publiekrecht. Het grondwettelijk kader wordt uitstekend geschetst. De auteur heeft ook oog voor de belangrijkste – soms tegenstrijdige – rechtspraak en rechtsleer. Het nut van het werk ligt o.i. vooral hierin dat de auteur dit klassieke hoofdstuk uit het staatsrecht op een overzichtelijke wijze behandelt en daarbij ook de recente legislatieve evoluties van het politierecht betreft, zoals die van de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst en van de wet van 13 mei 1999 tot invoering van gemeentelijke administratieve sancties.

Voor de doelgroep van de auteur – politieambtenaren en bestuurlijke overheden – zal dit boek zeker een welgekomen handleiding zijn over het Belgisch politierecht inzake openbare vergaderingen. Zij vinden er zelfs modellen in voor bv. de opvoeding van de federale politie door de burgemeester of vragenlijsten voor het verhoor van de verantwoordelijken en de leden of genodigden van een privé-kring.

Een te betreuren leemte in dit boek is dat de auteur wel de internationale verdragen – en met name art. 11 E.V.R.M. – vermeldt, zonder evenwel in te gaan op de belangrijkste rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens terzake (bv. het arrest *Artzte für das Leben*). Dat is jammer. Het is immers duidelijk, en het blijkt ook uit Belgische rechtspraak van bv. de Raad van State, dat de Straatsburgse rechtspraak een belangrijk kader biedt om het optreden van ordehandhavers t.a.v. de uitoefening van vrijheden op de openbare weg te beoordelen.

Jan Velaers

MEDEDELINGEN

Doctoraat Rechten – K.U. Leuven

Op 3 mei 2002 om 17 u. zal mevr. Caroline Trouet in de Promotiezaal van de K.U. Leuven haar proefschrift verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

De titel van het proefschrift luidt: «Juridische regeling van het nader gebruik van lichaamsmateriaal».

Promotor van het proefschrift is prof.dr. H. Nys.

Paneldebat over gelijkslachtig ouderschap

Ter gelegenheid van de oppensioenstelling van prof. dr. Alfons Heyvaert, hoogleraar personen- en gezinsrecht en internationaal privaatrecht, organiseert de Universitaire Instelling Antwerpen een paneldebat met als thema: «Gelijkslachtig ouderschap».

Voorzitter en moderator van het debat is prof. em. dr. H. Crombag (UA-Universiteit Maastricht).

Het debatthema zal worden belicht vanuit kinderpsychiatrisch, psychologisch en juridisch perspectief door respectievelijk prof. dr. D. Debouze (UA), prof. dr. I. Ponjaert (VUB), prof. em. dr. F. Van Neste (UA), prof. dr. P. Senaev (KUL) en prof. dr. Y.-H. Leleu (ULg en ULB).

Plaats en datum: maandag 6 mei 2002, om 16.30u in de promotiezaal (aulagebouw, parking P3 of P4) van de Universitaire Instelling Antwerpen, Universiteitsplein 1, 2610 Antwerpen.

Voor meer inlichtingen: mevrouw G. De Ruyter, tel. 03/ 820.29.01.

NIEUW!

Openbaar ministerie en strafrechtelijk beleid

Dirk VAN DAELE

2002 | ISBN 90-5095-209-7 | xxix+ 691 blz. | € 115,00

De legitimiteitscrisis waarin de strafrechtsbedeling zich in België sinds enige jaren bevindt, heeft geleid tot scherpe kritieken op zowel de organisatie als het functioneren van het openbaar ministerie.

In het Octopus-akkoord van mei 1998 werd dan ook een ingrijpende hervorming van het openbaar ministerie aangekondigd, die intussen nader werd uitgewerkt in de Wet van 22 december 1998 betreffende de verticale integratie van het openbaar ministerie, het federaal parket en de raad van de procureurs des Konings en de Wet van 21 juni 2001 tot wijziging van verscheidene bepalingen inzake het federaal parket.

In dit boek wordt de eerste grondige analyse gemaakt van de problemen waarmee het O.M. zich in België geconfronteerd weet en van de oplossingen die de genoemde wetten voor deze problemen trachten aan te reiken.

Het boek bestaat uit vier delen.

In het eerste deel worden de probleemstelling, de afbakening van het onderwerp en de methodologie toegelicht, waarna een analyse volgt van de taken, de interne organisatie en de kenmerken van het openbaar ministerie in België, Nederland en Duitsland. Het tweede deel is gewijd aan de problematiek van de verantwoordelijkheid voor het strafrechtelijk beleid, waarbij uitgebreid wordt ingegaan op de verhouding tussen de minister van Justitie en het openbaar ministerie in de drie onderzochte landen. Vervolgens wordt in het derde deel de interne en de externe operationalisering van het opsporings- en vervolgingsbeleid in België, Nederland en Duitsland besproken. Het vierde en laatste deel bevat, bij wijze van algemeen besluit, een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek.

Bestel nu!

Stuur de coupon in een voldoende gefrankeerde envelop terug naar Intersentia Uitgevers nv | Churchilllaan 108 | B-2900 Schoten (Antwerpen) | België

Of fax de coupon naar ++32 (0)3 658 71 21

Of stuur een berichtje naar mail@intersentia.be

ANTWOORDCOUPON

Hebt u vragen? Bel ++32 (0)3 680 15 50

☐ Ja, ik bestel ____ ex. van het boek **Openbaar ministerie en strafrechtelijk beleid** (ISBN 90-5095-209-7) tegen de prijs van € 115,00 per exemplaar.

Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling wordt bezorgd.

de heer | mevrouw

naam: _____ voornaam: _____
firma: _____
straat: _____ nr.: _____
postnummer: _____ gemeente: _____
land: _____
telefoon: _____ fax: _____
e-mail: _____ btw: _____
datum: _____ handtekening: _____

Intersentia nv respecteert uw privacy. De persoonsgegevens die u doorgeeft, mag het gebruiken om u op de hoogte te houden van zijn uitgaven. Wilt u geen commerciële informatie van Intersentia nv? Kruis dan dit vakje aan: ☐ U kunt uw gegevens ook opvragen en laten verbeteren via fax of per brief.

intersentia

2-D-A-R

NIEUW!

Handboek Socialezekerheidsrecht

JEF VAN LANGENDONCK en JOHAN PUT

Met GRATIS
geïndexeerde bedragen en bespreking
van de wetwijzigingen op
www.intersentia.be

2002 | ISBN 90-5095-181-3 | LVIII + 878 blz. | € 149

Dit klassieke handboek beschrijft de beginselen van het volledige Belgische socialezekerheidsrecht. De auteurs hebben bewust vermeden te zeer in detail te treden: het zijn de hoofdlijnen, de algemene beginselen die hier duidelijk in kaart worden gebracht. Zowel de specialist als hij die occasioneel met deze materie te maken heeft, vinden in dit boek een onmisbaar overzicht van het vigerende recht.

Door de doordachte opbouw en de uitgebreide lijst van trefwoorden vindt u gemakkelijk het antwoord op uw vragen en dringt u snel door tot de kern van de zaak.

De evenwichtige selectie van verwijzingen naar de belangrijkste rechtspraak en rechtsleer maken van dit boek de ideale basis voor doelgericht onderzoekswerk.

Het Handboek Socialezekerheidsrecht is dan ook hét basiswerk van het socialezekerheidsrecht.

In dit werk krijgt u, naast oplossingen voor socialezekerheidsproblemen, ook inzicht in de ontwikkeling, de structuur en het achterliggen de gedachtengoed van de sociale zekerheid. Bovendien vindt u in de toekomst op de website van Intersentia, gratis de geïndexeerde bedragen en de wetwijzigingen die betrekking hebben op de inhoud van het boek.

Het Handboek Socialezekerheidsrecht is het werk van Jef Van Langendonck en Johan Put. Hun expertise als professor aan de K.U.Leuven en hun jarenlang onderwijs en onderzoek in deze materie, staan borg voor een gedegen behandeling van een complexe en snel evoluerende materie.

Bestel nu!

Stuur de coupon in een voldoende gefrankeerde envelop terug naar Intersentia Uitgevers nv | Churchilllaan 108 | B-2900 Schoten (Antwerpen) | België

Of fax de coupon naar ++32 (0)3 658 71 21

Of stuur een berichtje naar mail@intersentia.be

ANTWOORDCOUPON

Hebt u vragen? Bel ++32 (0)3 680 15 50

☐ Ja, ik bestel ____ ex. van het boek
Handboek Socialezekerheidsrecht (ISBN 90-5095-181-3)
aan de prijs van € 149,- per exemplaar.
Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling bezorgd wordt.

de heer | mevrouw

naam: _____ voornaam: _____
firma: _____
straat: _____ nr.: _____
postnummer: _____ gemeente: _____
land: _____
telefoon: _____ fax: _____
e-mail: _____ btw: _____
datum: _____ handtekening: _____

Intersentia nv respecteert uw privacy. De persoonsgegevens die u doorgeeft, mag het gebruiken om u op de hoogte te houden van zijn uitgaven. Wilt u geen commerciële informatie van Intersentia nv? Kruis dan dit vakje aan: ☐ U kunt uw gegevens ook opvragen en laten verbeteren via fax of per brief.

intersentia

2-F-A-R